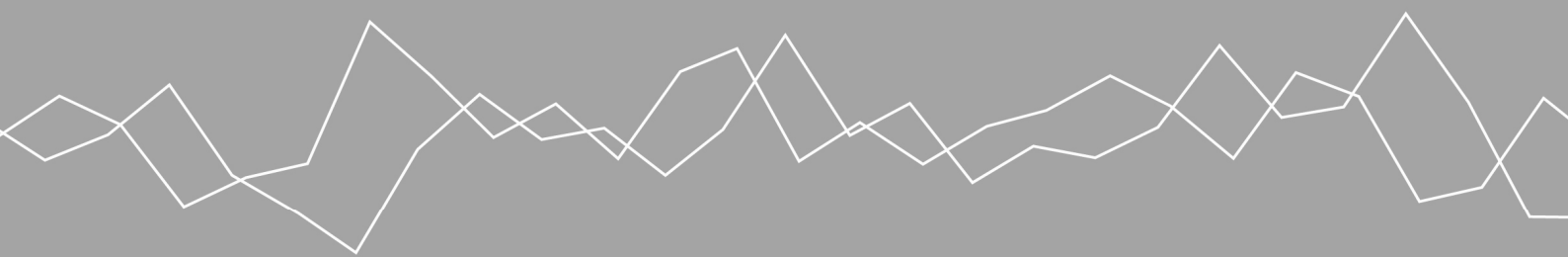

Stilte voor de storm?
Bedrijfsvergelijkend onderzoek VHG 2008

seo economisch onderzoek

Amsterdam, februari, 2010
In opdracht van de VHG Branchevereniging voor ondernemers in het groen en gefinancierd
door het Productschap Tuinbouw

Stilte voor de storm?

bedrijfsvergelijkend onderzoek VHG 2008

Marcel van den Berg
Renza Dosker
Peter Risseeuw

seo economisch onderzoek

“De wetenschap dat het goed is”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2010-04

ISBN 9789067335386

Copyright © 2010 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen en dergelijke, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
1.1	Hoofddlijnen	1
1.2	Opbouw rapport.....	2
2	De groensector.....	3
2.1	De groensector: totaalbeeld	3
2.2	Bedrijven in de groensector	6
2.3	Marktsegmenten	10
2.3.1	Kleinschalig groen.....	10
2.3.2	Grootschalig groen	11
2.3.3	Projectgroen.....	12
2.3.4	Boomverzorging.....	13
2.3.5	Dak- en geveltuinen.....	14
2.3.6	Interieurbeplanting	15
3	De bedrijfsvoering in de sector.....	17
3.1	Werkgelegenheid en personeel.....	17
3.2	Omzet.....	18
3.3	Portefeuille.....	21
3.4	Exploitatiekosten.....	24
3.5	Exploitatieresultaat.....	28
4	Thema: recessie	31
4.1	De crisis.....	31
4.2	Verwachting omzetontwikkeling	32
4.3	Werkgelegenheid.....	35
4.4	Kosten besparen	36
Bijlage A	Onderzoeksverantwoording	39
Bijlage B	Tabellen.....	43

1 Inleiding

Het bedrijfsvergelijkend onderzoek wordt jaarlijks sectorbreed gehouden onder alle bedrijven die in Nederland binnen de groensector actief zijn. Het onderzoek beoogt managementinformatie te leveren voor de groenbedrijven, en een betrouwbaar en consistent beeld te geven van de sector als geheel. De rapportage over het onderzoek bestaat uit twee onderdelen:

- dit rapport, *Stilte voor de storm? – bedrijfsvergelijkend onderzoek VHG 2008*, met een overzicht van de voornaamste onderzoeksresultaten op sectoraal niveau.
- Voor de deelnemende bedrijven aan het onderzoek, een op het eigen bedrijf toegesneden *individuele rapportageset*. In deze rapportageset zijn de eigen cijfers naast de gemiddelde cijfers van vergelijkbare collega-bedrijven gezet, gericht op bedrijfsvergelijking en prestatiebeoordeling. Deze module is voor iedere deelnemer anders en bestaat uit twee onderdelen. Ten eerste het bekende ‘kant-en-klare’ individuele rapport. Hierin zijn op een aantal A4'tjes zowel in grafieken en tabellen de belangrijkste cijfers van het eigen bedrijf naast die van vergelijkbare collega-bedrijven gezet. Nieuw dit jaar is een *online benchmark*, waarmee deelnemers de mogelijkheid hebben om zelf aan de slag te gaan met hun cijfers. Deelnemers kunnen zelf een groep kiezen van bedrijven waar ze zich aan willen spiegelen (natuurlijk zonder toegang te krijgen tot herkenbare gegevens van andere bedrijven), en welke kentallen ze willen zien. Deelnemers kunnen zo een geheel naar eigen wensen ingericht individueel *benchmark-rapport* ontwerpen.

De economie staat, op het moment van het opmaken van dit rapport, in het teken van een voorzichtig herstel van een wereldwijde recessie. Die is begonnen in de financiële sector, maar heeft ook in allerlei andere sectoren diepe sporen nagelaten, waaronder het vastgoed en de bouw. De woningmarkt is vanaf het najaar van 2008 voor een groot deel tot stilstand gekomen: er worden veertig procent minder woningen verkocht, en veel nieuwbouwactiviteiten zijn stopgezet. Voor de bouw voorspelt het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid voor 2010 dan ook grote problemen. Een vuistregel zegt dat de conjunctuercyclus in het hoveniersbedrijf de cyclus van de bouw volgt, met ongeveer een jaar vertraging. Hieronder zal blijken dat 2008 voor het groenbedrijf over het algemeen een redelijk goed jaar was. De nabije toekomst ziet er een stuk minder rooskleurig uit. De groenbedrijven geven signalen dat de gevolgen van de recessie merkbaar worden. In de wetenschap dat in een goed jaar als 2008 toch vier op de tien groenbedrijven rode cijfers draaiden, zijn de vooruitzichten voor 2009 en 2010 ronduit somber.

1.1 Hoofdpijnen

Het bedrijfsvergelijkend onderzoek in de groensector wordt jaarlijks uitgevoerd. Hierdoor is het mogelijk een trendmatig beeld te schetsen van de ontwikkelingen in de sector. Tabel 1.1 geeft de belangrijkste ontwikkelingen weer zoals die bij de bedrijven in de groensector zichtbaar zijn geweest in 2008. In de cijfers in Tabel 1.1 zijn SW-bedrijven vanwege hun bijzondere karakteristieken buiten beschouwing gelaten.

Tabel 1.1 Economisch resultaat met 34 procent gestegen

<i>gemiddelden per fte (excl. SW-bedrijven)</i>	gemiddelde 2008	groei 2008 t.o.v. 2007
netto omzet	58.076	+5,3%
exploitatiekosten*	53.317	+3,3%
• arbeidskosten	36.712	+3,2%
• materiële kosten	16.943	+5,3%
economisch resultaat	4.759	+33,7%

* de arbeidskosten en materiële kosten per arbeidsplaats tellen niet exact op tot de exploitatiekosten per arbeidsplaats, omdat loonkostensubsidies in mindering zijn gebracht op de exploitatiekosten.

Het aantal deelnemers aan het onderzoek is dit jaar kleiner dan in 2007: de tijdig verwerkbare respons dit jaar ligt negentien procent lager dan vorig jaar, en is daarmee terug op het niveau van 2006. Daar staat tegenover dat, mede dankzij de nieuwe manier van enquêteren, via internet in plaats van op papier, de kwaliteit van de gegevens (in termen van volledigheid en consistentie) aanzienlijk hoger is dan in voorgaande jaren.

De belangrijkste algemene conclusie op basis van het onderzoek (zie ook Tabel 1.1) luidt dat 2008 voor het groenbedrijf een goed jaar was. Er is sprake van een gezonde omzetgroei (+5,3 procent), die gepaard gaat met een beperkte groei van de exploitatiekosten (+3,3 procent). De materiële kosten (+5,3 procent) zijn harder gegroeid dan de arbeidskosten (+3,2 procent). Er is sprake van een positieve resultaatsontwikkeling (+33,7 procent). Dat komt neer op een groei van het economisch resultaat van ongeveer 1.200 euro per arbeidsplaats. Deze mooie cijfers betekenen niet dat het overal rozengeur en maneschijn is: ook in 2008 is een groot deel van de bedrijven er niet in geslaagd het jaar met zwarte cijfers af te sluiten – wat voor een groot deel afgedekt wordt door een bescheiden beloning voor de ondernemers. Die wetenschap gecombineerd met het feit dat deze cijfers 2008 betreffen, en de gevolgen van de recessie daarmee nog niet of nauwelijks in de cijfers zichtbaar zijn, rechtvaardigt de titel van het rapport: *Stille voor de storm?*

1.2 Opbouw rapport

Hoofdstuk 2 toont een algemeen beeld van de *groensector als geheel*, aan de hand van thema's als werkgelegenheid, omzet en marktsegmentatie. Hoofdstuk 3 geeft een *bedrijfseconomische analyse* van de groensector. De exploitatiegegevens van verschillende soorten bedrijven (hoveniers, groenvoorzieners, boomverzorgers, etc.) worden naast elkaar gezet. Als *themaonderwerp* is dit jaar logischerwijs de recessie gekozen. Hoe gaat de ondernemer in het groen om met de economische tegenspoed? Welke maatregelen neemt hij? Wat zijn de verwachtingen ten aanzien van omzet en werkgelegenheid? Deze vragen komen in Hoofdstuk 4 aan bod. Ten slotte is een *onderzoeksverantwoording* opgenomen, gevolgd door een tabellarisch overzicht van de belangrijkste cijfermatige bevindingen.

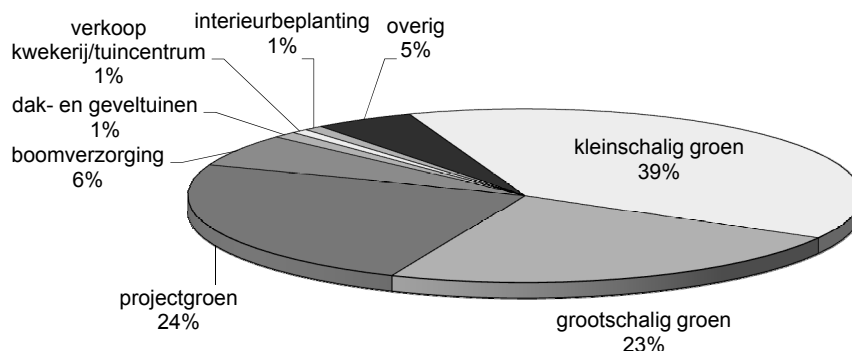
2 De groensector

Dit rapport is vooral gebaseerd op de gegevens van de deelnemers aan het bedrijfsvergelijkend onderzoek. De gegevens uit het onderzoek zijn gecombineerd met gegevens van het Productschap Tuinbouw, om een beeld te schetsen van de hele groensector, die uit ongeveer 5150 bedrijven bestaat.

2.1 De groensector: totaalbeeld

De 5150 bedrijven in het groenbedrijf realiseren samen een bruto omzet van € 2,83 miljard. Dat is drie procent meer dan in 2007. De totale werkgelegenheid is met 3,7 procent opgelopen, en komt op ongeveer 49.600 voltijdbanen. De omzet van € 2,83 miljard wordt op verschillende deelmarkten gerealiseerd, met verschillende soorten diensten en voor verschillende soorten klanten. Figuur 2.1 toont de totale omzet uitgesplitst naar zeven marktsegmenten (en een verzamelcategorie 'overig'). De meeste omzet (39 procent) komt uit kleinschalig groen, tuinen van particuliere huishoudens. Daarna volgt projectgroen (tuinen van instellingen en bedrijven), met 24 procent. Daarmee heeft projectgroen grootschalig groen (parken/plantsoenen, sport- en recreatieterreinen, bermen, bestrating en riolering) van de tweede plaats verdreven. Boomverzorging (zes procent van de totale omzet), dak- en geveltuinen (één procent) en interieurbeplanting (één procent) zijn nichemarkten. Wel is het omzetaandeel van boomverzorging met twee procentpunt gestegen ten opzichte van 2007. Verkoop uit kwekerij en tuincentrum is, met één procent van de totale omzet, een nevenactiviteit van een klein aantal groenbedrijven, die snel terugloopt in de omzet: In 2007 vormde verkoop uit kwekerij en tuincentrum nog vier procent van de omzet.

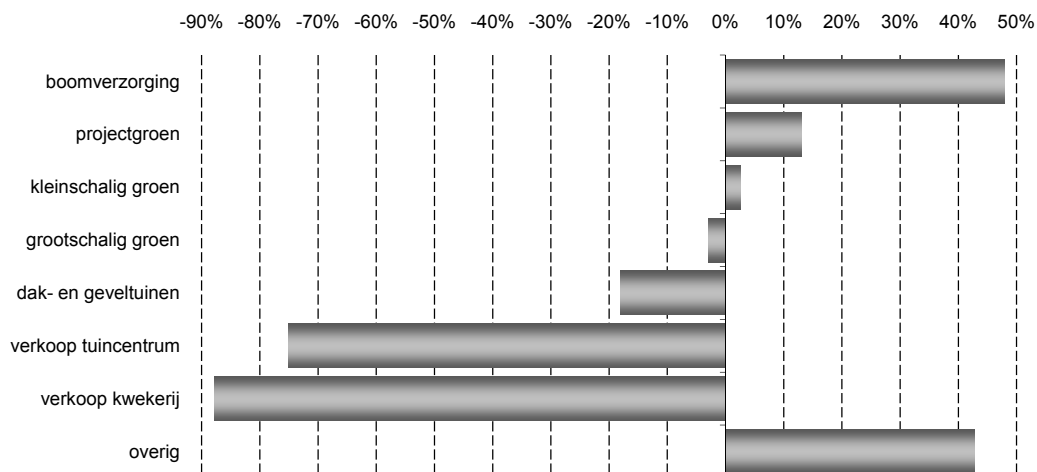
Figuur 2.1 Kleinschalig groen grootste deelmarkt binnen groensector

Ten opzichte van 2007 is er vooral sprake van omzetgroei (zie Figuur 2.2) uit boomverzorging en projectgroen. Deze segmenten groeiden in 2007 ook al het hardst. Ook kleinschalig groen laat groei zien, terwijl grootschalig groen licht terugloopt. Uitgedrukt in euro's is de groei van kleinschalig groen en projectgroen het belangrijkste. De terugloop van dak- en gevel is opmerkelijk. Dit is een klein marktsegment, waarin slechts een klein deel bedrijven van de bedrijven actief is. Daardoor ontstaan snel grote procentuele groei- of krimp cijfers, en kan snel

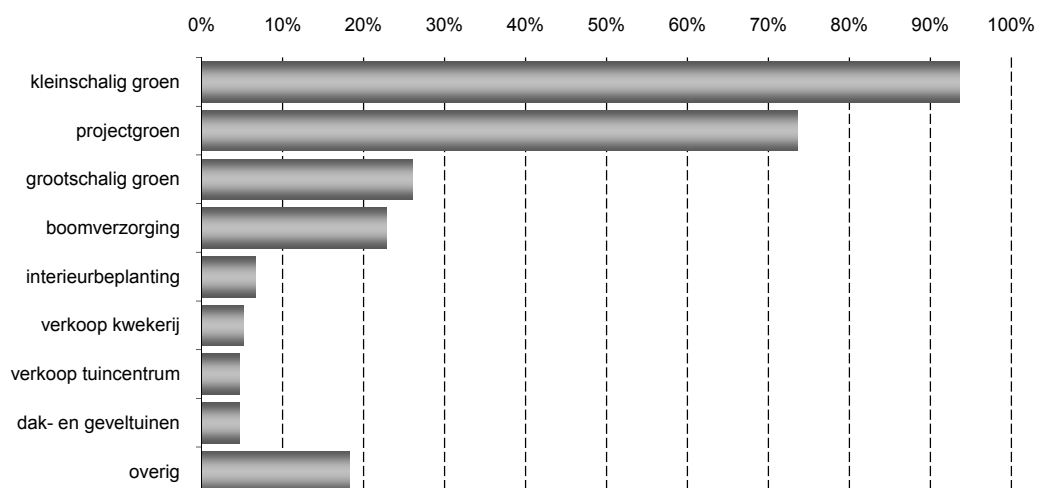
een vertekening in de cijfers ontstaan. De procentuele groei van ‘overig’ is flink, maar omdat het basisbedrag klein is, is de groei in euro’s beperkt.

Figuur 2.2 Boomverzorging behaalt grootste omzetgroei in 2008

Uitgedrukt in het aantal actieve bedrijven (Figuur 2.3) is kleinschalig groen traditioneel de belangrijkste deelmarkt: 94 procent van de bedrijven ontleent daar omzet aan. Ook projectgroen is voor veel bedrijven een bron van omzet, driekwart van de bedrijven is hier actief. Aan de andere kant van het spectrum staan dak- en gevel en interieurbeplanting. Dat zijn echte *niche*-markten. Wel zien we dat met name de interieurbeplanting een markt is waar steeds meer groenbedrijven actief op zijn. Ten opzichte van 2007 loopt de fractie actieve bedrijven op van drie naar zeven procent. Verkoop uit eigen tuincentrum en kwekerij wordt meer en meer door groenbedrijven afgestoten.

Figuur 2.3 Grootste aantal actieve bedrijven in kleinschalig groen

Soorten bedrijven

Bedrijven in de groensector lopen uiteen in de klanten die ze bedienen, de schaal waarop ze actief zijn en in de diensten die ze leveren. In wezen is er sprake van een aantal nagenoeg gescheiden markten, die door verschillende soorten bedrijven bediend worden. In het onderzoek wordt dan ook gewerkt met een bedrijfstypologie, die is gebaseerd op het belangrijkste marktsegment dat bediend wordt, op het type dienstverlening en -voor zover mogelijk- op de bedrijfsomvang. Er zijn *referentiegroepen*, die zijn weergegeven in Tabel 2.1.¹

Tabel 2.1 Eenmansbedrijven grootste groep bedrijven binnen de groensector

<i>bedrijven in de groensector</i>	aantal	aandeel in het totaal	gemiddelde bedrijfsomvang (fte's)
deeltijdhoveniers	510	9,9%	0,3
eenmansbedrijven (1 fte)	1620	31,5%	1,0
kleine hoveniers particulier (1-3 fte)	770	15,0%	1,7
middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	730	14,2%	4,0
grote hoveniers particulier (>10 fte)	300	5,8%	13,0
hoveniers zakelijk	330	6,4%	20,7
hoveniers particulier/zakelijk	440	8,5%	11,4
groenvoorzieners	110	2,1%	23,3
gemengd groenvoorzieners/hoveniers	110	2,1%	37,1
boomverzorgers (evt. gemengd met hoveniersactiviteiten)	140	2,7%	7,6
SW-bedrijven	90	1,7%	226,1
Totaal	5150	100%	

Grofweg twee derde van de groenbedrijven staat te boek als *particulier hovenier*. Zij behalen het merendeel van hun omzet op de markt voor particuliere tuinen (kleinschalig groen). De particulier hoveniers zijn veelal kleine bedrijven. De groep is opgesplitst naar bedrijfsomvang: *eenmansbedrijven* ('eenpitters', 1 fte), *kleine hoveniers* (1 tot 3 fte), *middelgrote hoveniers* (3-10 fte) en *grote hoveniers* (meer dan 10 fte). Van de particulier hoveniers is het grootste deel eenmansbedrijf. In totaal gaat het naar schatting om ruim 1.600 bedrijven.²

De groep *zakelijke hoveniers* vormt ruim zes procent van het totaal. Deze bedrijven hebben het zwaartepunt van hun activiteiten in het projectgroen: tuinen van bedrijven en instellingen. Negen procent van de groenbedrijven combineert hoveniersdiensten voor zakelijke en particuliere klanten in vergelijkbare mate. Groenbedrijven die vooral omzet behalen in het grootschalige groen duiden we aan als *groenvoorzieners*. Deze groep vormt twee procent van het totaal. Bedrijven die grootschalig groen combineren met 'kleiner groen' vormen nog eens twee procent van het totaal.

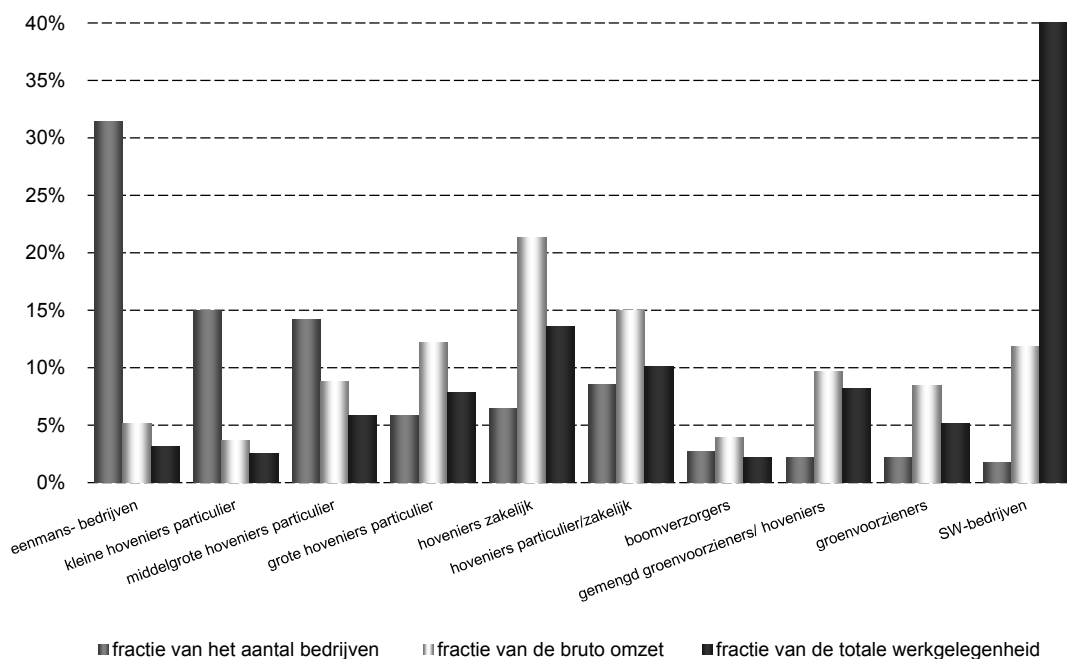
¹ Vergeleken met eerdere jaren is de referentiegroep *tuincentra en kwekerijen* verdwenen. Er zijn onvoldoende bedrijven met het zwaartepunt van de omzet uit die bedrijfsactiviteit om een eigen referentiegroep te kunnen schragen.

² *Eenmansbedrijf* zijn bedrijven met alleen een werkzame eigenaar, en eventueel iemand met een kleine aanstelling ernaast, zoals een meewerkend gezinslid voor een dag in de week. De economische term *eenmansbedrijf* staat los van de term *eenmanszaak*, die een fiscale en juridische betekenis heeft (zie ook Figuur 2.6).

Drie procent van de groenbedrijven staat te boek als *boomverzorger*. Twee procent van de bedrijven zijn *SW-bedrijven*. De SW-bedrijven nemen met een gemiddelde omvang van meer dan 200 banen in hun groenbedrijf een bijzondere positie in. Naar schatting acht procent van de bij PT ingeschreven bedrijven zijn *deeltijdhoveniers*: bedrijven met een jaarlijkse omzet onder de € 10.000. Deze groep blijft in dit rapport buiten beschouwing.

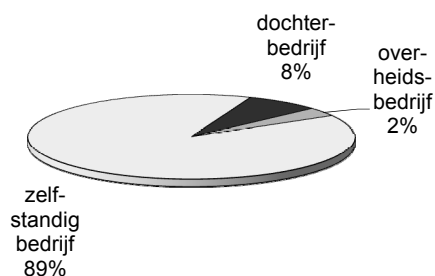
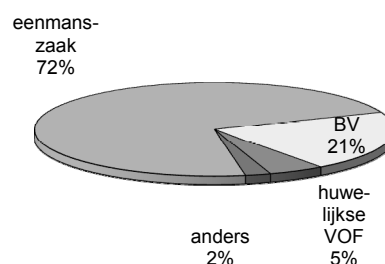
De omvangverschillen uit Tabel 2.1 komen terug in de totale omzet en werkgelegenheid per referentiegroep, zie Figuur 2.4. De eenmansbedrijven vormen meer dan dertig procent van het aantal groenbedrijven, maar realiseren samen niet meer dan vijf procent van de totale omzet. Hun aandeel in de totale werkgelegenheid is met drie procent ook zeer beperkt. De positie van de kleine en middelgrote particulier hoveniers is vergelijkbaar: een hoog aandeel in het totaal aantal bedrijven, maar een relatief laag aandeel in de totale werkgelegenheid en de totale omzet. Bij een aantal andere groepen is de situatie omgekeerd. Zo vormen de bedrijven die groenvoorziening combineren met hoveniersactiviteiten slechts twee procent van de bedrijven, maar realiseren zij samen wel tien procent van de totale omzet, en acht procent van de werkgelegenheid. De negentig SW-bedrijven staan voor veertig procent van de werkgelegenheid in de sector. Hun gezamenlijk aandeel in de totale omzet bedraagt echter slechts twaalf procent.

Figuur 2.4 Omvangverschillen terug te zien in de totale omzet en werkgelegenheid

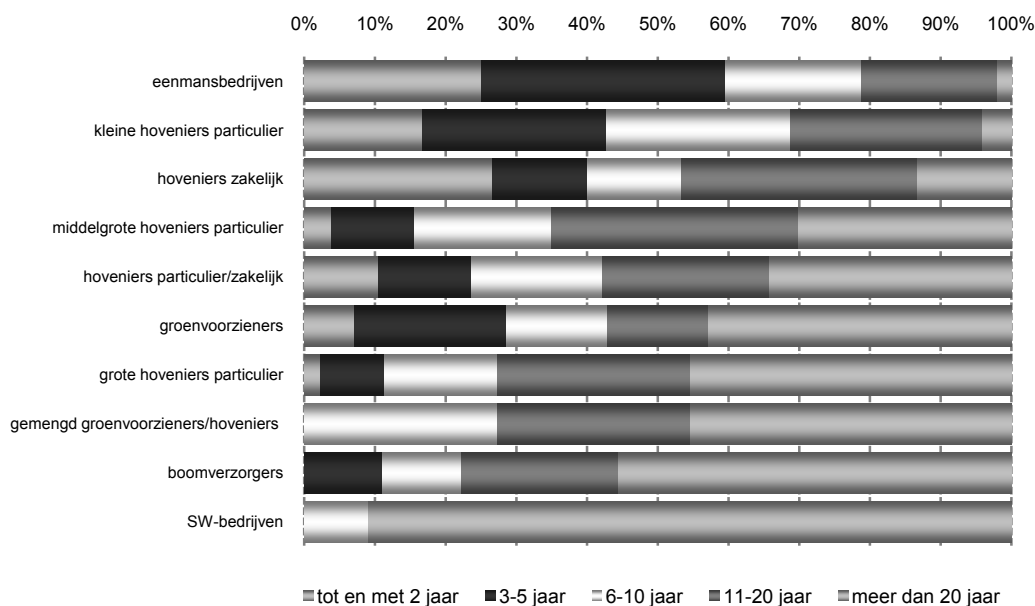
2.2 Bedrijven in de groensector

Het overgrote deel van de bedrijven in de groensector (89 procent, zie Figuur 2.5) zijn zelfstandige private bedrijven: op zichzelf staande ondernemingen met een werkzame eigenaar of directeur-grootaandeelhouder (DGA). Acht procent van de bedrijven is dochteronderneming van een grotere groep. Binnen deze groep zijn de zakelijk hoveniers de grootste groep. Twee procent van de bedrijven zijn overheidsinstellingen. Dit zijn vrijwel zonder uitzondering de SW-bedrijven.

Figuur 2.5 Vooral zelfstandige bedrijven in de groensector**Figuur 2.6 Eenmanszaak belangrijkste rechtsvorm**

Het belang van het midden- en kleinbedrijf komt terug in de rechtsvorm van de bedrijven in de sector (Figuur 2.6). Bijna driekwart van de bedrijven is eenmanszaak of Vennootschap onder Firma (VOF). Dit zijn vooral de kleine bedrijven, hoveniers met minder dan 10 fte. Vijf procent van de bedrijven betreft een huwelijkse VOF. In de groensector heeft 21 procent van de bedrijven de BV als rechtsvorm. Bij de grote particulier hoveniers en de zakelijk hoveniers is dat de meest voorkomende rechtsvorm. De SW-bedrijven zijn in de regel in stichtingsvorm actief.

De bedrijven in de groensector lopen zeer uiteen wat leeftijd betreft. In Figuur 2.7 is een duidelijk verband te zien tussen grootte van bedrijven en leeftijd. Binnen de particulier hoveniers laat dit figuur hier zelfs een perfect verband zien tussen de grootte van bedrijven en de leeftijd. Zestig procent van de eenmansbedrijven en 45 procent van de kleine particulier hoveniers bestaat vijf jaar of minder. De middelgrote hoveniers bestaan duidelijk langer en de grote hoveniers bestaan weer duidelijk langer dan de middelgrote hoveniers. De SW-bedrijven, de grootste bedrijven, bestaan het langst. Negentig procent van deze bedrijven bestaat al meer dan twintig jaar.

Figuur 2.7 Leeftijden bedrijven in de groensector lopen sterk uiteen

Box 2.1 Keurmerken in de groensector

Een *keurmerk* of *certificaat* is een kwaliteitsoordeel afkomstig van een onafhankelijke en deskundige instantie. Het kan hierbij gaan om een oordeel over de kwaliteit van de afgeleverde dienst, de uitvoering daarvan of over de kwaliteit van bedrijfsvoering. Een potentieel voordeel van een keurmerk is dat een bedrijf zich kan onderscheiden van de concurrent, en daardoor meer klanten kan aantrekken. Voor opdrachtgevers geldt dat een keurmerk helpt bij het kiezen voor een bepaalde dienstverlener. Vooral als de opdrachtgever onbekend is met de mogelijke dienstverleners, en moeilijk kan oordelen over de kwaliteit, kan een keurmerk van doorslaggevend belang zijn bij de keuze. Ook kunnen opdrachtgevers van grotere projecten bepaalde keurmerken of certificaten als vereiste stellen voor het verkrijgen van de opdracht. Het gaat hierbij vaak om keurmerken die zich richten op de veiligheid rond de uitvoering van projecten en op de kwaliteit van de interne bedrijfsvoering.

Er bestaan verscheidene keurmerken en certificaten die van toegevoegde waarde kunnen zijn voor ondernemers in de groensector. Een kort overzicht van de meest voorkomende keurmerken en certificaten:

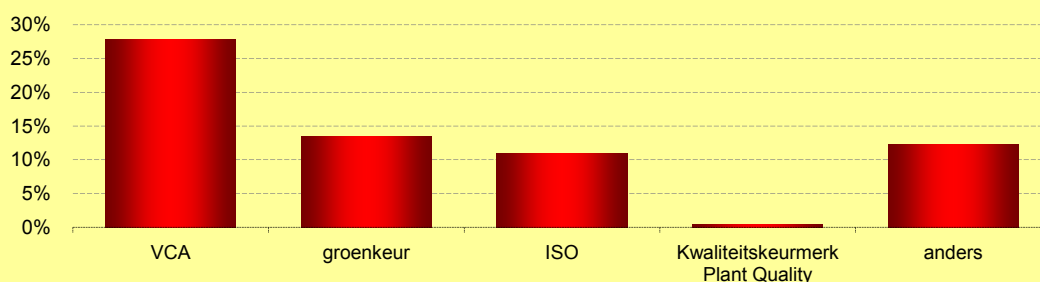
- *Groenkeur* is een certificaat speciaal op de groensector gericht. Het keurmerk richt zich op de kwaliteit van de geleverde dienst en is vooral een garantie voor de opdrachtgever dat gemaakte afspraken goed worden nagekomen en er kwaliteit wordt geleverd. Er bestaan afzonderlijke kwaliteitseisen voor hoveniers, groenvoorzieners, boomverzorgers en dak- en gevelbegroeners.
- VCA staat voor *VGM Checklist Aannemers*. Hiermee worden dienstverlenende bedrijven getoetst op hun VGM (Veiligheid, Gezondheid en Milieu) beheerssysteem. Het VCA keurmerk is een algemeen keurmerk voor bedrijven die risicovol werk leveren. Dit certificaat richt zich op de bedrijfsvoering en uitvoering van werkzaamheden.
- ISO (*International Organization for Standardization*) is een gestandaardiseerde norm voor de bedrijfsvoering en richt zich op verschillende gebieden. Binnen de groensector spelen vooral ISO 9000 en ISO 14001 een rol. Daarbij stelt het ISO 9000 de normen voor kwaliteitszorg en het ISO 14001 normen voor milieuzorg.
- OHSAS staat voor *Occupational Health & Safety Advisory Services*. De laatste richtlijnen van dit keurmerk zijn afgestemd op de ISO-richtlijnen. Dit keurmerk betreft voornamelijk richtlijnen voor de werkomgeving van de werknemers.
- Het Kwaliteitskeurmerk *Plant Quality* wordt uitgegeven door de *Stichting Kwaliteitsmerk Interieurbeplantingen*. Het keurmerk is voor interieur groenvoorzieners die een permanent gegarandeerde kwaliteit kunnen leveren. Om hiervoor in aanmerking te komen worden eisen gesteld op het gebied van advisering, duidelijke offertes, creativiteit, kwaliteit van de planten, service en onderhoudscontracten.
- Het *INK-verbetercertificaat* (Instituut Nederlandse Kwaliteit) is een initiatief van het Ministerie van Economische Zaken en richt zich op de interne bedrijfsvoering. Het INK certificaat geeft behaalde verbeteringen en potentie tot verdere verbeteringen van de interne organisatie aan.
- *Aequor* richt zich op de afstemming van het middelbaar beroepsonderwijs en de behoeften van groenbedrijven. De praktische vorming van de toekomstige medewerkers en ondernemers vindt plaats op de leerbedrijven die door Aequor zijn erkend. Aequor stelt vast of bedrijven geschikt zijn als leerbedrijf op basis van door de branche vastgestelde criteria. Deze bedrijven worden opgenomen in een landelijk register.
- Het *European Tree Worker (ETW)* certificaat wordt verkregen door het succesvol volgen van de ETW-opleiding. Hiermee is het ETW een gestandaardiseerd Europees keurmerk voor kwaliteit

en veiligheid in de boomverzorging. Het ETW is een persoonscertificaat, de overige hier genoemde certificaten zijn bedrijfscertificaten.

- BRL is de *Nationale Beoordelingsrichtlijn* en is in deze branche voornamelijk gericht op bodemonderzoek en bodemsanering. Bedrijven in het bezit van een van deze certificaten mogen zelf bodemonderzoek doen ter controle van de milieuhygiënische eisen en/of mogen bepaalde trajecten van bodemsanering uitvoeren.
- Het keurmerk *tuinkeur* is gericht op hoveniers, groenvoorzieners en tuincentra. Dit keurmerk let onder andere op de aanwezigheid van vergunningen, algemene voorwaarden, de communicatie naar klanten, organisatie van werkzaamheden en naar hoe de zaken zijn geregeld voor het personeel.

Figuur 2.8 laat zien welk deel van de bedrijven enkele van de hierboven besproken keurmerken bezit. Het VCA is het meest voorkomende keurmerk. In dit figuur is te zien dat 28 procent van de bedrijven het VCA keurmerk heeft. Het groenkeur en het ISO-certificaat komen ook geregeld voor. Ruim 13 procent van de bedrijven is in het bezit van het groenkeur en 11 procent is in bezit van het ISO-certificaat. Een groot deel van de bedrijven heeft zowel het keurmerk groenkeur en het ISO-certificaat.

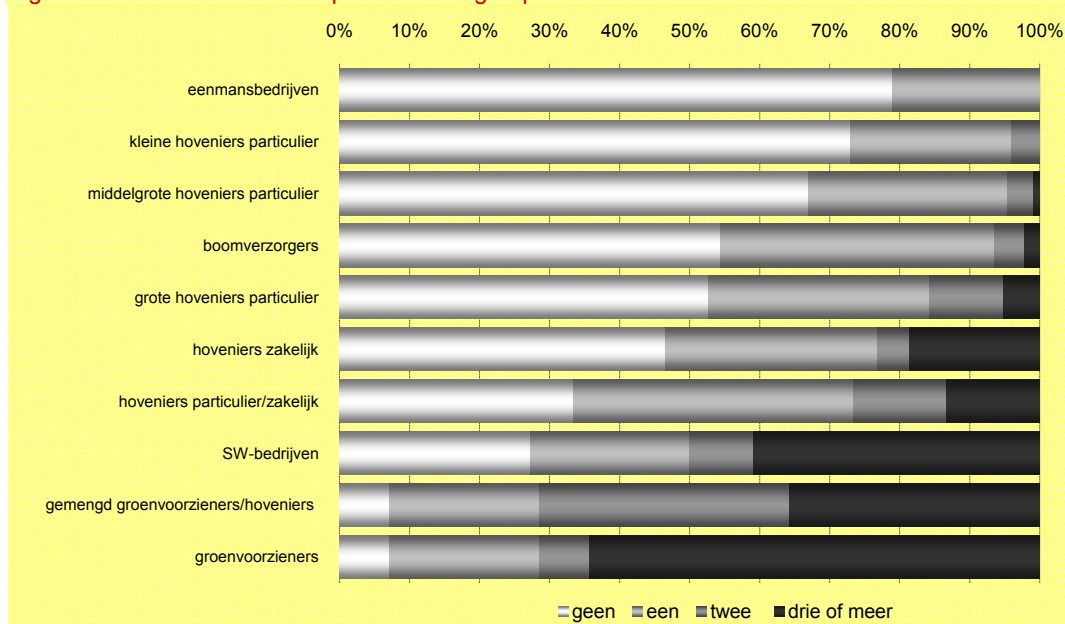
Figuur 2.8 VCA veelvoorkomend keurmerk binnen groensector

Zowel het VCA-keurmerk als het groenkeur komen in alle referentiegroepen voor. Het ISO-certificaat komt in alle referentiegroepen voor, behalve bij de eenpitters. Dit keurmerk speelt vooral een rol bij de zakelijk hoveniers en de (gemengd) groenvoorzieners. Een ander veelgenoemd keurmerk is het *Aequor* leerbedrijf. Verder worden onder andere het *European Treeworker Certificaat*, BRL, OHSAS en *Tuinkeur* genoemd.

Figuur 2.9 laat het aantal keurmerken per referentiegroep zien. Het aantal keurmerken laat een duidelijk verband zien met de bedrijfsgrootte. Bij de eenmansbedrijven heeft bijna tachtig procent van de bedrijven geen keurmerk. De keurmerken zijn van groter belang bij de grotere bedrijven. Bij de grote particulier hoveniers, de zakelijk hoveniers en de hoveniers particulier/zakelijk hebben een stuk meer bedrijven een keurmerk. De keurmerken blijken een grotere rol te spelen naarmate particuliere opdrachtgevers een kleinere rol spelen en de overheid en bedrijven een grotere rol. De professionelere opdrachtgevers vragen duidelijk meer certificering van hun dienstverlener dan de particulieren.

Figuur 2.9 Aantal keurmerken per referentiegroep

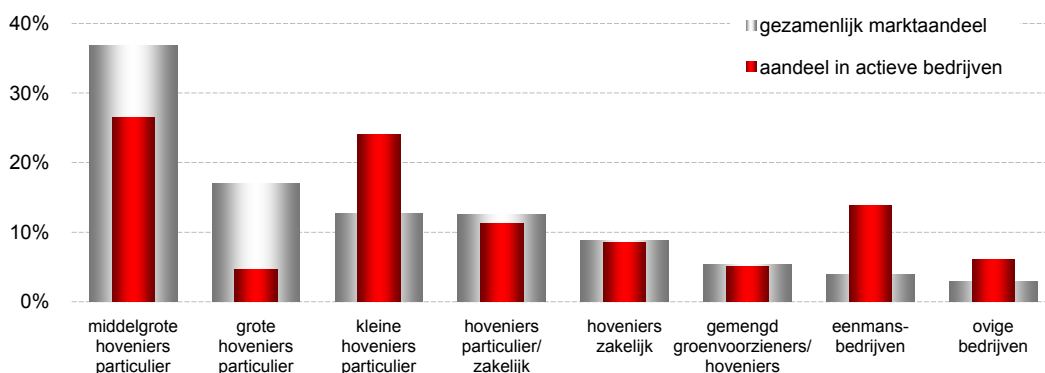

2.3 Marktsegmenten

2.3.1 Kleinschalig groen

De deelmarkt kleinschalig groen, dat wil zeggen tuinen van particuliere huishoudens, wordt door bijna alle bedrijven in de groensector bediend. Het grootste deel van de markt wordt bediend door de particulier hoveniers.

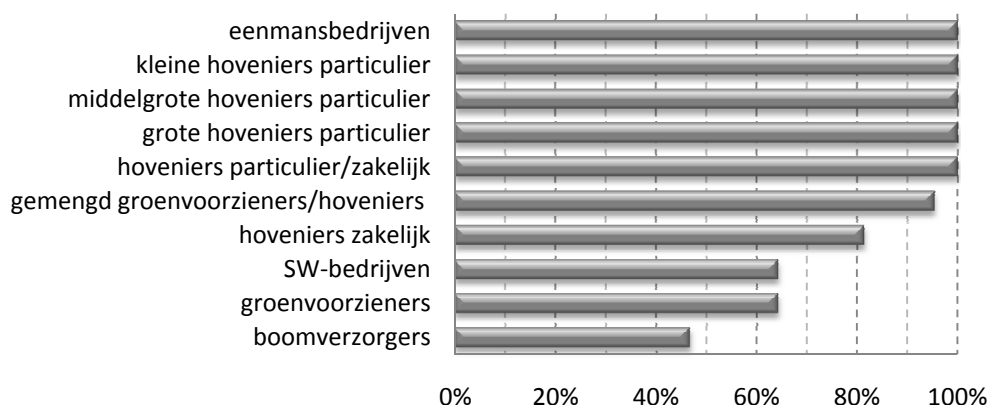
Figuur 2.10 Middelgrote particulier hoveniers grootste speler op markt kleinschalig groen

Figuur 2.10 laat per referentiegroep het gezamenlijk marktaandeel en het aandeel in het aantal actieve bedrijven zien. Zowel de brede grijze als de smalle rode kolommen tellen op tot honderd procent. Een relatief hoge rode kolom ten opzichte van de grijze kolom betekent dat er veel bedrijven actief zijn, maar dat die gemiddeld een beperkte omzet genereren. Een relatief lage rode kolom ten opzicht van de grijze kolom betekent een klein aantal bedrijven, die een relatief hoge omzet genereren. Het verschil tussen de hoogte van de brede (grijze) en smalle (rode) kolommen

laat zodoende ook de gemiddelde bedrijfsomvang zien. De middelgrote en grote particulier hoveniers hebben een gezamenlijk marktaandeel dat groter is dan het aandeel in het aantal actieve bedrijven. Kleine hoveniers en de éénpitters daarentegen zijn er in grote aantallen, maar hun gezamenlijk marktaandeel is beperkt.

Figuur 2.11 Veel bedrijven actief op markt kleinschalig groen

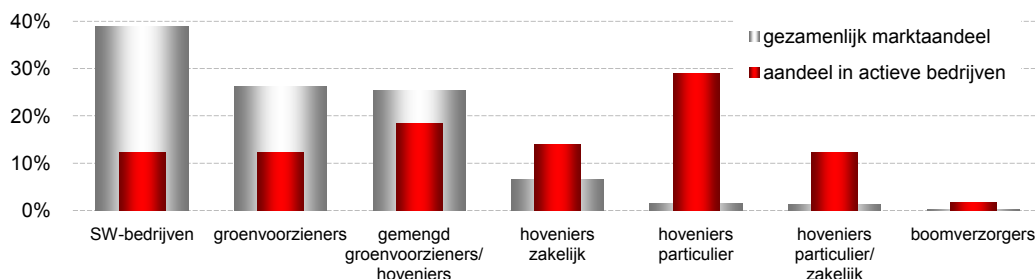

Zoals in de definitie besloten, zijn de particulier hoveniers en de gemengd particulier/zakelijk hoveniers voor de volle honderd procent actief op deze markt. De boomverzorgers hebben, met 47 procent van de bedrijven actief, de grootste afstand tot deze deelmarkt. Het feit dat zo een groot deel van de bedrijven actief is, laat zien dat de markt voor kleinschalig groen een zeer toegankelijke en voor veel bedrijven interessante markt is. Bedrijven die op deze markt omzet willen behalen, concurreren met vergelijkbare bedrijven, maar moeten rekening houden met concurrenten en collega's verspreid over de hele sector.

2.3.2 Grootschalig groen

De SW-bedrijven, de groenvoorzieners en de gemengd groenvoorzieners/hoveniers behalen samen bijna alle omzet op de markt grootschalig groen (parken, plantsoenen, sport- en recreatieterreinen, bermen, bestrating en riolering), ruim negentig procent. Dit afgezet tegen een aandeel van 43 procent van het aantal actieve bedrijven.

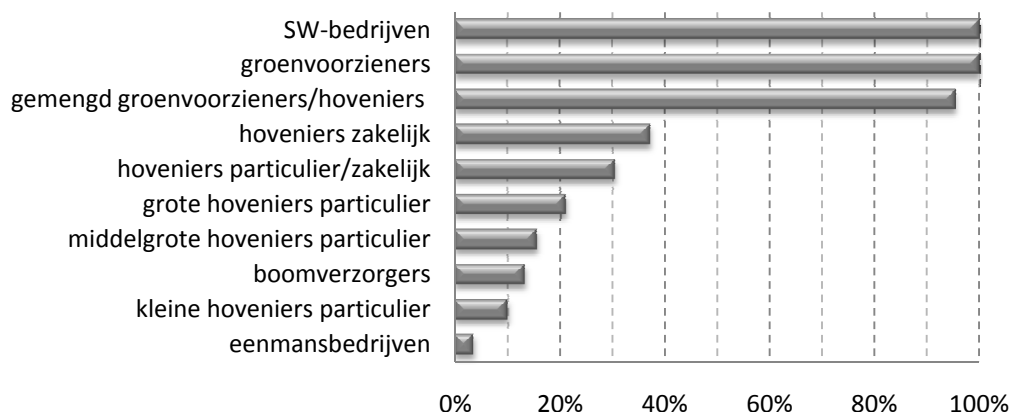
Figuur 2.12 SW-bedrijven leidend in grootschalig groen

Een veel kleiner deel van de bedrijven realiseert omzet uit grootschalig groen dan uit kleinschalig groen. Slechts een kwart van de bedrijven is op deze markt actief. Vanwege de schaal van de

activiteiten is op deze markt meer kennis en materieel nodig, wat niet bij alle bedrijven aanwezig is. Het zijn dus vooral de grotere bedrijven die hier actief zijn.

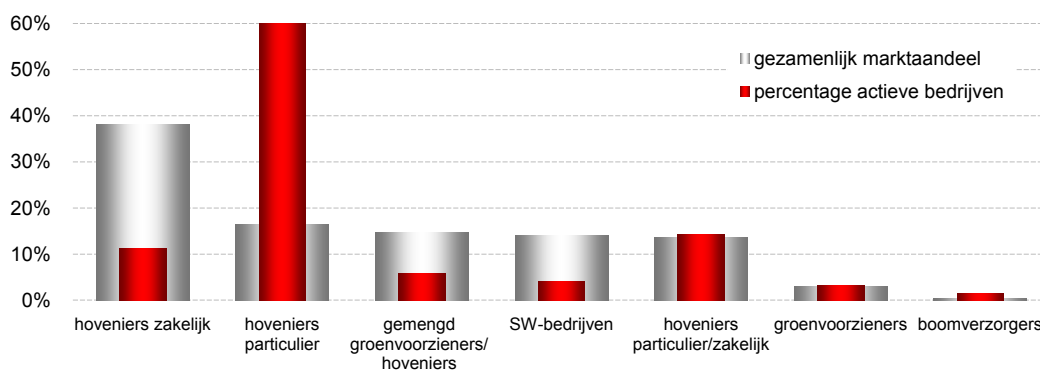
Figuur 2.13 Homogeen beeld aanbieders in grootschalig groen

2.3.3 Projectgroen

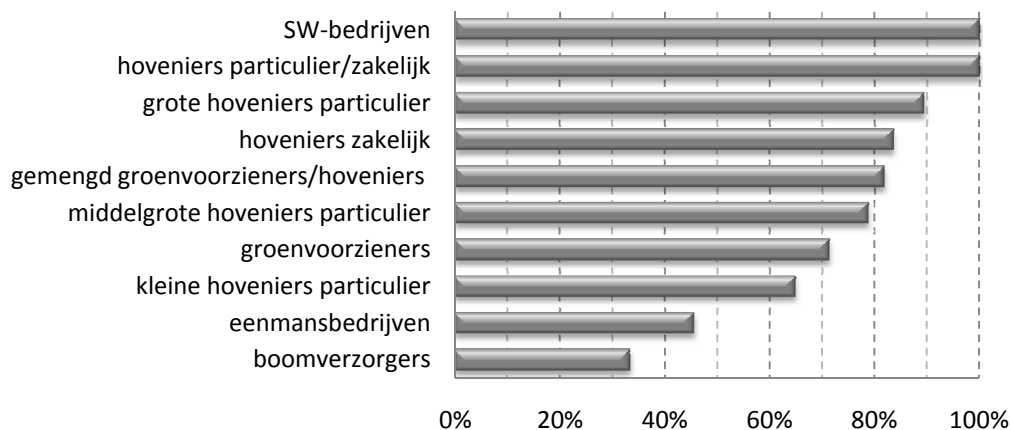
De zakelijk hoveniers zijn met een marktaandeel van bijna veertig procent net als in 2007 de belangrijkste spelers in het projectgroen (tuinen van instellingen en bedrijven). Zij hebben een groot (zestig procent) gezamenlijk marktaandeel, zeker vergeleken met het beperkte aantal bedrijven. Dit is bij de particulier hoveniers precies andersom, zij behalen relatief weinig omzet per actief bedrijf.

Figuur 2.14 Zakelijke hoveniers belangrijkste referentiegroep op markt voor projectgroen

Van de bedrijven die actief zijn in de groensector is iets minder dan driekwart actief in het projectgroen. Alle deelgenomen SW-bedrijven en gemengd particulier/zakelijk hoveniers zijn actief op deze markt. Opvallend is dat zowel de zakelijk hoveniers als de particulier hoveniers niet voor de volle 100 procent actief zijn op de markt voor projectgroen terwijl dat wel zo is bij gemengd particulier/zakelijk hoveniers. De gemengd particulier/zakelijk hoveniers zijn wel echt een tussenvorm van zakelijk hoveniers en particulier hoveniers als wordt gekeken naar de verhouding tussen het gezamenlijke marktaandeel en het aandeel in het aantal actieve bedrijven.

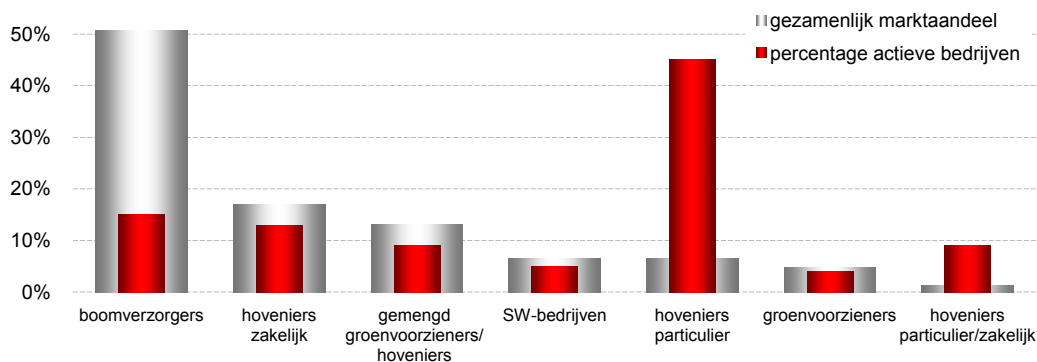
Figuur 2.15 Driekwart van de bedrijven actief in project groen

2.3.4 Boomverzorging

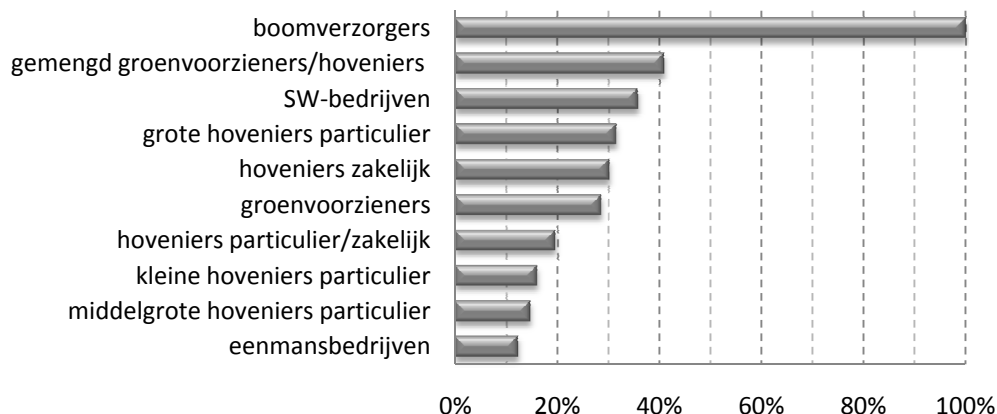
Op de deelmarkt boomverzorging zijn, zoals ook kan worden verwacht, de boomverzorgers zelf de grootste spelers als wordt gekeken naar omzet. De boomverzorgers bedienen de helft van de markt. Het overige deel van de markt wordt voornamelijk door de zakelijk hoveniers en de gemengd groenvoorzieners/hoveniers bediend.

Figuur 2.16 De markt voor boomverzorging

De deelmarkt boomverzorging wordt door nog geen 25 procent van de bedrijven bediend. Dit is vergelijkbaar met het aantal bedrijven dat actief is op de markt voor grootschalig groen. De deelmarkt boomverzorging is een nichemarkt, die specifieke kennis vergt, waardoor de markt niet voor alle bedrijven toegankelijk is. Hoewel veel particulier hoveniers omzet melden, is hun omzet verwaarloosbaar (Figuur 2.16).

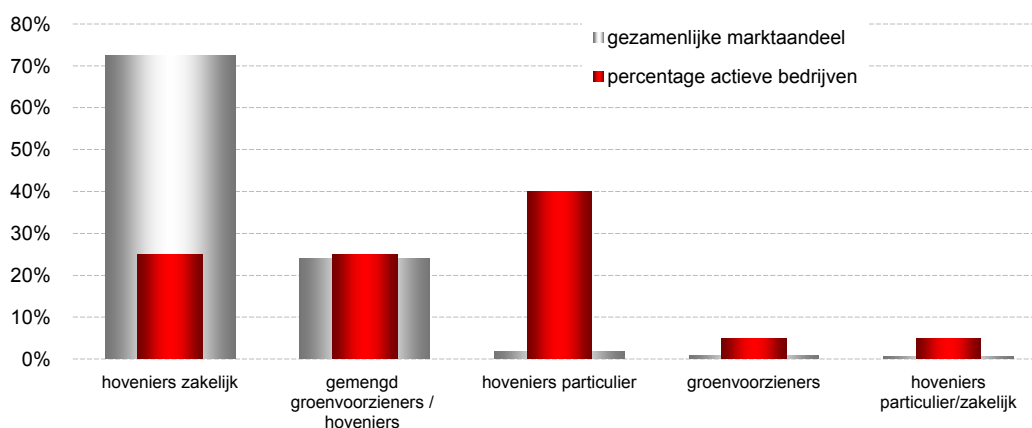
Figuur 2.17 Percentage actieve bedrijven in boomverzorging

2.3.5 Dak- en geveltuinen

Eén procent van de omzet in het groenbedrijf komt uit het segment dak- en geveltuinen. Die omzet wordt voornamelijk door de zakelijk hoveniers gedraaid. Zij generen gemiddeld bijna vijf procent van hun omzet op dak- en geveltuinen. De markt wordt dan ook voor ruim zeventig procent bediend door deze zakelijk hoveniers. Samen met de gemengd groenvoorzieners/hoveniers bedienen ze hiermee bijna de gehele markt.

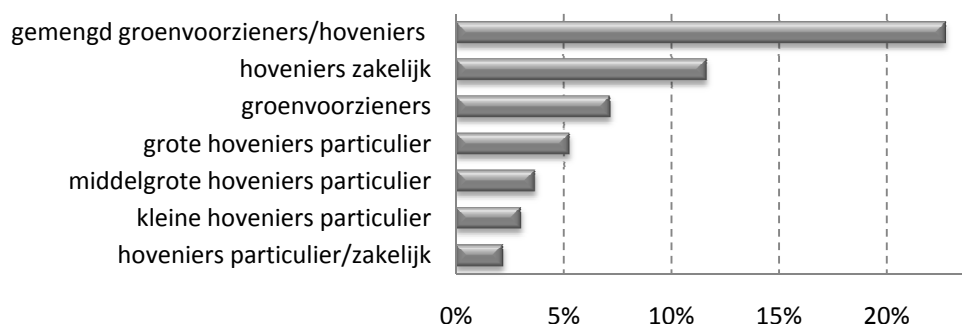
Figuur 2.18 Zakelijke hoveniers belangrijkste aanbieder op markt voor dak- en geveltuinen

Over de hele groensector gezien behaalt 4,6 procent van de bedrijven omzet op deze deelmarkt. De eenpitters, de boomverzorgers en de SW-bedrijven zijn hier helemaal niet actief. Dit zorgt voor een zeer homogeen aanbodzijde op deze deelmarkt. Ook hier komt dit kleine aantal aanbieders door het specifieke karakter van de markt.

Van de gemengd groenvoorzieners is iets minder dan 22 procent actief en van de zakelijk hoveniers bijna 12 procent. Bij de overige referentiegroepen is twee tot zeven procent actief op de markt voor dak- en geveltuinen. Hiermee komen de particulier hoveniers uit op het grootste aandeel aan actieve bedrijven alhoewel zij nog geen twee procent van de markt bedienen.

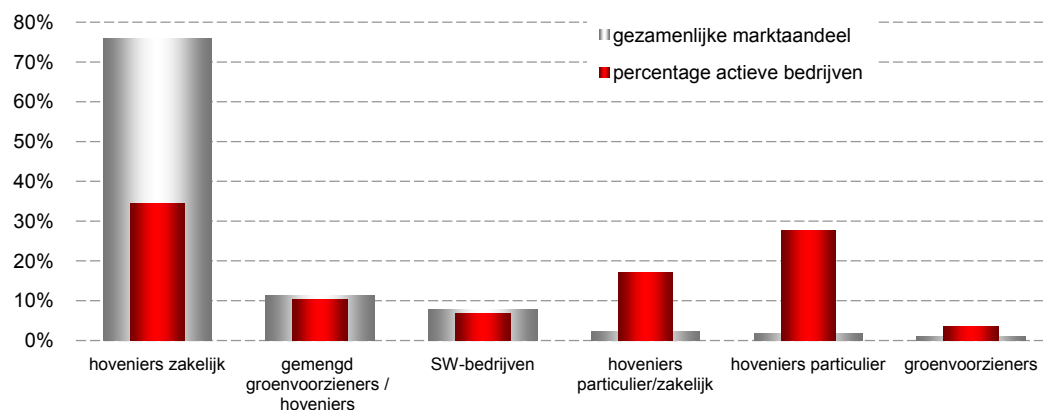
Figuur 2.19 Laag percentage actieve bedrijven in dak- en geveltuinen

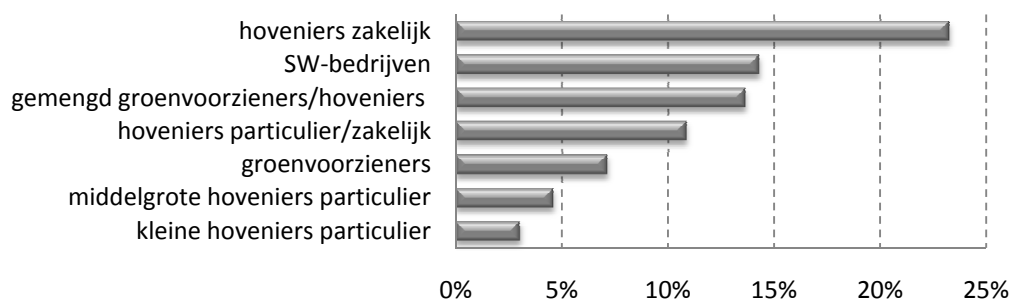
2.3.6 Interieurbeplanting

De markt voor interieurbeplanting is een vrij homogene markt waar driekwart van de omzet wordt gegenereerd door de zakelijk hoveniers. Het beeld van het aantal actieve bedrijven laat een iets ander beeld zien. Van de zakelijk hoveniers is 23 procent actief op deze deelmarkt maar ook een relatief groot deel van de SW-bedrijven en de gemengd groenvoorzieners is actief op de markt voor interieurbeplanting, respectievelijk ruim 15 en 13 procent. De éénpitters, de grote hoveniers en de boomverzorgers behalen helemaal geen omzet in deze markt.

Figuur 2.20 Ook op markt interieurbeplanting zijn de zakelijk hoveniers de belangrijkste aanbieder

Figuur 2.21 Weinig actieve bedrijven in interieurbeplanting

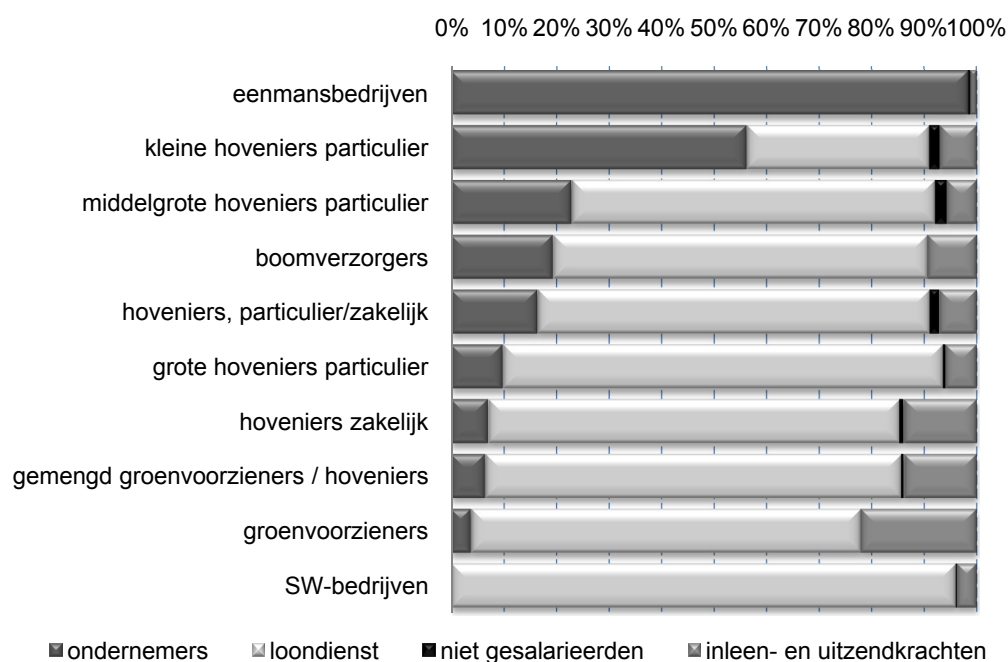
3 De bedrijfsvoering in de sector

Dit hoofdstuk geeft inzicht in het bedrijfseconomisch presteren van de bedrijven in de groensector. Aan de orde komen de werkgelegenheid (3.1), de omzet (3.2), de exploitatiekosten (3.4) en het exploitatieresultaat (3.5). Er wordt onderscheid gemaakt naar bedrijfstypen (hoveniers, groenvoorzieners en boomverzorgers), naar bedrijven die zich op één of op meer segmenten richten, en waar mogelijk naar klein en groot.

3.1 Werkgelegenheid en personeel

De groensector telt ongeveer 49.600 banen. Daarvan worden 4.600 ingevuld door ondernemers, waarvan 1.600 (35 procent) als eenmansbedrijven. Het gros van de werkgelegenheid (83 procent) bestaat uit medewerkers in loondienst, waarvan de helft werkzaam is bij SW-bedrijven (zie ook Figuur 2.4).

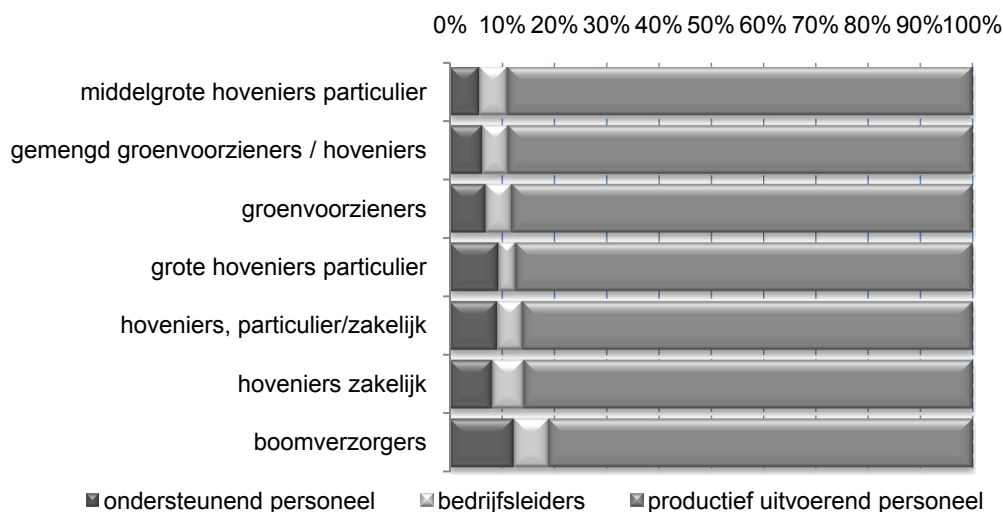
Figuur 3.1 Personeel naar rechtspositie

Figuur 3.1 laat voor de verschillende bedrijfstypen de personele opbouw zien, ingedeeld naar rechtspositie. De eenmansbedrijven bestaan logischerwijs nagenoeg helemaal uit ondernemers en ook bij de kleine hoveniers is meer dan de helft van de werkzame personen ondernemer. Niet-gesalarieerden, veelal meewerkende gezinsleden vormen een kleine groep, die vooral (ongeveer twee procent van het aantal fte's) bij kleine bedrijven te zien is. Inleen- en uitzendkrachten worden sectorbreed ingezet, relatief het meest bij grote bedrijven: groenvoorzieners en de hoveniers die vooral de zakelijke markt bedienen. Figuur 3.2 toont de verhouding productief personeel versus ondersteunend en leidinggevend personeel (exclusief ondernemers / statutair

directeuren), met andere woorden de verhouding productief: overhead personeel. De verschillen zijn niet heel groot. De fractie overhead is het hoogst bij de boomverzorgers.

Figuur 3.2 Voornamelijk productief uitvoerend personeel in groensector

Groei

Over vrijwel heel de linie van bedrijfstypen is er sprake van een toename van de werkgelegenheid bij de bestaande bedrijven -- dus exclusief markttoetreders en marktverlaters. De groenvoorzieners, toch al tot de grootste bedrijven behorend, nemen met ruim zestien procent in omvang toe, op de voet gevolgd door de boomverzorgers, die in 2007 ook al sterk groeiden. Bij de hoveniers is er groei bij de eenmansbedrijven en de kleine bedrijven. De hoveniers die zich concentreren op de zakelijke markt groeien. Bij de hoveniers die zich op de zakelijk en de particuliere markt richten, is er juist sprake van een lichte terugloop.

3.2 Omzet

Bruto omzet is het totaalbedrag (exclusief BTW) dat de groenbedrijven aan hun klanten in rekening brengen. De *netto omzet*, ook aangeduid als de *bruto marge*, is de bruto omzet verminderd met de kosten van uitbesteed werk en met de inkoopwaarde van materialen, met andere woorden, het deel van de bruto omzet dat de bedrijven zelf creëren.³

Het uitbesteden van werk is gemeengoed in het groenbedrijf. Figuur 3.4 laat zien dat ongeveer tachtig procent van bedrijven dat doet. Alleen bij de eenmansbedrijven en de kleine hoveniers blijft dat percentage achter. Deze groep is meer geneigd om al het werk zelf te doen, of om geen werk aan te nemen dat uitbesteding van werkzaamheden vergt.

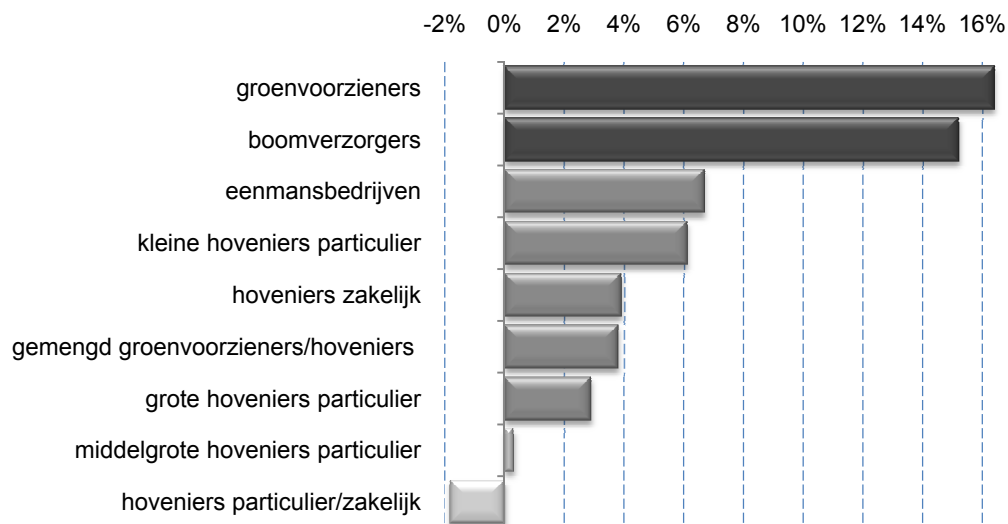
Box 3.1 Inlenen van personeel en uitbesteden van werk

Het verschil tussen inlenen en uitbesteden is niet altijd scherp. Inleen- en uitzendkrachten zijn tijdelijke extra personeelsleden, die meedraaien in de dagelijkse werkzaamheden, onder directe

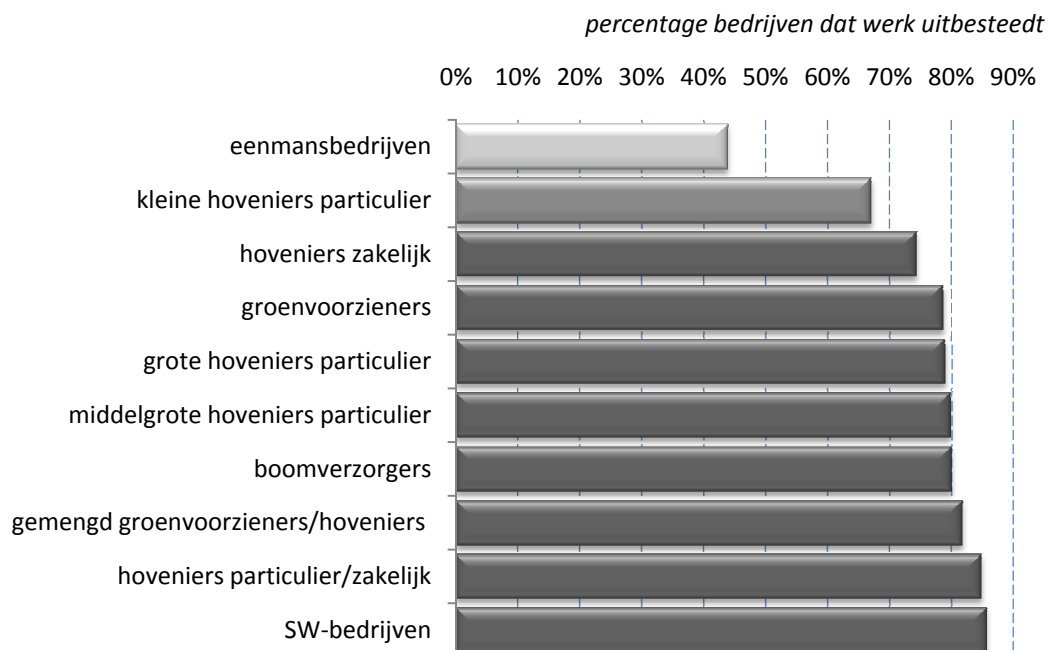
³ De marge op aan klanten doorgeleverde materialen geldt natuurlijk wel als omzet van het groenbedrijf zelf.

zeggenschap van het bedrijf waar ze tijdelijk werken. Bij uitbesteding wordt een deel van de werkzaamheden van een project zelfstandig uitgevoerd door een ander bedrijf, onder regie en eindverantwoordelijkheid van het uitbestedende bedrijf, maar zonder dat het uitbestedende bedrijf directe zeggenschap heeft over het personeel van het bedrijf dat de betrokken werkzaamheden verricht.

Figuur 3.3 Groenvoorzieners zien grootste personele groei in 2007/2008⁴

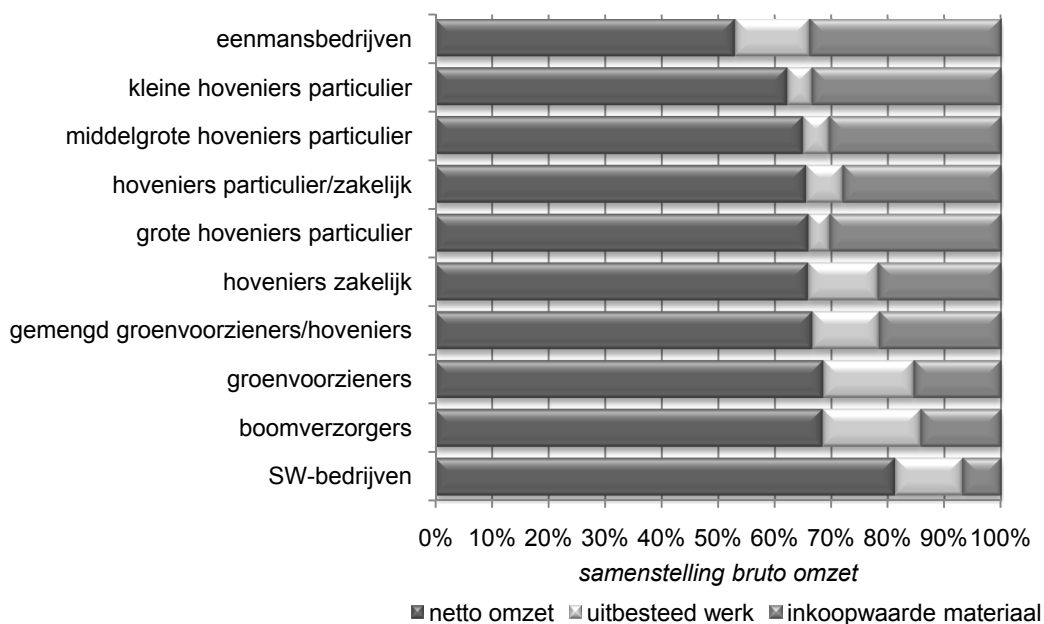
Figuur 3.4 Eenmansbedrijven besteden het minst vaak werk uit

⁴ Het aantal SW-bedrijven waarvan over 2007 en 2008 gegevens beschikbaar zijn, is te laag om betrouwbare groeicijfers op te kunnen baseren.

Figuur 3.5 geeft de samenstelling van de bruto omzet weer per referentiegroep. Het gat tussen bruto en netto omzet bedraagt ongeveer 33 procent, behalve bij eenmansbedrijven en bij SW-bedrijven. Opmerkelijk is het grote aandeel van uitbesteed werk bij eenmansbedrijven. Immers, dit is de groep met de minste bedrijven die daadwerkelijk werk uitbesteden (Figuur 3.4) – maar als ze het doen, doen ze het kennelijk goed. Het betreft vooral werkzaamheden die de bedrijven zelf niet aankunnen omdat ze zelf de benodigde machines (zoals hoogwerkers) of *know how* niet hebben. Middelgrote en grote hoveniers hebben deze machines en *know how* kennelijk wel zelf in huis: bij deze bedrijven is het aandeel van uitbesteed werk veel geringer. Bij de groenvoorzieners en de boomverzorgers is het aandeel van uitbesteed werk weer aanzienlijk groter, oplopend van twaalf tot vijftien procent.

Figuur 3.5 Ongeveer een derde van de bruto omzet gaat naar andere bedrijven

De hoveniers, voor wie tuinaanleg een belangrijk deel van de omzet uitmaakt, zien een hoog aandeel inkoopwaarde materiaal in de bruto omzet: circa dertig procent. Bij groenvoorzieners en boomverzorgers blijft het aandeel van materiaalkosten in de bruto omzet beperkt tot ongeveer vijftien procent.

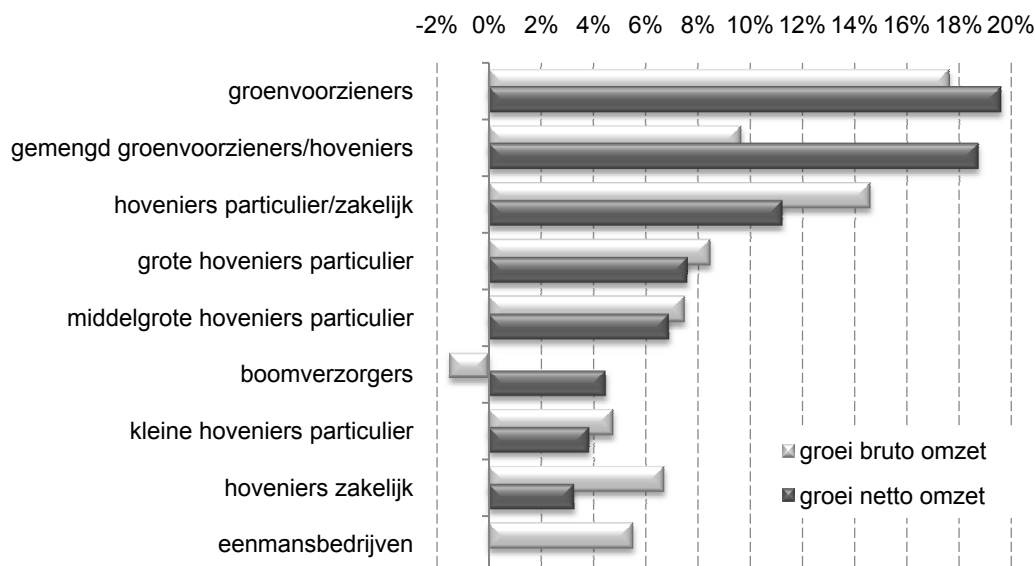
Doordat uitbesteed werk en inkoopwaarde elkaar redelijk in evenwicht houden, verschilt per saldo de verhouding netto / bruto omzet (gemiddeld 67 procent) niet veel tussen hoveniers en groenvoorzieners.

Omzetgroei

De gemiddelde bruto omzet neemt bij vrijwel alle bedrijfstypen toe, variërend van bijna 18 procent bij de groenvoorzieners tot 4,7 procent bij de kleine hoveniers. Alleen voor de boomverzorgers loopt de bruto omzet terug, met anderhalf procent. De netto omzet volgt de bruto omzet, al zijn er per groep wel verschillen. De boomverzorgers vangen de terugloop van de bruto omzet op door veel minder uit te besteden, waardoor ze per saldo een netto omzetgroei van meer dan vier procent weten te realiseren. Bij de eenmansbedrijven gaat het precies

andersom. De bruto omzetgroei is nagenoeg geheel omgezet in uitbesteed werk, waardoor er netto sprake is van nulgroei.

Figuur 3.6 Omzetgroei vooral bij groenvoorzieners

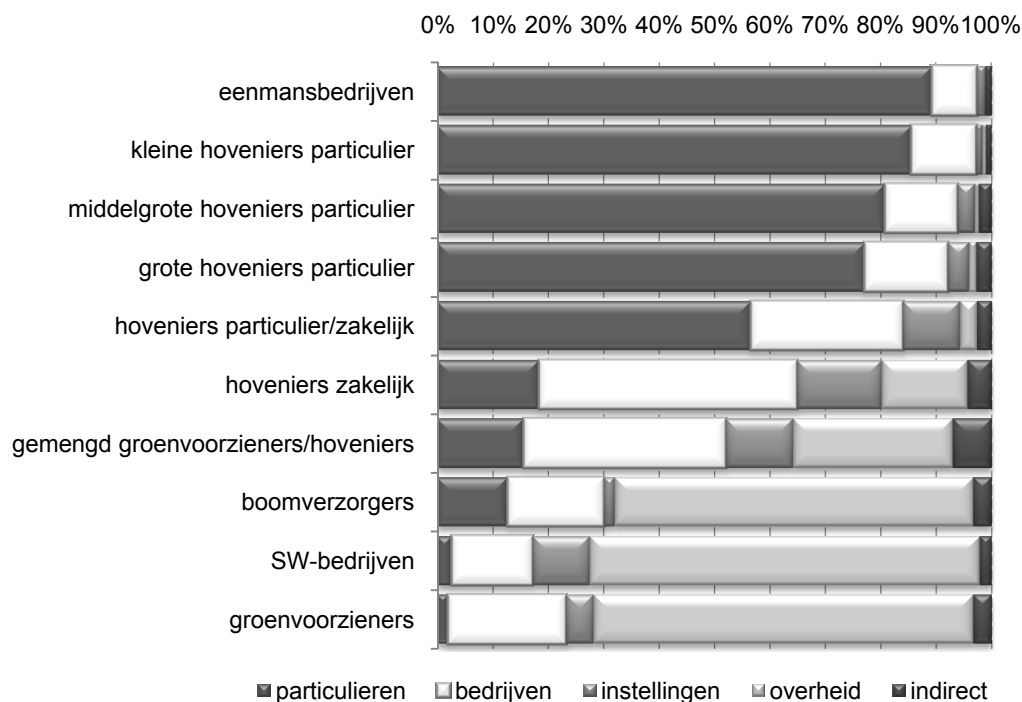

3.3 Portefeuille

De groensector werkt voor particulieren, marktpartijen (bedrijven en instellingen, zoals zorginstellingen en woningcorporaties) en de overheid (gemeenten, provincies en het Rijk). Een deel van de omzet komt voort uit uitbesteed werk door aannemers of andere groenbedrijven – dat wordt aangeduid als *indirect opdrachtgeverschap*. De referentiegroepen zijn mede bepaald aan de hand van het type opdrachtgever dat ze bedienen, vanuit de gedachte dat andere opdrachtgevers een andere marktbenadering vragen. De vorm van aanbesteden, de contracten, het type werkzaamheden, de schaalgrootte: het varieert allemaal met het type opdrachtgever.

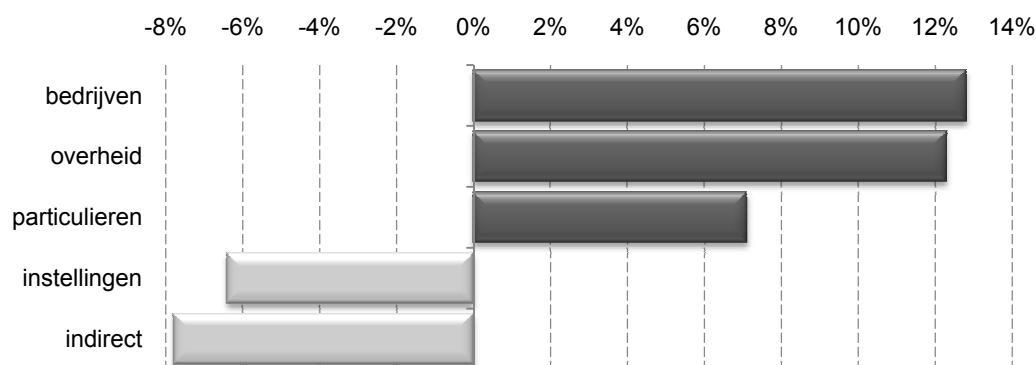
Figuur 3.7 laat zien dat de deelmarkten in het groenbedrijf nog steeds behoorlijk gescheiden zijn. De hoveniers die vooral voor particulieren werken, betrekken gemiddeld meer dan driekwart – de kleinste bedrijven zelfs 85 procent – van hun omzet uit ‘hun eigen’ marktsegment. Het resterend deel komt van bedrijven en (bij de grotere hoveniers) van instellingen. Voor de hoveniers op de zakelijke markt zijn vooral bedrijven belangrijk, en in mindere mate instellingen en de overheid. Voor boomverzorgers, groenvoorzieners, en de SW-bedrijven is de overheid de belangrijkste partij als opdrachtgever, hoewel ook voor deze bedrijven marktpartijen voor vijftien à twintig procent van de omzet staan.

Figuur 3.7 Voornaamste type opdrachtgever varieert sterk tussen referentiegroepen

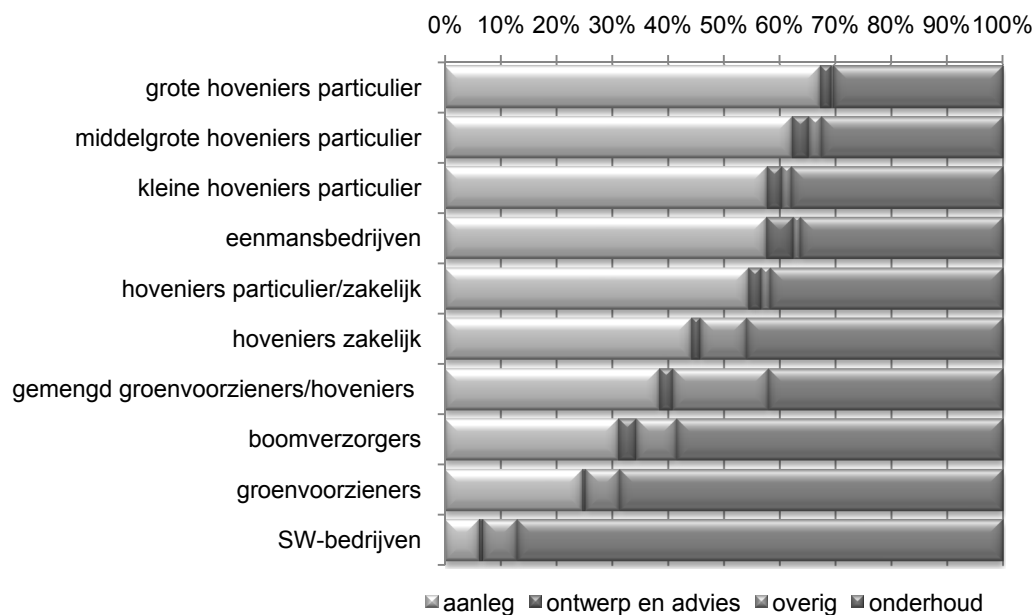
De omzetgroei ten opzichte van 2007 is zowel te danken aan professionele als aan particuliere opdrachtgevers, zie Figuur 3.8. De omzet die behaald wordt via instellingen loopt terug, evenals de omzet via indirect opdrachtgeverschap.

Figuur 3.8 Bedrijven zijn opdrachtgever met sterkste groei in 2007/2008

In het type dienst dat geleverd wordt bestaat de belangrijke tweedeling uit aanleg en onderhoud. Daarnaast zijn er kleine omzetaandelen uit ontwerp en advies, en uit overige activiteiten. Voor de hoveniers op de particuliere markt is aanleg het belangrijkste, met een omzetaandeel van ongeveer zestig procent, zie Figuur 3.9. Bij de hoveniers op de zakelijk markt houden aanleg en onderhoud elkaar in evenwicht. Voor boomverzorgers, groenvoorzieners en SW-bedrijven is onderhoud belangrijker dan aanleg.

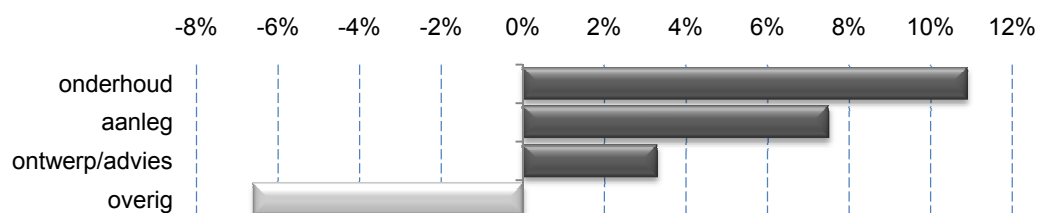
Figuur 3.9 Aanleg en onderhoud belangrijkste diensten in groensector

De omzet uit ontwerp en advies is gering. Het grootste aandeel wordt behaald bij de eenmansbedrijven en, net als in 2007, de kleine particulier hoveniers. Het aandeel 'overig' is, met 17 procent, vooral van belang bij de gemengd groenvoorzieners/hoveniers.

In tegenstelling tot in 2007 groeit in 2008 onderhoud sneller dan aanleg. In 2007 werd de beperkte groei van onderhoud geweten aan de beperkte groei van de omzet van de kant van overheden, zoals gemeenten, voor welke onderhoud belangrijk is. In 2008 neemt de omzet bij overheden, en daarmee ook de omzet uit onderhoud toe.

Figuur 3.10 In 2007/2008 maakt onderhoud de grootste omzetgroei door

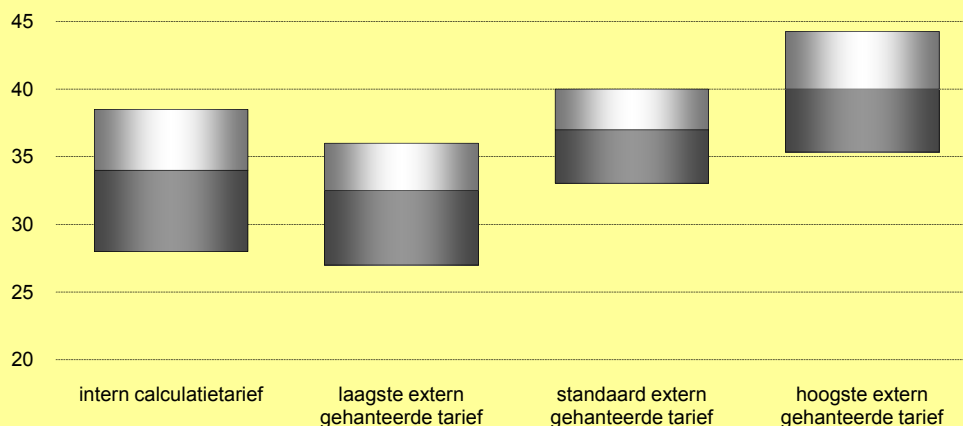
Box 3.2 Uurtarieven

Uurtarieven zijn de schakel tussen kosten en omzet. De kosten (arbeid en materieel) zijn verwerkt in het calculatietarief, de omzet is het product van het externe uurtarieven en het aantal te declareren uren. Figuur 3.11 geeft een beeld van de uurtarieven die groenbedrijven in 2008 hanteerden. De door de bedrijven gehanteerde tarieven zijn van laag naar hoog gesorteerd, en in vier gelijke groepen (de kwartielgroepen) verdeeld. De hoogte van de balk geeft de bandbreedte van de middelste twee kwartielgroepen aan, dus de tarieven zonder de laagste 25 procent en de

hoogste 25 procent van de bedrijven. De scheidingslijn tussen wit en grijs is het mediane tarief, het middelste tarief, dat een goede benadering is van het ‘doorsnee’ tarief.

Voorbeeld: de bandbreedte van het standaard extern gehanteerde tarief interne calculatietarief loopt van € 33 tot € 40. Dat wil zeggen dat de helft van de bedrijven tussen die twee bedragen scoort, 25 procent onder de € 33 en nog eens 25 procent boven de € 40. De mediaan, het middelste tarief komt uit op € 37.

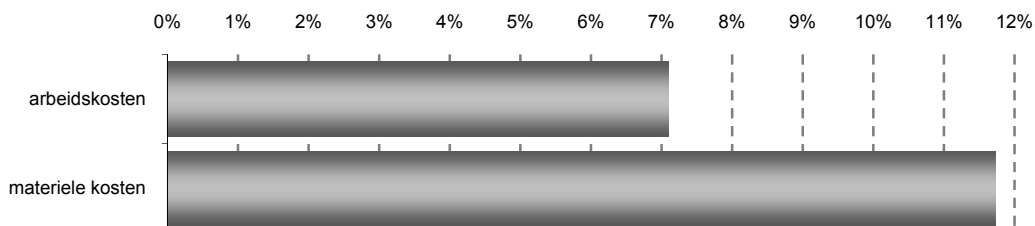
Figuur 3.11 Spreiding uurtarieven

3.4 Exploitatiekosten

De exploitatiekosten worden gevormd door arbeidskosten en materiële kosten. In dienstverlenende sectoren is arbeid de belangrijkste productiefactor, zo ook in de groensector. In lijn hiermee bestaan de exploitatiekosten voor 75 procent uit arbeidskosten en voor 25 procent uit materiële kosten.

Figuur 3.12 Materiële kosten nemen in 2008 sterker toe dan arbeidskosten

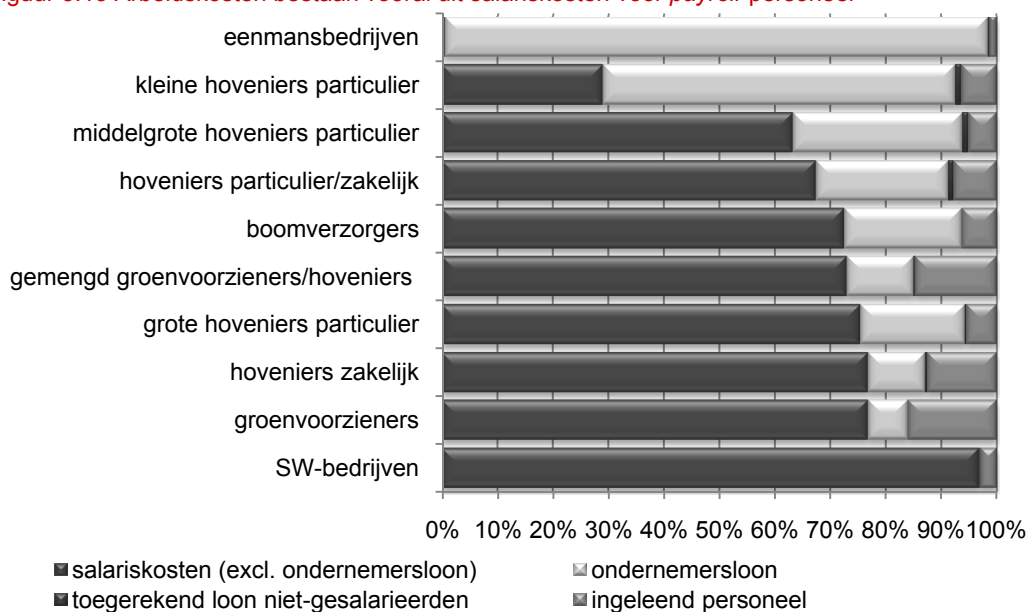
De exploitatiekosten zijn in totaal met 8,3 procent toegenomen. De materiële kosten zijn ten opzichte van 2007 iets meer toegenomen dan de arbeidskosten. De stijging van de arbeidskosten wordt voornamelijk veroorzaakt door een stijging van de kosten van ingeleend personeel. Bij de materiële kosten stijgen vooral de machinekosten (+24,6 procent), en de afdrachten aan moederbedrijven (+39 procent). De invloed van de afdracht aan het moederbedrijf is veel kleiner, doordat dit bij een veel kleiner aantal bedrijven voorkomt, en gemiddeld een veel kleiner bedrag is dan de kosten voor machines. De stijging in de exploitatiekosten is wel opvallend, gezien het

feit dat tachtig procent van de bedrijven aangeeft kostenbesparende maatregelen te hebben genomen in 2008.

Arbeidskosten

Figuur 3.13 geeft de opbouw van de arbeidskosten weer per referentiegroep. De arbeidskosten zijn opgedeeld in vier categorieën: salariskosten van personeel in loondienst, het ondernemersloon, het loon dat wordt toegerekend aan niet-gesalarieerd personeel en de kosten die worden gemaakt voor ingeleend personeel. Het ondernemersloon is bij BV's het salaris dat de DGA uit de BV verkrijgt, en in het geval van eenmanszaken en VOF's het loon dat in het onderzoek wordt toegerekend als ondernemersloon⁵. Bij de eenmansbedrijven en de kleine hoveniers vormt het ondernemersloon de grootste kostenpost binnen de arbeidskosten. De overige referentiegroepen maken vooral kosten voor het gewone personeel. Deze verhouding is in lijn met de opbouw van het personeel naar rechtspositie.

Figuur 3.13 Arbeidskosten bestaan vooral uit salariskosten voor payroll-personeel

Gegeven het belang van arbeid in de groensector, is de hoogte van de gemiddelde arbeidskosten per voltijd baan van groot belang voor de bedrijfsvoering. Figuur 3.14 geeft de gemiddelde arbeidskosten per fte voor de verschillende soorten personeel weer. De kosten voor de ondernemers zijn gemiddeld het hoogst met € 47.000. De kosten voor personeel op de *payroll* bedragen gemiddeld € 30.000. Dit verschil heeft te maken met de verantwoordelijkheid van de ondernemer en het risico dat de ondernemer draagt. De beloning voor de ondernemer is over het algemeen hoger naarmate de bedrijfsomvang groter is. Bij de kleine particulier hoveniers zijn de ondernemerskosten per fte € 30.000, terwijl de ondernemerskosten per fte bij de grote particulier hoveniers € 73.000 bedragen. De arbeidskosten voor ondernemers zijn sterker gestegen dan de arbeidskosten voor personeel op de *payroll*, en vooringeleend personeel.

⁵ Zie Bijlage A voor een toelichting op het toegerekend ondernemersloon en het toegerekend loon voor niet-gesalarieerden.

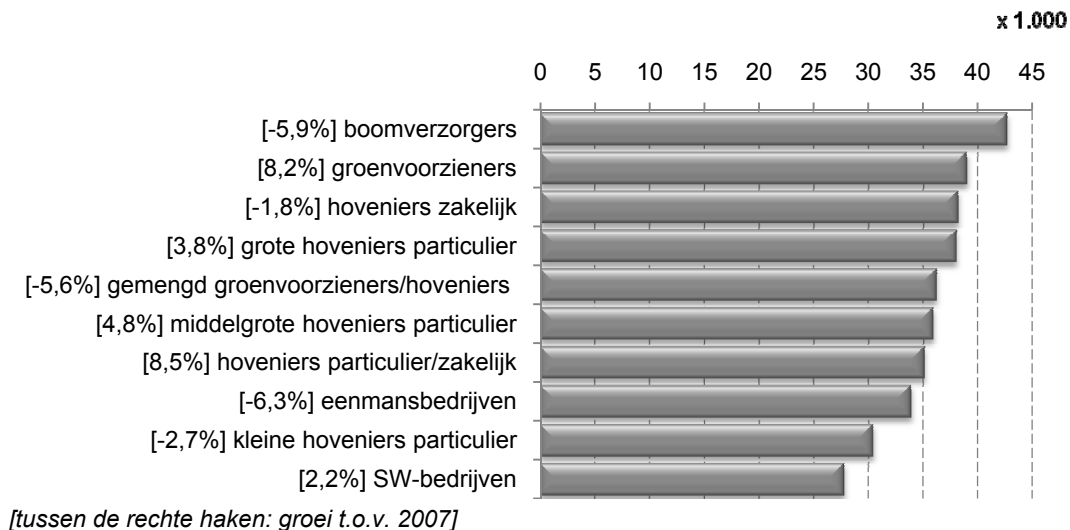
Figuur 3.14 Gemiddelde arbeidskosten per fte

Figuur 3.15 geeft de gemiddelde arbeidskosten per arbeidsplaats weer voor de verschillende referentiegroepen. De arbeidskosten hangen primair samen met de kwalificaties van het personeel en de gemiddelde leeftijd. De arbeidskosten per fte zijn, net als in 2007, het hoogst bij de boomverzorgers. Op deze markt is specialistische kennis nodig, wat beter gekwalificeerd en navenant duurder personeel vergt. Ook de groenvoorzieners hebben net wat duurder personeel dan de andere groepen. Hier is sprake van een omvangseffect: groenvoorzieners zijn grotere bedrijven, die in de regel ook voor grotere opdrachtgevers werken. Bij grotere bedrijven is relatief meer overhead, en is het personeel in de leidinggevende rangen vaak wat duurder.

Bij de kleinere particulier hoveniers zijn de arbeidskosten per arbeidsplaats lager, zoals ook kan worden verwacht op basis van de bedrijfsgrootte. De SW-bedrijven hebben aanzienlijk lagere arbeidskosten dan de overige referentiegroepen. Zij nemen een bijzondere plaats in: het grootste deel van het personeel heeft een Wsw-baan.⁶

Figuur 3.15 Arbeidskosten met € 43.000 het hoogst bij boomverzorgers

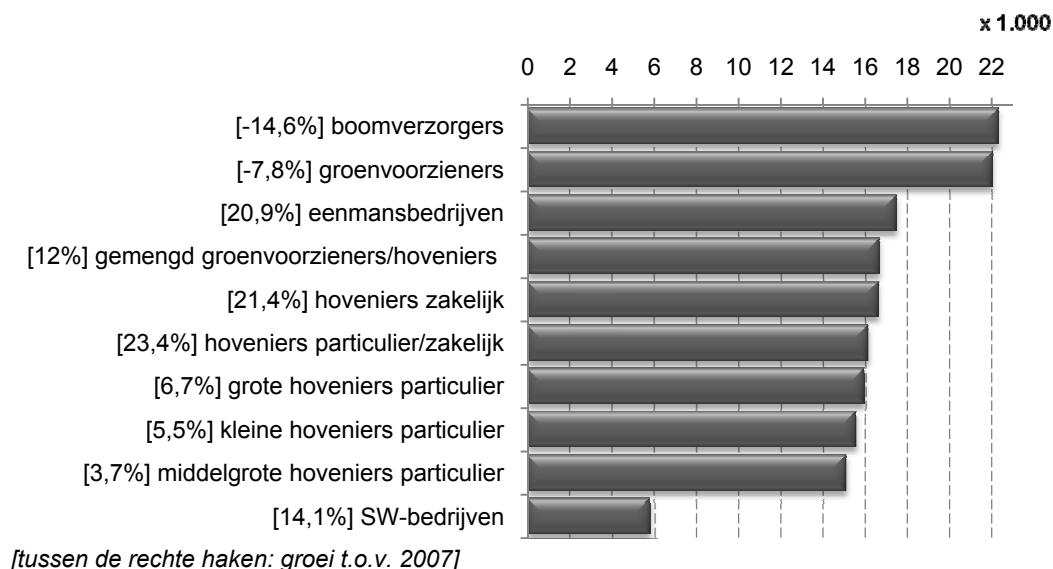
⁶ Wsw is de Wet Sociale Werkvoorziening. In het kader van deze wet worden mensen die vanwege een arbeidshandicap niet geschikt zijn voor een reguliere baan begeleid in het vinden van een baan met begeleiding bij een gewoon bedrijf. Indien dit niet mogelijk blijkt, komen deze mensen in aanmerking voor een baan bij een SW-bedrijf.

De ontwikkeling van de arbeidskosten varieert van een daling van 5,9 procent bij de boomverzorgers tot een stijging van 8,5 procent bij de particulier/zakelijk hoveniers. Gemiddeld nemen de arbeidskosten per arbeidsplaats met 3,2 procent toe. Tegelijkertijd bedroeg de inflatie 2,5 procent. De groei van de arbeidskosten van de SW-bedrijven komt nagenoeg overeen met dit inflatiecijfer.

Materiële kosten

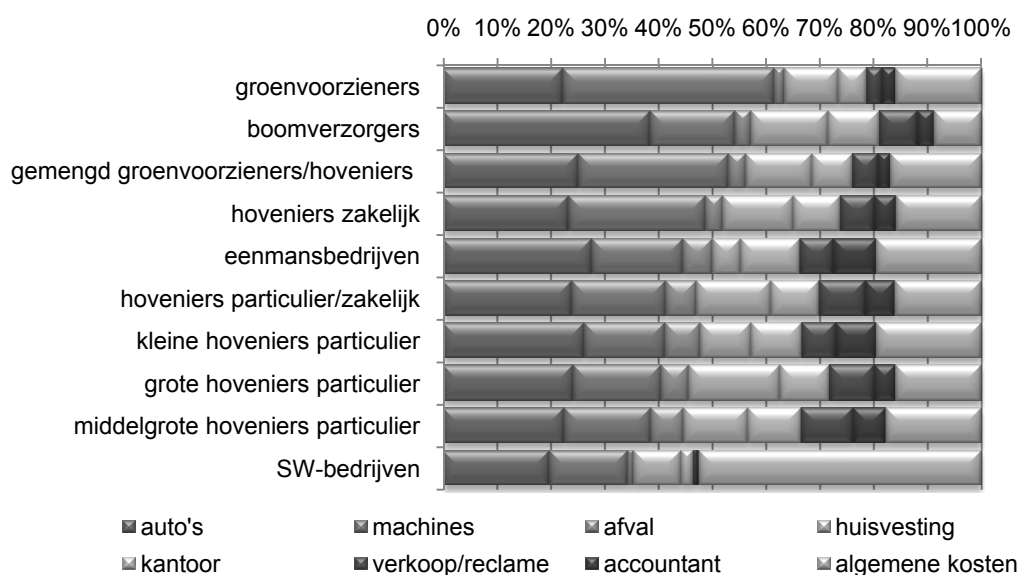
Figuur 3.17 laat de samenstelling van de materiële kosten voor de verschillende referentiegroepen zien. De materiële kosten bestaan over het algemeen voornamelijk uit autokosten, machinekosten en kosten voor huisvesting. Verder behoren ook kantoorkosten, kosten die gemaakt worden voor verkoop/reclame en afdracht aan het moederbedrijf hier meegenomen. Auto's en machines maken samen ongeveer de helft van de materiële kosten uit. Net als in 2007 steken de boomverzorgers en de groenvoorzieners duidelijk boven de andere groepen uit. In deze markten worden de duurste machines, zoals hoogwerkers, ingezet.

Figuur 3.16 Ook materiële kosten met € 21.000 het hoogst bij boomverzorgers

Opvallend zijn het hoge niveau en de stijging van de kosten bij de eenmansbedrijven. Deze hoge kosten komen voornamelijk voort uit hoge auto- en machinekosten, ook ten opzicht van de kleine hoveniers. De SW-bedrijven nemen, net als bij de arbeidskosten, een aparte positie in.

Figuur 3.17 Materiële kosten bestaan voornamelijk uit auto- en machinekosten

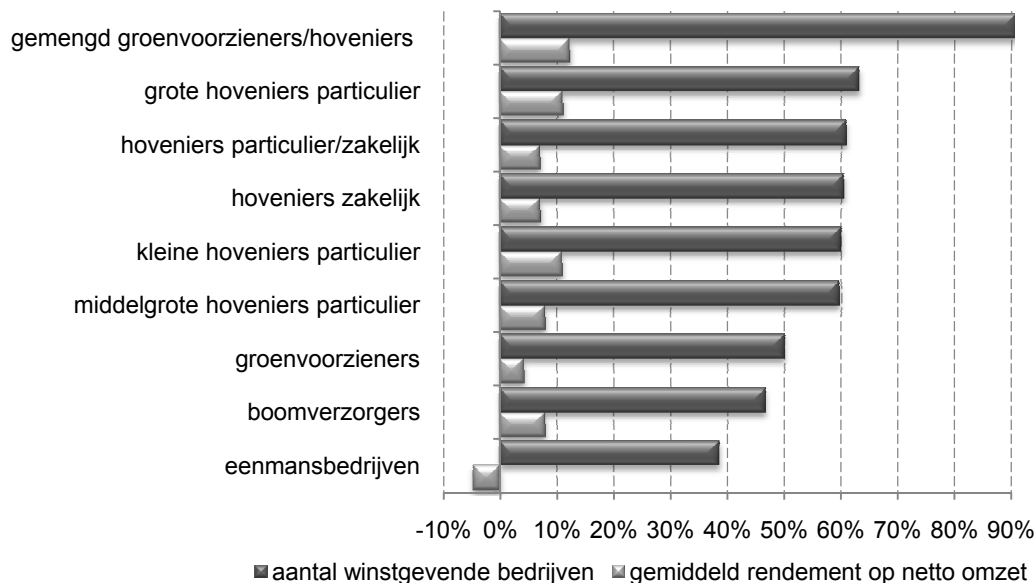
3.5 Exploitatieresultaat

In de voorgaande paragrafen is een beeld geschetst van een nette groei van de gemiddelde netto omzet (ongeveer tien procent). Deze omzetgroei ging gepaard aan een beperkte personele groei (2,7 procent) en een kostentoeename van 9,3 procent. Dit resulteert, net als vorig jaar, in een verbetering van de financiële prestaties van de bedrijven in de groenbranche.

De eenmansbedrijven behalen net als vorig jaar een negatief gemiddeld rendement op de netto omzet. Aangezien aan de ondernemers een ondernemersloon van € 34.500 wordt toegekend, betekent dit dat de ondernemers een lager beschikbaar inkomen hebben dan dit toegerekende ondernemersloon.

De overige referentiegroepen behalen wel een positief rendement op de netto omzet. Opvallend is dat de groenvoorzieners het laagste en de gemengd groenvoorzieners/hoveniers het hoogste rendement behalen. Het rendement varieert van 4,2 procent bij de groenvoorzieners tot 12,3 procent bij de gemengd groenvoorzieners/hoveniers.

Figuur 3.18 Gemengd groenvoorzieners/hoveniers behalen hoogste rendement

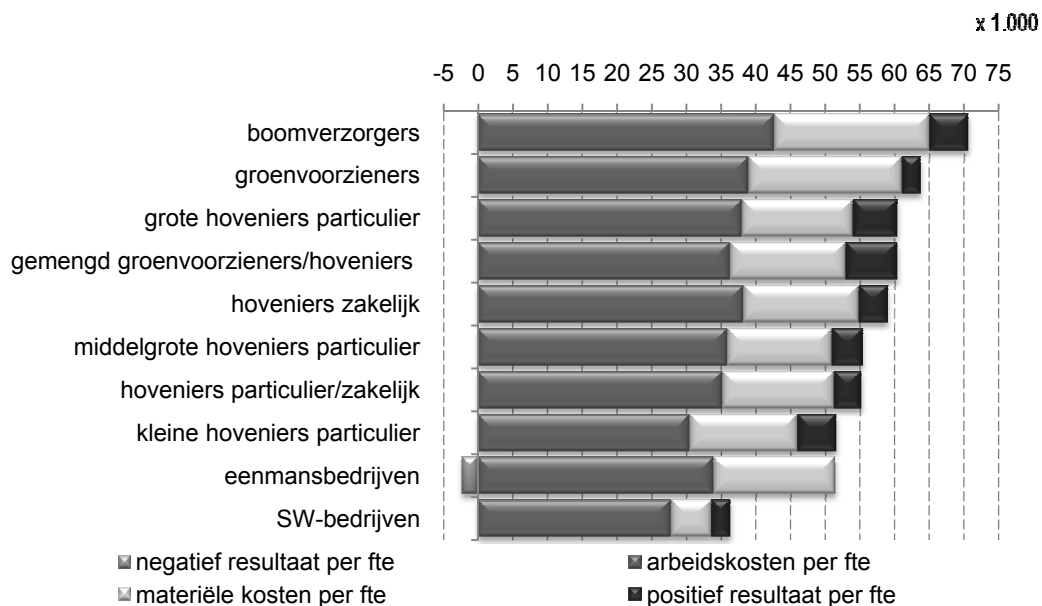
De gemengd groenvoorzieners/hoveniers is ook de referentiegroep met het grootste percentage winstgevende bedrijven. Bij de eenmansbedrijven behaalt een relatief klein deel van de bedrijven een positief resultaat. De overige particulier en zakelijk hoveniers hebben een percentage winstgevende bedrijven van rond de zestig procent.

De totale kosten en het exploitatieresultaat tellen –per definitie– op tot de netto omzet. Als we die drie bedragen delen door het aantal fte's, hebben we de belangrijkste prestatiekentallen bij elkaar. Figuur 3.19 geeft het gemiddelde beeld van de referentiegroepen weer. Traditioneel zien we dat de boomverzorgers de hoogste productiviteit (netto omzet per arbeidsplaats) laten zien. Dat leidt echter niet tot het hoogste positieve resultaat, hoewel de boomverzorgers met € 5.600 per fte nog altijd bovenin meedraaien. Het hoogste resultaat per fte wordt gerealiseerd door de gemengde hoveniers/groenvoorzieners met € 7.400, bij een netto omzet van ruim € 60.000 per fte.

Ook de groenvoorzieners scoren goed, met name ten aanzien van de financiële productiviteit. Het kostenniveau is echter dusdanig dat het resultaat per fte met € 2.700 niet erg hoog uitpakt. De scores van de verschillende groepen hoveniers ontlopen elkaar niet veel, met een positief gemiddeld resultaat per fte van tussen de 4.000 en ruim 6.000 euro. De zakelijk en grote particulier hoveniers combineren dat met de hoogste productiviteitscijfers van de hoveniers met bijna € 60.000. Voor de eenmansbedrijven is het duidelijk dat de productiviteit op een redelijk niveau ligt, vergelijkbaar met middelgrote hoveniers, maar dat de kosten (met name de materiële kosten) eenvoudigweg te hoog zijn om in de plus te kunnen draaien. De eenmansbedrijven draaien gemiddeld € 2.300 in de min, dat is wel aanzienlijk beter dan vorig jaar.⁷

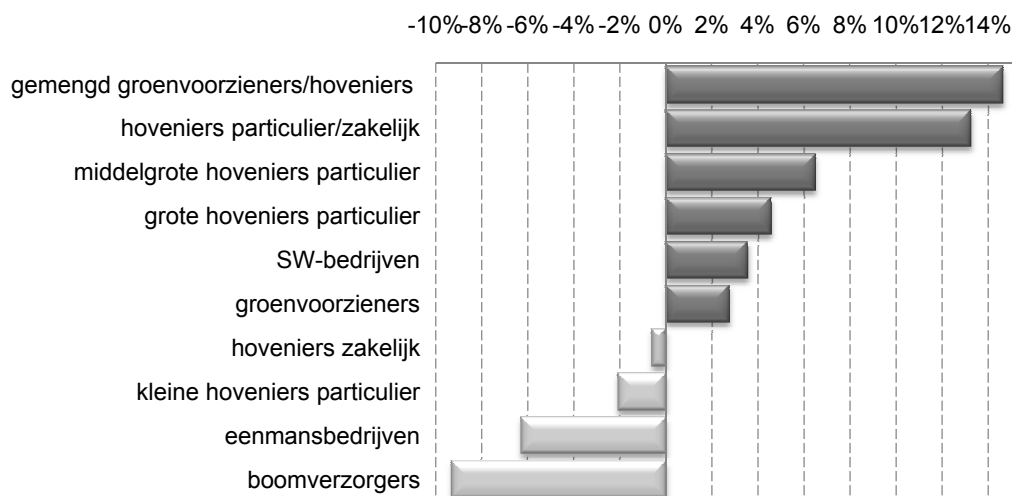
⁷ NB We rekenen in het onderzoek € 34.500 (op voltijdsbasis) aan arbeidskosten toe aan de eenmansbedrijven. Dat bedrag ligt hoger dan de gemiddelde kosten voor *payroll*-personeel. Het verschil kan gezien worden als compensatie voor het dragen van het ondernemerrisico.

Figuur 3.19 Opbouw van de netto omzet (inclusief evt. loonkostensubsidie) per fte

Figuur 3.20 geeft de ontwikkeling van de netto omzet per arbeidsplaats weer. De gemiddelde netto omzet per fte, die we ook aanduiden als de *financiële productiviteit* is een eenvoudige en belangrijke prestatiemaatstaf voor dienstverlenende bedrijven. De prestatieontwikkeling verschilt substantieel tussen de verschillende referentiegroepen. Ook hier voeren de gemengd groenvoorzieners/hoveniers, met 14,6 procent, de lijst aan. De boomverzorgers generen echter 9,3 procent minder netto omzet per arbeidsplaats dan in 2007. Opvallend is dat zowel de arbeidskosten als de materiële kosten van de boomverzorgers per fte substantieel gedaald zijn. De daling in netto omzet per fte wordt bij deze groep veroorzaakt door een substantiële daling van de bruto omzet. Ook de kleine hoveniers en de eenmansbedrijven presteren slechter dan vorig jaar.

Figuur 3.20 Gemengd groenvoorzieners/hoveniers behalen hoogste ontwikkeling netto omzet per arbeidsplaats t.o.v. 2007

4 Thema: recessie

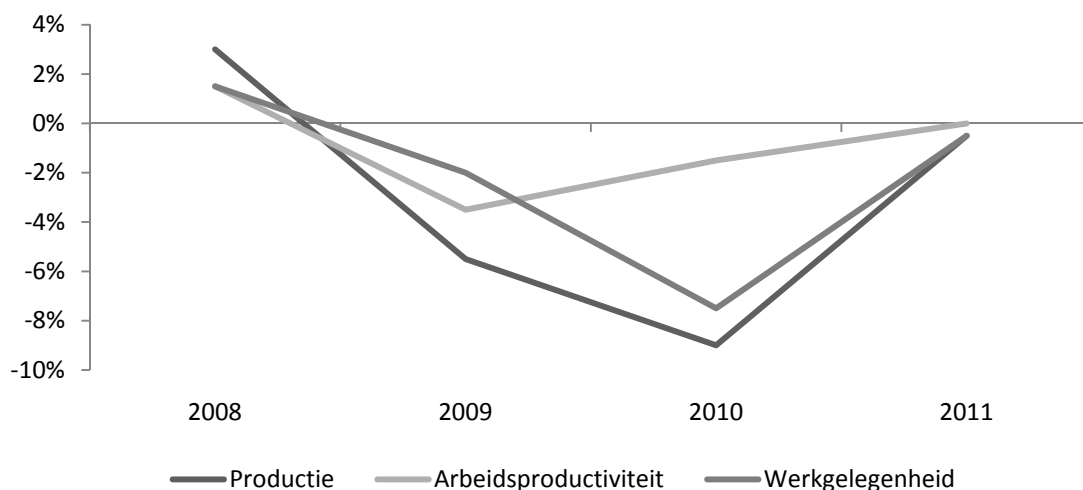
Met het oog op de crisis is dit jaar aan de deelnemers van het bedrijfsvergelijkend onderzoek gevraagd wat hun verwachtingen voor de komende twee jaar zijn, zowel voor de sector als voor hun eigen bedrijf. Een groot deel van de ondernemers verwacht dat de crisis een substantieel effect op de groensector zal hebben. Dertig tot veertig procent van de bedrijven denkt dat de groensector in de komende twee jaar te maken krijgt met een daling van de omzet van meer dan vijf procent.

4.1 De crisis

De financiële crisis heeft de gemoederen het afgelopen jaar over de hele wereld flink bezig gehouden. Banken vielen om en de huizenmarkt kreeg een flinke klap te verduren. Maar zoals eerder in het rapport werd geconcludeerd, viel de schade in de groensector in 2008 mee. De vraag is of dit in 2009 en in de komende twee jaar gaat veranderen en of de storm die heeft gewoed in andere sectoren in de groensector nog gaat komen.

Over het algemeen wordt verondersteld dat de ontwikkelingen in groensector ongeveer een jaar achterlopen op de ontwikkelingen in de bouw. Met het oog hierop is het interessant om te kijken hoe de verwachtingen van de groenbedrijven voor 2009 zich verhouden tot de omzetontwikkeling in de bouw in 2008. In 2008 werd, ondanks de crisis, in de bouwnijverheid een groei van de productie gerealiseerd van vier procent (Figuur 4.1). Als de omzet van de groensector in 2009 inderdaad dezelfde ontwikkeling door gaat maken als de omzet van de bouw in 2008 zou dit betekenen dat ook 2009 nog een groei van de productie kent.

Figuur 4.1 Substantiële afname productie en werkgelegenheid in de bouw in 2009 en 2010

De cijfers voor de bouw in 2009 en 2010 laten echter een veel slechter beeld zien. De verwachting is dat zowel de productie als de werkgelegenheid behoorlijk daalt in de komende

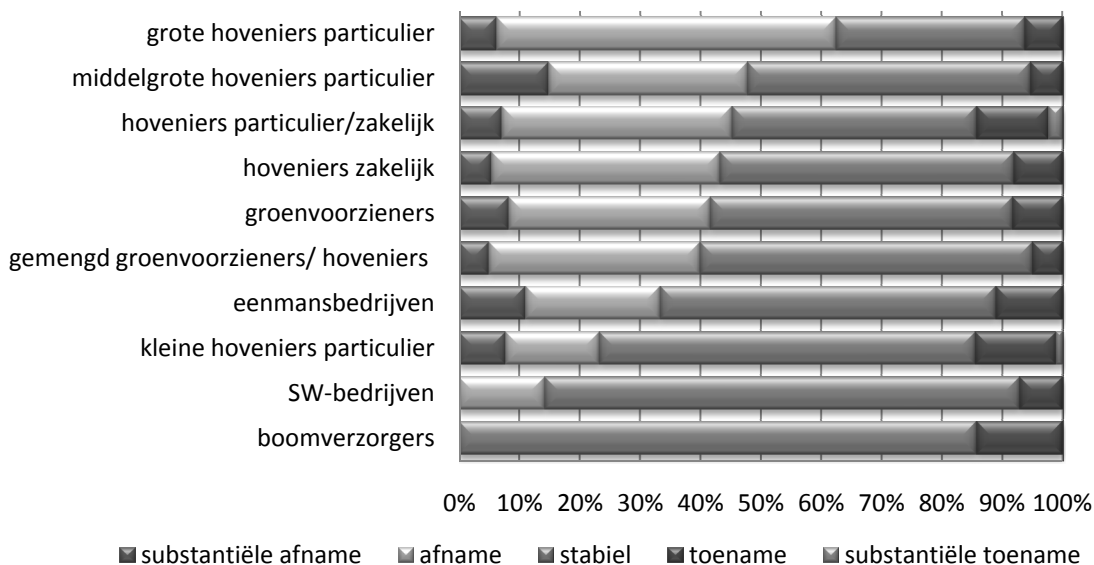
twee jaar. Voor 2011 wordt nog een kleine afname van productie en werkgelegenheid verwacht. Na deze periode van aanhoudende daling wordt in 2012 tot 2015 herstel verwacht met een gemiddelde toename van de productie van 3,5 procent. In deze periode wordt verwacht dat de vraag zich zal herstellen en dat er sprake zal zijn van inhaalvraag van de recessiejaren.

De daling van de vraag wordt deels opgevangen door een daling van de arbeidsproductiviteit. Dit betekent dat er minder verlies van werkgelegenheid is dan wanneer de arbeidsproductiviteit gelijk zou blijven. Toch is de verwachting dat er in de bouw vijftigduizend banen verloren gaan tussen 2008 en 2011. Dit is meer dan tien procent van de totale werkgelegenheid in de sector. Voor de groensector zou dit betekenen dat er vijfduizend arbeidsplaatsen verdwijnen. Zoals in paragraaf 4.4 wordt besproken is het schrappen van arbeidsplaatsen een kostenbesparende maatregel die bij bedrijven niet de voorkeur geniet. Als naar de bouw wordt gekeken, kan toch worden geconcludeerd dat de kans groot is dat ook veel bedrijven in de groensector er niet aan zullen ontkomen. De uitdaging zal liggen in het vinden van de balans tussen kostenbesparing op de korte termijn en het kunnen voldoen aan het herstel van de vraag op de lange termijn.

4.2 Verwachting omzetontwikkeling

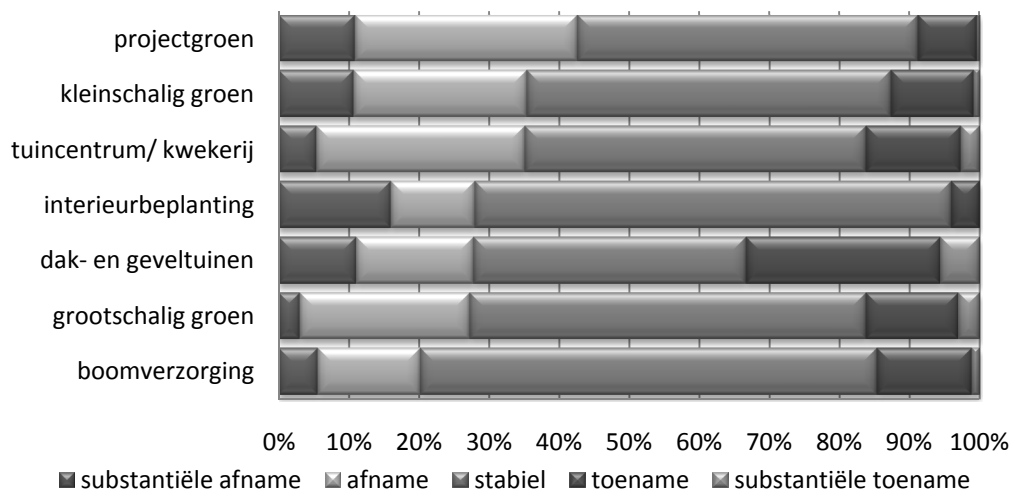
De verwachtingen van de bedrijven voor de omzet van de groensector in 2009 zijn overwegend negatief. In totaal verwacht negen procent van de deelnemers aan het onderzoek een substantiële afname (afname van meer dan 15 procent) van de sectorale omzet. Nog eens 28 procent verwacht een afname van 5 tot 15 procent van de omzet in 2009. Slechts tien procent van de bedrijven verwacht dat de omzet van de sector in het komende jaar met vijf of meer procent zal toenemen (een toename of substantiële toename). De boomverzorgers en SW-bedrijven zien de toekomst van de sector duidelijk positiever in dan de grotere hoveniers. Deze bedrijven zijn ook de bedrijven die relatief gezien de meeste omzet behalen via projecten van de overheid. Dit zou een rol kunnen spelen bij hun verwachtingen. Ook de éénpitters en de kleine hoveniers zijn redelijk positief in hun verwachtingen voor de omzet van de sector in 2009.

Figuur 4.2 Vooral hoveniers negatief in verwachtingen over sectoromzet in 2009

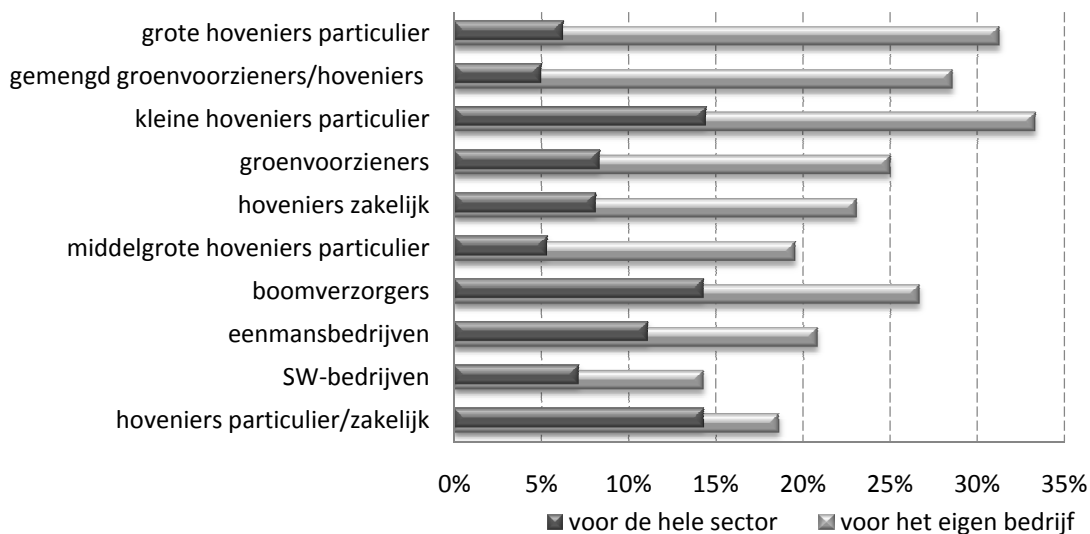
Figuur 4.3 toont de omzetverwachtingen (2009) per deelmarkt. De verwachtingen zijn het meest somber voor projectgroen (tuinen van bedrijven en instellingen) en kleinschalig groen (tuinen van particulieren). Voor boomverzorging, grootschalig groen en dak- en geveltuinen zijn de sentimenten het meest positief.

Figuur 4.3 Veel deelnemers verwachten een daling van de sectoromzet, vooral op projectgroen

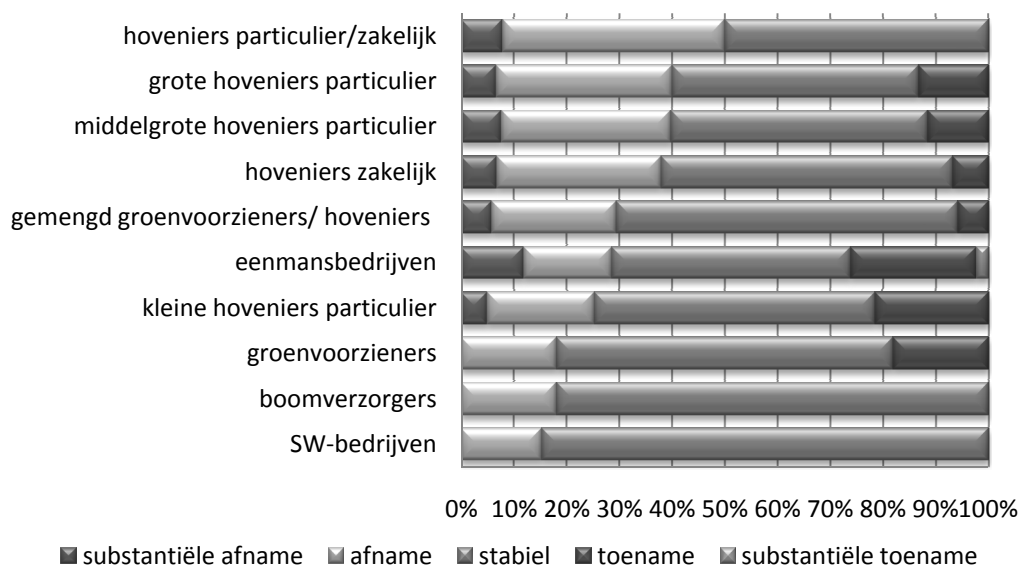
Optimisme is een essentiële eigenschap voor ondernemers. Dit wordt bevestigd in Figuur 4.4. In alle referentiegroepen is het aantal deelnemers dat een (substantiële) omzetgroei voor het eigen bedrijf verwacht aanzienlijk groter dan het aantal deelnemers dat verwacht dat de omzet van de hele sector zal groeien. Bij de grote hoveniers is het verschil het grootst: Niet meer dan zes procent van de bedrijven verwacht een stijging van de omzet van de sector, terwijl 31 procent een stijging van de eigen omzet verwacht. De combinatie van een somber beeld voor de sector en een rooskleurig beeld voor veel individuele bedrijven roept vraagtekens op.

Figuur 4.4 Deelnemers die omzetstijging verwachten

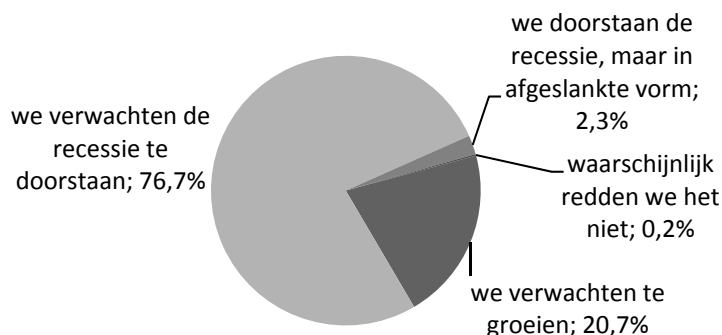
De cijfers over de omzetverwachting over 2009 en 2010 laten een vergelijkbaar beeld zien alhoewel de verwachtingen voor 2010 iets minder negatief zijn. Dit terwijl op basis van de cijfers voor de bouw verwacht kan worden dat 2010 een slechter jaar zal worden dan 2009. De boomverzorgers en de SW-bedrijven hebben net als voor 2009 ook voor 2010 de meest optimistische verwachtingen voor de omzet. Ook voor 2010 geldt dat over het algemeen de verwachtingen voor de ontwikkeling van de eigen omzet een positiever beeld laat zien dan de verwachting over de omzet van de gehele groensector.

Figuur 4.5 Verwachtingen voor de sectoromzet in 2010 in lijn met verwachtingen 2009

Het optimisme komt terug in de voorspelling over hoe men door de recessie heen denkt te komen. Niet meer dan 0,2 procent (dat wil zeggen: één op de 500 bedrijven) geeft aan het waarschijnlijk iet te zullen redden. Bijna tachtig procent zeg het wel te rooien, waarvan een klein deel in afgeslankte vorm. Een op de vijf bedrijven verwacht tegen de wind in zelfs te kunnen groeien.

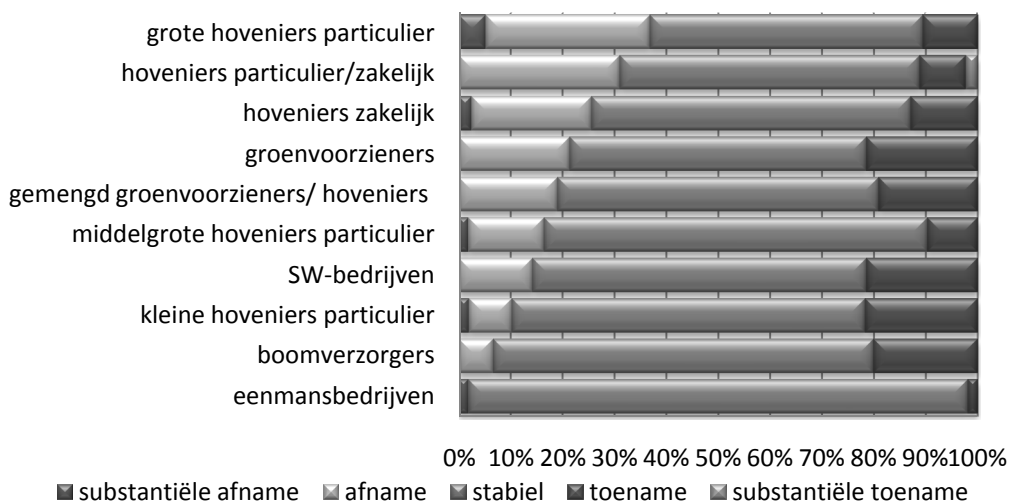
Figuur 4.6 Bedrijven gaan er van uit crisisbestendig te zijn

4.3 Werkgelegenheid

Over de hele sector gezien verwacht zeventig procent van de bedrijven dat het personeelsbestand in 2009 en 2010 redelijk stabiel in omvang blijft. Dit houdt in dat zij een afname of toename van niet meer dan vijf procent verwachten. De overige bedrijven zijn evenredig verdeeld in bedrijven die een (substantiële) afname verwachten en bedrijven die een (substantiële) toename verwachten. Als de groensector één jaar achterloopt op de bouw zou verwacht worden dat de werkgelegenheid in 2009 en 2010 inderdaad nog redelijk stabiel is (de bouw zag in 2008 een toename in de werkgelegenheid van 1,5 procent en in 2009 een afname van twee procent). De substantiële daling zou dan pas plaatsvinden in 2011.

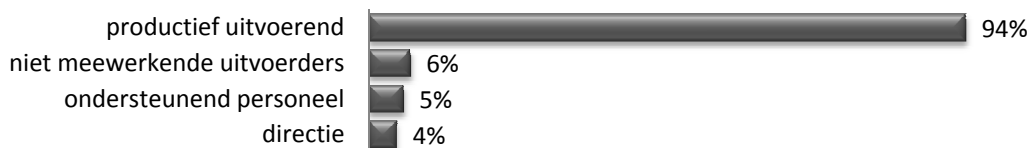
Figuur 4.7 Meeste bedrijven verwachten niet in 2009 en 2010 minder personeel te hebben

Bij de grote particulier hoveniers, de gemengd particulier/zakelijk hoveniers en de zakelijk hoveniers is het percentage bedrijven dat een (substantiële) inkringing van het personeelsbestand verwacht het grootst. Bij deze referentiegroepen verwacht 26 tot 37 procent een inkringing van het personeelsbestand met meer dan vijf procent. Over de hele branche gezien is dit 16,5 procent. De SW-bedrijven, de middelgrote hoveniers en de gemengd groenvoorzieners zitten allen rond dit gemiddelde.

Figuur 4.8 geeft weer ten koste van welke functietypen de bedrijven verwachten dat de eventuele inkringing van het personeelsbestand gaat. Bijna alle bedrijven denken dat dit geheel of deels ten koste van het productief uitvoerend personeel zal gaan. Dit is logisch, aangezien het overgrote deel van de werkgelegenheid productief uitvoerend is. Kleine aantallen bedrijven geven aan dat er gesneden zal worden in directie of ondersteunend personeel.

Figuur 4.8 Krimp personeelsbestand voornamelijk bij productief uitvoerend personeel

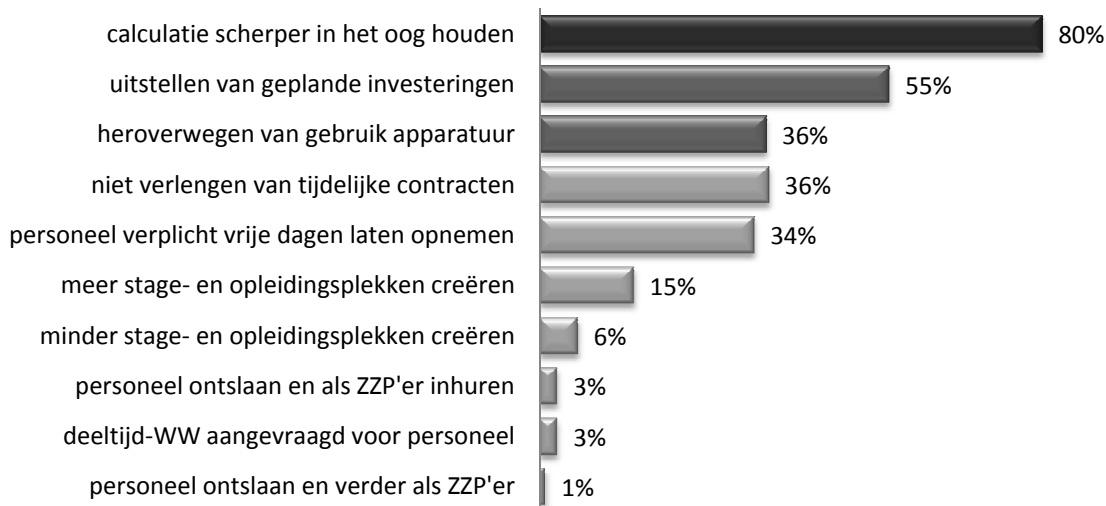

4.4 Kosten besparen

De helft van de groenbedrijven heeft kostenbesparende maatregelen genomen met het oog op de crisis. De belangrijkste maatregel is het scherper bewaken van de projectcalculatie – een strategie die overigens altijd verstandig is, daar zou geen (dreigende) crisis voor nodig hoeven te zijn. Toch geeft slechts 11 procent van de eenmansbedrijven aan deze maatregelen genomen te hebben. Dit terwijl dit precies de referentiegroep is waar het rendement onder druk staat. Wel is dit ook één van referentiegroepen die redelijk optimistisch is over de sectoromzet in 2009 en 2010 (zie Figuur 4.2).

Na projectcalculatie komen de investeringen in beeld. Een op de drie bedrijven kijkt kritischer naar het vervangen van apparatuur, meer dan de helft stelt investeringen uit.

Figuur 4.9 Grootste deel bedrijven richt zich op scherpere calculatie om kosten te besparen

In het personeelsbeleid is er een breder scala aan maatregelen, waarvan de belangrijkste het doorhalen van tijdelijke contracten is. Bij het vaste personeel wordt de flexibiliteit primair gezocht in het schuiven met verplichte vrije dagen. Drastischere maatregelen, zoals deeltijd-WW, of vaste werknemers in de richting van het zzp-schap sturen, komen nog slechts op zeer beperkte schaal voor. Het aanvragen van deeltijd-WW komt alleen voor de (gedeeltelijk) particulier hoveniers.

De stap om zelf als zzp'er, met een uitgekilde bedrijfsvoering verder te gaan wordt door één procent van de bedrijven overwogen. Opvallend is dat deze groep volledig uit middelgrote

hoveniers bestaat terwijl verwacht kan worden dat deze stap minder groot is voor de kleine hoveniers dan voor deze middelgrote hoveniers. Drie procent van de middelgrote hoveniers die kostenbesparende maatregelen neemt, overweegt de stap naar het zzp'schap te zetten.

Opmerkelijk is de tweeslag in het nadenken over stage- en opleidingsplekken. Er is een groep bedrijven die dergelijke plekken als investering ziet. Deze bedrijven verminderen het aantal leerlingenplekken. Een grotere groep breidt dergelijke plekken juist uit, deels vanuit de gedachte dat dit goedkope arbeidskrachten zijn, maar mogelijk ook vooruitkijkend naar de toekomst. We komen uit een tijd van krapte op de arbeidsmarkt, en als de crisis voorbijtrekt, zal die krapte ongetwijfeld terugkeren. Het is daarom zaak om nu al een lijn te slaan naar het personeel van de toekomst. De grotere bedrijven lijken het arbeidsbestand inderdaad al zo te bekijken. De SW-bedrijven, de zakelijk hoveniers en de particulier/zakelijk hoveniers geven wel aan het creëren van meer stage- en opleidingsplekken als kostenbesparende maatregel te zien. In deze referentiegroepen wordt de optie om minder stage- en opleidingsplekken te creëren niet als kostenbesparing gezien.

Bijlage A Onderzoeksverantwoording

Deelname

In totaal hebben 445 bedrijven dit jaar deelgenomen aan het bedrijfsvergelijkend onderzoek. Enkele van deze vragenlijsten kon niet in het onderzoek worden meegenomen, omdat ze onvolledig gespecificeerd waren of ver na de sluitingsdatum werden ingestuurd.⁸ Uiteindelijk zijn de analyses in dit rapport gebaseerd op 439 bedrijven, dat is 18,9 procent meer dan vorig jaar en ongeveer gelijk aan de deelname in 2006. Tabel A.1 geeft een overzicht van de deelname per referentiegroep.

Tabel A.1 Deelnemende bedrijven naar referentiegroep

	aantal deelnemers over cijfers 2008	procentuele verdeling	ook deelnemer over cijfers 2007
eenmansbedrijven	57	13,0%	25
kleine hoveniers particulier (1-3 fte)	100	22,8%	44
middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	109	24,8%	56
grote hoveniers particulier (>10 fte)	19	4,3%	16
hoveniers zakelijk	43	9,8%	12
hoveniers, gemengd particulier en zakelijk	46	10,5%	24
boomverzorgers (evt. gemengd met hoveniersactiviteiten)	15	3,4%	8
gemengd groenvoorzieners/hoveniers	22	5,0%	9
groenvoorzieners	14	3,2%	9
SW-bedrijven	14	3,2%	6
totaal	439	100,0%	210

Op een aantal plaatsen in de tabellaire bijlagen worden wegens de beperkte omvang van het panel geen groeicijfers gerapporteerd op specifieke punten. Groeicijfers worden berekend over deelnemers die zowel dit jaar als in 2007 deelnamen aan het BVO. Op een aantal specifieke punten is het aantal herhaalde deelnemers te klein om betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

Ondanks het flinke aantal kleine bedrijven onder de deelnemers, is er een oververtegenwoordiging van middelgrote en grote bedrijven in het deelnemersbestand. De steekproef is dus niet volledig representatief. Dankzij het grote aantal deelnemers kunnen de cijfers wel herwogen worden tot een goed onderbouwd totaalbeeld van de sector. Zie paragraaf 2.1, waar dit totaalbeeld gepresenteerd wordt.

Gegevensverwerking

Op de door de deelnemers verstrekte gegevens is geen controle uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of een *due diligence*. Wel zijn de gegevens grondig tegen het licht gehouden ten aanzien van consistentie en plausibiliteit. Een aanzienlijk aantal respondenten is telefonisch en per e-mail benaderd, met vragen naar aanleiding van het ingevulde

⁸ De late en onvolledige inzenders, van welke de gegevens niet in dit rapport betrokken zijn, ontvangen zo veel mogelijk wel een individueel rapport en het algemene rapport.

enquêteformulier. Deze arbeidsintensieve benadering resulteert, in ruil voor een lichte additionele belasting van de respondenten, in een hoge mate van betrouwbaarheid van de verzamelde en gerapporteerde gegevens.

In het bedrijfsvergelijkend onderzoek wordt financiële en strategisch gevoelige informatie van individuele bedrijven verzameld. Uitgangspunt is dat herleidbare gegevens van individuele bedrijven, niet aan derden worden verstrekt, en dus ook niet in de algemene rapportage voorkomen.

Economische grondslag

Het bedrijfsvergelijkend onderzoek richt zich grotendeels op de exploitatie van het groenbedrijf. Die benadering vergt een paar begripsafbakeningen.

Bruto omzet staat voor de totale geldstroom, direct en indirect voortkomend uit activiteiten in het groenbedrijf. Ook vergoedingen voor uitgeleend personeel en loonkostensubsidies benoemen we als bruto omzet. Ontvangen of betaalde rente, en eventuele beleggingsopbrengsten daarentegen blijven buiten beschouwing; die hangen immers niet samen met het groenbedrijf.

Netto omzet is de bruto omzet verminderd met de inkoopwaarde en de waarde van uitbesteed werk. Zowel voor inkoopwaarde als uitbesteed werk geldt immers dat de toegevoegde waarde geleverd wordt door andere partijen (de groothandel respectievelijk de partij aan wie het werk uitbesteed was). De marge die gerealiseerd wordt op inkoop en uitbesteed werk behoort wel tot de netto omzet.

Arbeid en werkgelegenheid worden uitgedrukt in voltijdbanen (*fte's: full time equivalenten*). Personen die meer dan een volledige werkweek maken (veelal ondernemers) tellen toch mee voor één. Bij de bepaling van de bedrijfsomvang worden ondernemers, echte personeelsleden, meewerkende gezinsleden, en extern personeel (ZZP'ers en uitzendkrachten) allen meegenomen. Stagiairs tellen niet mee.

Bruto exploitatiekosten zijn de totale exploitatiekosten, uiteenvallend in arbeidskosten en materiële kosten. De exploitatiekosten zijn bruto exploitatiekosten verminderd met eventueel ontvangen loonkostensubsidies. Arbeidskosten in het onderzoek zijn steeds *all in*: salarissen, premies, opleidingen, werving en selectie, vermeerderd met de toerekeningen die hieronder toegelicht worden.

Het onderzoek is gericht op de exploitatie van groenbedrijven. Financieringsaspecten, de fiscaliteit, afwegingen tussen de zakelijke en de persoonlijke financiële situatie van de ondernemer (pensioenopbouw, dividend), buitengewone baten en lasten blijven buiten beschouwing, omdat ze niet bij de normale exploitatie horen.

Toerekeningen

Ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid worden enkele kostenbedragen aan bedrijven toegerekend, naast de kosten die op de enquêteformulieren geïnventariseerd zijn.

Ondernemersloon

Een directeur-grootaandeelhouder (DGA) van een BV ontvangt uit de BV een salaris, dat deel uitmaakt van de totale personeelskosten van het bedrijf. de fiscus eist dat dit inkomen ‘marktconform’ is, en minimaal € 40.000 bedraagt. Directeuren van gemeentelijke instellingen ontvangen eveneens een salaris. Werkzame eigenaren van ondernemingen met een persoonlijke rechtsvorm (eenmanszaken, vof's, cv's) ontvangen geen salaris, maar een vergoeding uit de winst. In de personeelskosten van deze bedrijven is dus geen beloning voor de arbeid van werkzame eigenaar (of eigenaren) opgenomen. Om deze bedrijven met BV's vergelijkbaar te maken, wordt daarom aan bedrijven zonder rechtspersoonlijkheid een bedrag aan ondernemersloon toegerekend. Eenmanszaken en andere persoonlijke rechtsvormen nemen zodoende de bedrijfsseconomische structuur van een BV aan. Economisch gezien bestaat het toegerekend ondernemersloon uit salaris, pensioenopbouw en een vergoeding voor het ondernemersrisico. Onderstaande tabel geeft de toegerekende bedragen weer.

Tabel A.2 Toerekening ondernemersloon

bedrijfsomvang (fte's)	toegerekend bedrag per voltijds werkzame eigenaar
tot 3	€ 34.500
3–7	€ 44.000
7–15	€ 58.000
15–31	€ 73.000
meer dan 31	€ 87.000

Het toegerekend ondernemersloon dient slechts de onderlinge vergelijkbaarheid. Het is geen norm, maar wel een plausibel bedrag. De ondernemer beslist zelf om meer of minder aan de onderneming te onttrekken. De afweging gaat tussen salaris en winst, begrippen die voor ondernemers nauw verweven zijn. Fiscale overwegingen spelen daarbij een rol, maar ook de afweging tussen winst die in het bedrijf blijft als buffer voor slechte tijden of als dekking voor investeringen, en consumptieve behoeften in de privésfeer.

Niet-gesalarieerden

Het bedrijfsvergelijkend onderzoek is er op gericht om de exploitatie van het groenbedrijf zuiver in kaart te brengen. Om bedrijven met niet-gesalarieerde gezinskrachten vergelijkbaar te maken met bedrijven die wel betaalde krachten inzetten, wordt per voltijds niet-gesalarieerde een kosten bedrag groot € 17.000 toegerekend. Dit bedrag komt ruwweg overeen met de helft van de gemiddelde kosten per arbeidsplaats in de hele sector.

Exploitatieresultaat

Zoals al bij de omzet toegelicht gaat het in het bedrijfsvergelijkend onderzoek om de confrontatie tussen ‘groene omzet’ en ‘groene kosten’. Financieringsbaten en –lasten, en andere buitengewone posten blijven buiten beschouwing. Het gehanteerde winstbegrip is het exploitatieresultaat (ook wel: economisch resultaat). Als saldo van omzet en exploitatiekosten geeft exploitatieresultaat een scherp van de financiële uitkomst van de bedrijfsvoering.

Kosten en resultaat wijken daarmee af van de benadering van de accountant. Die kijkt vooral naar vermogensvorming en het fiscale plaatje, terwijl het bedrijfsvergelijkend onderzoek gericht is

op de zuivere exploitatie. De verschillen tussen accountantsrapport en bedrijfsvergelijkend onderzoek zitten met name in de sfeer van arbeidskosten en afschrijvingen.

Statistische grondslag

Gemiddelden of andere statistische gegevens zijn steeds gebaseerd op de grootst mogelijke groep bedrijven die de betrokken gegevens specificeerden. In de ‘normale’ gemiddelden worden alle bedrijven meegenomen, ook als ze een nul op de betrokken waarde scoren. Het beeld dat aldus resulteert is het gemiddelde beeld van de gehele groep.

Sommige gegevens komen op verschillende plaatsen voor in de rapportage. Eerst als onderdeel van iets groters en vervolgens als (sub)totaal van een nadere onderverdeling. Niet alle bedrijven specificeren alle onderverdelingen. In de rapportage is ervoor gekozen om de afgedrukte gegevens steeds te baseren op *zo veel mogelijk* bedrijven. De gemiddelde waarde van een en dezelfde variabele kan daarom op twee plaatsen met verschillende uitkomsten worden afgedrukt.

Statistische termen

Gemiddelde: Het gemiddelde is de meest gebruikte maatstaf bij het weergeven van het ‘doorsneeniveau’ van een bepaald gegeven.

Voorwaardelijke gemiddelden: In de tabellen in bijlage B zijn ook ‘voorwaardelijke gemiddelden’ afgedrukt. Dit zijn gemiddelden die niet gebaseerd zijn op de hele groep, maar slechts op die bedrijven voor welke het betrokken getal van toepassing is.

Mediaan: De middelste waarneming van een reeks getallen: de helft van de waarnemingen valt lager uit dan deze waarde en de andere helft hoger. Als het aantal observaties laag is, of de verdeling scheef, dan is de mediaan in de regel een betere indicatie voor de groepsstandaard dan het gemiddelde.

Spreiding: Het gemiddelde is een indicatie op welk niveau een aantal getallen ligt. Naast deze indicatie is het vaak belangrijk te weten, in welke mate deze cijfers van het gemiddelde afwijken. Deze mate van afwijking noemen we spreiding. Als de meeste individuele cijfers dicht bij het gemiddelde liggen, is de spreiding klein en is er sprake van een homogene populatie. Als veel individuele bedrijven ver van het gemiddelde liggen, is de spreiding groter en de populatie heterogener. Een goede manier om de spreiding in beeld te brengen is door gebruik te maken van mediaan en kwartielen.

Kwartiel: De grens tussen twee kwarten van een aantal getallen. De eerste kwartielgrens (het onderkwartiel) geeft de waarde waaronder een kwart van het totaal aantal waarnemingen valt. De derde kwartielgrens (het bovenkwartiel) is de grens waarboven een kwart van de waarnemingen uitkomt. De mediaan is het tweede kwartiel. Per definitie zit de helft van het aantal waarnemingen tussen het eerste en het derde kwartiel.

De *kwartielrange*, het interval tussen onder- en bovenkwartiel waar de ‘middelste helft’ van de waarnemingen zich bevindt, geeft een goed beeld van het interval waar het betrokken gegeven zich in de regel bevindt.

Bijlage B Tabellen

De tabellen geven de cijfermatige resultaten uit het bedrijfsvergelijkend onderzoek zo volledig mogelijk weer. De tabellen zijn volledig gestructureerd aan de hand van de tien referentiegroepen zoals ze in Hoofdstuk 1 geïntroduceerd zijn.

referentiegroep		totaal	éénpitters, hoveniers particulier (=< 1 fte)	kleine hoveniers particulier (1- 3 fte)	middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	grote hoveniers particulier (> 10 fte)	hoveniers zakelijk
aantal bedrijven in 2008		439	57	100	109	19	43
aantal bedrijven in 2007 en 2008		210	25	44	56	16	12
1 BEDRIJFSKENMERKEN							
aantal vestigingen	aantal	433	56	99	109	19	42
	1	416	56	98	105	17	41
	2	9	0	0	3	2	0
	3	3	0	1	0	0	1
	4 of meer	5	0	0	1	0	0
bedrijfstype	aantal	392	50	83	101	18	39
	particulier bedrijf	350	50	83	94	17	29
	dochteronderneming	29	0	0	7	1	9
	overheidsinstelling	13	0	0	0	0	1
rechtsvorm	aantal	439	57	100	109	19	43
	eenmanszaak, CV, VOF en maatschap	315	57	95	76	7	22
	BV	92	0	0	22	12	20
	huwelijkse VOF	22	0	5	11	0	1
	anders	10	0	0	0	0	0
oprichting	aantal	413	52	96	103	18	38
	1e kwartiel	1987	1999	1996	1984	1979	1985
	mediaan	1997	2003	2002	1995	1987	1994
	3e kwartiel	2003	2006	2005	1999	1994	2002
certificaten	aantal	439	57	100	109	19	43
	VCA	122	6	17	16	6	15
	groenkeur	59	1	4	11	4	10
	ISO-keurmerk	48	0	1	2	2	10
	Kwaliteitskeurmerk Plant Quality	2	0	0	0	0	2
	INK	0	0	0	0	0	0
	anders	54	5	9	13	1	9
VHG-lidmaatschap	aantal	433	56	100	108	19	43
	VHG-lidmaatschap	298	24	62	80	17	31

hoveniers, particulier en zakelijk	boom- verzorgers	gemengd groen- voorzieners / hoveniers	groen- voorzieners	SW- bedrijven	referentiegroep
46	15	22	14	14	aantal bedrijven in 2008
24	8	9	9	6	aantal bedrijven in 2007 en 2008

1 BEDRIJFSKENMERKEN

45	15	21	13	14	<i>aantal</i>	aantal vestigingen
45	15	20	13	6	1	
0	0	1	0	3	2	
0	0	0	0	1	3	
0	0	0	0	4	4 of meer	
42	13	19	14	13	<i>aantal</i>	bedrijfstype
39	12	16	10	0	particulier bedrijf	
3	0	3	4	2	dochteronderneming	
0	1	0	0	11	overheidsinstelling	
46	15	22	14	14	<i>aantal</i>	rechtsvorm
32	12	9	4	1	eenmanszaak, CV, VOF en maatschap	
10	3	12	10	3	BV	
4	0	1	0	0	huwelijkse VOF	
0	0	0	0	10	anders	
44	15	22	14	11	<i>aantal</i>	oprichting
1981	1992	1961	1982	1955	1e kwartiel	
1990	2000	1994	1989	1965	mediaan	
1999	2006	1998	2003	1974	3e kwartiel	
46	15	22	14	14	<i>aantal</i>	certificaten
14	9	15	13	11	VCA	
8	3	8	8	2	groenkeur	
1	2	10	10	10	ISO-keurmerk	
0	0	0	0	0	Kwaliteitskeurmerk Plant Quality	
0	0	0	0	0	INK	
2	3	5	1	6	anders	
44	15	20	14	14	<i>aantal</i>	VHG-lidmaatschap
35	12	16	8	13	VHG-lidmaatschap	

referentiegroep	totaal	éénpitters, hoveniers particulier (=< 1 fte)	kleine hoveniers particulier (1- 3 fte)	middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	grote hoveniers particulier (> 10 fte)	hoveniers zakelijk
aantal bedrijven in 2008	439	57	100	109	19	43
aantal bedrijven in 2007 en 2008	210	25	44	56	16	12

2.a WERKZAME PERSONEN (FTE'S) NAAR RECHTSPOSITIE

<i>gemiddelden</i>	<i>aantal</i>	439	57	100	109	19	43
totaal werkzame personen (fte's)		16,1	1,0	2,1	5,7	15,2	14,5
personeel in loondienst		13,8	0,0	0,7	3,9	12,7	11,4
ondernemers		1,2	1,0	1,2	1,3	1,5	1,0
ingeleend personeel		1,1	0,0	0,2	0,3	0,9	2,0
niet-gesalarieerden		0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1

<i>structuur</i>	totaal werkzame personen (fte's)	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
personeel in loondienst		85,5%	0,0%	34,8%	69,1%	83,7%	78,3%
ondernemers		7,2%	98,4%	56,2%	22,9%	9,9%	7,1%
ingeleend personeel		6,8%	1,3%	7,0%	5,7%	5,9%	13,8%
niet-gesalarieerden		0,6%	0,4%	2,0%	2,2%	0,5%	0,8%

<i>ontwikkeling</i>	<i>aantal</i>	210	25	44	56	16	12
totaal werkzame personen (fte's)		2,7%	6,7%	6,1%	0,3%	2,9%	3,9%
personeel in loondienst		3,4%	-	30,0%	3,0%	6,8%	5,2%
ondernemers		1,3%	2,6%	4,5%	-5,0%	-4,8%	19,6%
ingeleend personeel		-0,7%	750,0%	-45,7%	6,2%	-32,4%	-2,2%
niet-gesalarieerden		-23,4%	-	-8,8%	-43,7%	89,0%	-100,0%

<i>aantal bedrijven met het betreffende type personeel</i>							
personeel in loondienst		73,3%	0,0%	64,0%	100,0%	100,0%	72,1%
ondernemers		95,2%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	90,7%
ingeleend personeel		35,5%	3,5%	31,0%	36,7%	63,2%	41,9%
niet-gesalarieerden		13,4%	1,8%	11,0%	24,8%	10,5%	11,6%

<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>							
personeel in loondienst		18,8	-	1,2	3,9	12,7	15,8
ondernemers		1,2	1,0	1,2	1,3	1,5	1,1
ingeleend personeel		3,1	-	0,5	0,9	1,4	4,8
niet-gesalarieerden		0,7	-	0,4	0,5	-	1,0

hoveniers, particulier en zakelijk	boom- verzorgers	gemengd groen- voorzieners / hoveniers	groen- voorzieners	SW- bedrijven	referentiegroep
46	15	22	14	14	aantal bedrijven in 2008
24	8	9	9	6	aantal bedrijven in 2007 en 2008
2.a WERKZAME PERSONEN (FTE'S) NAAR RECHTSPOSITIE					
46	15	22	14	14	<i>aantal</i>
7,3	7,0	21,3	24,4	287,6	<i>gemiddelden</i> totaal werkzame personen (fte's)
5,5	5,0	16,8	18,1	276,2	personeel in loondienst
1,2	1,4	1,4	0,9	0,1	ondernemers
0,5	0,7	2,9	5,4	10,8	ingeleend personeel
0,1	0,0	0,1	0,0	0,5	niet-ge-salarieerden
100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	<i>structuur</i> totaal werkzame personen (fte's)
74,6%	71,3%	79,2%	74,2%	96,0%	personeel in loondienst
16,5%	19,4%	6,5%	3,8%	0,0%	ondernemers
7,2%	9,4%	13,8%	22,0%	3,8%	ingeleend personeel
1,8%	0,0%	0,5%	0,0%	0,2%	niet-ge-salarieerden
24	8	9	9	6	<i>aantal</i>
-1,8%	15,2%	3,8%	16,4%	-1,2%	<i>ontwikkeling</i> totaal werkzame personen (fte's)
1,3%	8,3%	8,5%	15,6%	-1,3%	personeel in loondienst
1,3%	33,7%	-0,3%	-5,7%	-	ondernemers
-17,8%	44,9%	-10,5%	24,9%	4,4%	ingeleend personeel
-30,7%	135,3%	-7,4%	-	-	niet-ge-salarieerden
93,5%	60,0%	90,9%	92,9%	100,0%	<i>aantal bedrijven met het betreffende type personeel</i> personeel in loondienst
100,0%	100,0%	90,9%	85,7%	7,1%	ondernemers
34,8%	60,0%	50,0%	50,0%	71,4%	ingeleend personeel
19,6%	0,0%	9,1%	0,0%	14,3%	niet-ge-salarieerden
5,8	8,3	18,5	19,5	276,2	<i>voorwaardelijke gemiddelden</i> personeel in loondienst
1,2	1,4	1,5	1,1	-	ondernemers
1,5	1,1	5,9	10,7	15,2	ingeleend personeel
0,7	-	-	-	-	niet-ge-salarieerden

referentiegroep	totaal	éénpitters, hoveniers particulier (= < 1 fte)	kleine hoveniers particulier (1- 3 fte)	middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	grote hoveniers particulier (> 10 fte)	hoveniers zakelijk
aantal bedrijven in 2008	439	57	100	109	19	43
aantal bedrijven in 2007 en 2008	210	25	44	56	16	12

2.b WERKZAME PERSONEN (FTE'S) NAAR FUNCTIE

<i>gemiddelden</i>	<i>aantal</i>	420	57	100	102	17	38
totaal werkzame personen (fte's)		16,3	1,0	2,1	5,5	14,6	13,6
productief uitvoerend personeel		13,7	0,1	1,0	3,8	11,7	10,6
directie		1,3	0,9	1,1	1,3	1,2	1,2
ondersteunend personeel		0,7	0,0	0,0	0,2	1,2	1,0
bedrijfsleiders		0,6	0,0	0,0	0,2	0,4	0,8

<i>structuur</i>	totaal werkzame personen (fte's)	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
productief uitvoerend personeel		84,2%	5,6%	46,1%	68,1%	80,2%	78,3%
directie		7,8%	90,7%	52,2%	23,5%	8,2%	8,8%
ondersteunend personeel		4,2%	0,0%	0,7%	4,3%	8,5%	7,4%
bedrijfsleiders		3,8%	3,6%	1,0%	4,1%	3,1%	5,5%

<i>ontwikkeling</i>	<i>aantal</i>	194	25	44	45	15	10
totaal werkzame personen (fte's)		1,8%	6,7%	1,3%	2,5%	4,1%	4,4%
productief uitvoerend personeel		1,3%	190,0%	-4,8%	-1,3%	-3,6%	1,7%
directie		19,0%	2,8%	7,8%	16,9%	88,6%	4,1%
ondersteunend personeel		-20,7%	-100,0%	-95,1%	-30,3%	-9,3%	18,9%
bedrijfsleiders		15,1%	-	600,0%	93,9%	12,0%	46,5%

<i>aantal bedrijven met het betreffende type personeel</i>							
productief uitvoerend personeel		76,4%	8,8%	84,0%	95,1%	100,0%	73,7%
directie		90,5%	93,0%	87,0%	96,1%	94,1%	97,4%
ondersteunend personeel		30,2%	0,0%	5,0%	30,4%	88,2%	42,1%
bedrijfsleiders		21,0%	3,5%	3,0%	13,7%	52,9%	42,1%

<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>							
productief uitvoerend personeel		17,9	0,6	1,2	4,0	11,7	14,4
directie		1,4	0,9	1,3	1,4	1,3	1,2
ondersteunend personeel		2,3	-	0,3	0,8	1,4	2,4
bedrijfsleiders		3,0	-	0,7	1,7	0,8	1,8

2.c NATUURLIJKE PERSONEN ('KOPPEN'), WERKTIJDFACTOR NAAR RECHTSPOSITIE EN LEEFTIJDOPBOUW

<i>gemiddelden</i>	<i>aantal</i>	438	57	100	109	19	43
totaal natuurlijke personen ('koppen')		18,3	1,1	2,9	7,0	17,5	17,5
personeel in loondienst*		90,6%		75,8%	83,8%	87,0%	88,2%
ondernemers*		92,1%	95,1%	95,9%	91,3%	98,3%	88,3%
ingeleend personeel*		66,3%	35,0%	27,8%	58,3%	78,1%	62,3%
niet-gesalarieerden*		45,5%	20,0%	28,0%	47,1%	35,0%	62,9%

* werktijdfactor is aantal werkzame personen gedeeld door aantal natuurlijke personen

<i>gemiddelden</i>	<i>aantal</i>	389	32	92	109	16	36
totaal natuurlijke personen ('koppen')		17,9	1,0	2,3	6,1	16,3	15,3
onder de 20 jaar		1,1	0,0	0,4	1,1	2,0	1,3
20-29 jaar		3,5	0,2	0,9	2,2	6,2	4,8
30-39 jaar		3,6	0,1	0,4	1,3	4,6	3,8
40-49 jaar		4,5	0,5	0,4	1,0	2,3	3,4
50-59 jaar		4,0	0,2	0,1	0,5	0,8	1,5
60 jaar en ouder		1,2	0,1	0,0	0,1	0,4	0,5

2.d WERKZAME EIGENAAR, LEEFTIJD EN UITTREIDING

<i>leeftijd</i>	<i>aantal</i>	392	56	92	103	18	40
gemiddelde		42	42	38	42	43	44
1e kwartiel		35	34	31	35	32	37
mediaan		43	44	38	43	43	44
3e kwartiel		49	48	45	50	52	52

is uittrekking in de komende vijf jaar aan de orde?

<i>aantal</i>	390	56	92	102	17	40
ja	5,1%	5,4%	3,3%	3,9%	5,9%	7,5%
nee	94,9%	94,6%	96,7%	96,1%	94,1%	92,5%

hoveniers, particulier en zakelijk	boom- verzorgers	gemengd groen- voorzieners / hoveniers	groen- voorzieners	SW- bedrijven	referentiegroep
46	15	22	14	14	aantal bedrijven in 2008
24	8	9	9	6	aantal bedrijven in 2007 en 2008

2.b WERKZAME PERSONEN (FTE'S) NAAR FUNCTIE

45	14	21	12	14	<i>aantal</i>	<i>gemiddelden</i>
7,4	7,1	21,3	27,0	287,6	totaal werkzame personen (fte's)	
4,7	4,8	17,3	22,6	267,3	productief uitvoerend personeel	
1,9	1,2	1,8	1,4	1,0	directie	
0,5	0,7	1,2	1,8	8,9	ondersteunend personeel	
0,3	0,4	1,0	1,3	10,4	bedrijfsleiders	

100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	<i>totaal werkzame personen (fte's)</i>	<i>structuur</i>
64,1%	67,6%	81,3%	83,6%	92,9%	productief uitvoerend personeel	
25,6%	16,7%	8,6%	5,2%	0,3%	directie	
6,7%	10,2%	5,7%	6,5%	3,1%	ondersteunend personeel	
3,6%	5,6%	4,5%	4,7%	3,6%	bedrijfsleiders	

22	8	9	9	6	<i>aantal</i>	<i>ontwikkeling</i>
-2,9%	13,6%	-4,6%	13,1%	-1,2%	totaal werkzame personen (fte's)	
-4,2%	15,1%	-5,5%	16,2%	-0,4%	productief uitvoerend personeel	
23,5%	-2,1%	63,9%	4,2%	-25,0%	directie	
-15,3%	35,3%	-18,0%	-36,6%	-23,3%	ondersteunend personeel	
-17,8%	0,0%	-30,0%	101,8%	-4,0%	bedrijfsleiders	

88,9%	71,4%	81,0%	75,0%	100,0%	<i>aantal bedrijven met het betreffende type personeel</i>	
86,7%	100,0%	95,2%	83,3%	42,9%	productief uitvoerend personeel	
44,4%	42,9%	61,9%	66,7%	92,9%	directie	
22,2%	21,4%	38,1%	75,0%	100,0%	ondersteunend personeel	
					bedrijfsleiders	

5,3	6,7	21,4	30,1	267,3	<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>	
2,2	1,2	1,9	1,7	2,3	productief uitvoerend personeel	
1,1	1,7	2,0	2,7	9,6	directie	
1,2	1,9	2,5	1,7	10,4	ondersteunend personeel	
					bedrijfsleiders	

2.c NATUURLIJKE PERSONEN ('KOPPEN'), WERKTIJDFACTOR NAAR RECHTSPOSITIE EN LEEFTIJDOPBOUW

46	15	22	13	14	<i>aantal</i>	<i>gemiddelden</i>
9,0	8,0	24,6	28,8	313,2	totaal natuurlijke personen ('koppen')	
86,7%	95,8%	94,0%	89,4%	92,1%	personeel in loondienst*	
86,6%	88,3%	92,4%	85,9%	100,0%	ondernemers*	
53,6%	51,6%	58,6%	72,0%	87,1%	ingeleend personeel*	
42,1%		62,5%		56,5%	niet-gesalarieerden*	

* werktijdfactor is aantal werkzame personen gedeeld door aantal natuurlijke personen

45	14	22	11	12	<i>aantal</i>	<i>gemiddelden</i>
8,0	8,1	24,0	22,6	333,1	totaal natuurlijke personen ('koppen')	
0,9	0,4	1,9	0,8	7,5	onder de 20 jaar	
2,6	4,0	4,9	4,8	36,5	20-29 jaar	
1,9	1,6	6,5	7,3	56,6	30-39 jaar	
1,5	1,6	5,7	6,5	96,7	40-49 jaar	
0,7	0,5	4,1	2,7	103,8	50-59 jaar	
0,3	0,1	0,8	0,6	32,0	60 jaar en ouder	

2.d WERKZAME EIGENAAR, LEEFTIJD EN UITTREDDING

41	11	19	10	2	<i>aantal</i>	<i>leeftijd</i>
45	36	45	46		gemiddelde	
40	27	38	39		1e kwartiel	
46	38	45	47		mediaan	
50	42	50	48		3e kwartiel	

is uittrekking in de komende vijf jaar aan de orde?

41	11	19	10	2	<i>aantal</i>
9,8%	0,0%	10,5%	0,0%		ja
90,2%	100,0%	89,5%	100,0%		nee

referentiegroep	totaal	éénpitters, hoveniers particulier (=< 1 fte)	kleine hoveniers particulier (1- 3 fte)	middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	grote hoveniers particulier (> 10 fte)	hoveniers zakelijk
aantal bedrijven in 2008	439	57	100	109	19	43
aantal bedrijven in 2007 en 2008	210	25	44	56	16	12

3 BEDRIJFSECONOMISCHE KERNGEGEVENS

gemiddelden

bruto omzet	790.405	89.526	176.350	484.633	1.345.053	1.300.395
inkoopwaarde ingekochte goederen -/-	164.339	30.246	58.810	147.092	406.632	282.860
uitbesteed werk -/-	79.622	11.842	7.850	22.743	51.579	161.186
netto omzet	546.444	47.439	109.690	314.798	886.842	856.349
exploitatiekosten -/-	488.541	49.664	97.776	289.703	789.146	795.623
economisch resultaat	57.903	-2.225	11.914	25.095	97.697	60.726
netto omzet per arbeidsplaats	33.874	49.074	51.411	55.220	58.313	58.875
exploitatiekosten per arbeidsplaats	30.285	51.376	45.827	50.818	51.889	54.700
o arbeidskosten	31.651	33.901	30.436	35.897	38.077	38.198
• ondernemers	47.228	33.700	34.362	47.763	72.632	53.025
• personeel op de payroll	30.521	0	25.842	32.852	34.335	37.463
-/- loonkostensubsidie	11.970	0	159	183	2.121	136
• niet-gesalarieerden	17.000	17.000	17.000	17.000	17.000	17.000
• ingeleend personeel	26.714	14.286	21.794	27.197	30.093	28.508
o materiële kosten	10.604	17.475	15.550	15.104	15.933	16.638
economisch resultaat per arbeidsplaats	3.589	-2.302	5.584	4.402	6.424	4.175
beschikbaar inkomen per ondernemer*	77.162	31.360	44.299	66.958	137.763	93.468
rendement op netto omzet	10,6%	-4,7%	10,9%	8,0%	11,0%	7,1%
aantal bedrijven met positief resultaat	58,8%	38,6%	60,0%	59,6%	63,2%	60,5%

* economisch resultaat plus (toegerekend) ondernemersloon per ondernemer

ontwikkeling

bruto omzet	9,4%	5,5%	4,8%	7,5%	8,5%	6,7%
inkoopwaarde ingekochte goederen -/-	7,0%	8,0%	3,6%	10,1%	15,8%	4,8%
uitbesteed werk -/-	12,9%	47,0%	22,8%	-0,2%	-15,0%	57,6%
netto omzet	9,8%	0,0%	3,8%	6,9%	7,6%	3,3%
exploitatiekosten -/-	9,3%	9,1%	6,1%	4,8%	2,2%	8,7%
economisch resultaat*	+7.388	4.331	-1.749	+7.473	+41.202	-34.618
netto omzet per arbeidsplaats	6,8%	-6,3%	-2,1%	6,5%	4,6%	-0,6%
exploitatiekosten per arbeidsplaats	5,3%	2,3%	0,0%	4,4%	-0,7%	4,7%
o arbeidskosten	3,2%	-6,3%	-2,7%	4,8%	3,8%	-1,8%
• ondernemers	4,6%	-4,1%	1,7%	1,1%	8,1%	6,9%
• personeel op de payroll	0,1%	-	-10,4%	5,7%	2,9%	3,3%
-/- loonkostensubsidie	2,0%	-	-88,2%	15,8%	3532,2%	-38,1%
• niet-gesalarieerden	0,0%	-	0,0%	0,0%	0,0%	-
• ingeleend personeel	1,5%	-80,0%	-12,3%	7,4%	19,5%	-32,8%
o materiële kosten	8,6%	20,9%	5,5%	3,7%	6,7%	21,4%
economisch resultaat per arbeidsplaats**	+744	4.601	-1.053	+1.272	+2.785	-2.621
beschikbaar inkomen per ondernemer**	+11.559	6.097	+1.460	+5.677	+37.890	-25.681
rendement op netto omzet**	+0,4%	-8,6%	-1,9%	+1,8%	+4,5%	-5,0%
aantal bedrijven met positief resultaat**	-2,4%	-8,0%	-6,8%	+5,4%	-6,3%	-16,7%

* economisch resultaat plus (toegerekend) ondernemersloon per ondernemer

** waarde in 2007 minus waarde in 2006

hoveniers, particulier en zakelijk	boom- verzorgers	gemengd groen- voorzieners / hoveniers	groen- voorzieners	SW- bedrijven	referentiegroep
46	15	22	14	14	aantal bedrijven in 2008
24	8	9	9	6	aantal bedrijven in 2007 en 2008

3 BEDRIJFSECONOMISCHE KERNGEGEVENS

					<i>gemiddelden</i>
614.217	720.000	1.921.364	2.262.786	5.496.357	bruto omzet
171.413	102.200	413.182	348.214	373.929	-/- inkoopwaarde ingekochte goederen
40.435	125.067	228.273	363.929	660.786	-/- uitbesteed werk
402.370	492.733	1.279.909	1.550.643	4.461.643	netto omzet
373.937	453.740	1.122.391	1.485.449	3.684.408	-/- exploitatiekosten
28.433	38.994	157.518	65.194	777.235	economisch resultaat
54.954	70.525	60.167	63.620	15.512	netto omzet per arbeidsplaats
51.071	64.944	52.762	60.945	12.810	exploitatiekosten per arbeidsplaats
35.161	42.683	36.276	38.990	27.811	o arbeidskosten
51.977	46.512	66.672	73.328	87.000	• ondernemers
31.992	43.467	33.458	40.398	27.838	• personeel op de payroll
217	48	173	82	20.795	
17.000	0	17.000	0	17.000	• niet-gesalarieerden
40.190	28.367	34.673	25.625	20.588	• ingeleend personeel
16.127	22.308	16.659	22.037	5.794	o materiële kosten
3.883	5.581	7.405	2.675	2.702	economisch resultaat per arbeidsplaats
75.564	75.325	160.483	151.088		beschikbaar inkomen per ondernemer*
7,1%	7,9%	12,3%	4,2%	17,4%	rendement op netto omzet
60,9%	46,7%	90,9%	50,0%	78,6%	aantal bedrijven met positief resultaat

* economisch resultaat plus (toegerekend) ondernemersloon per ondernemer

					<i>ontwikkeling</i>
14,6%	-1,5%	9,6%	17,6%	2,7%	bruto omzet
4,1%	9,8%	-9,4%	33,6%	-31,9%	-/- inkoopwaarde ingekochte goederen
111,8%	-46,7%	-7,3%	-1,0%	87,0%	-/- uitbesteed werk
11,2%	4,5%	18,7%	19,6%	2,3%	netto omzet
10,5%	4,3%	15,6%			-/- exploitatiekosten
+6.969	+3.212	+55.412			economisch resultaat*
13,3%	-9,3%	14,6%		3,5%	netto omzet per arbeidsplaats
12,5%	-9,5%	-0,6%		4,3%	exploitatiekosten per arbeidsplaats
8,5%	-5,9%	-5,6%	8,2%	2,2%	o arbeidskosten
2,2%	18,6%	19,3%	5,6%	-	• ondernemers
-1,1%	-5,4%	-10,7%	11,1%	-4,5%	• personeel op de payroll
62,9%	247,3%	-29,9%	-81,6%	4,1%	
0,0%	-	-	-	-	• niet-gesalarieerden
68,7%	-15,5%	6,2%	-19,6%	23,9%	• ingeleend personeel
23,4%	-14,6%	12,0%	-7,8%	14,1%	o materiële kosten
+802	-355	+7.277			economisch resultaat per arbeidsplaats**
+17.148	+2.234	+112.233			beschikbaar inkomen per ondernemer**
+0,6%	+0,2%	+2,4%	+0,2%	-0,5%	rendement op netto omzet**
-4,2%	-25,0%	+22,2%	+0,0%	+16,7%	aantal bedrijven met positief resultaat**

* economisch resultaat plus (toegerekend) ondernemersloon per ondernemer

** waarde in 2007 minus waarde in 2006

referentiegroep	totaal	éénpitters, hoveniers particulier (=< 1 fte	kleine hoveniers particulier (1- 3 fte)	middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	grote hoveniers particulier (> 10 fte)	hoveniers zakelijk	
aantal bedrijven in 2008	439	57	100	109	19	43	
aantal bedrijven in 2007 en 2008	210	25	44	56	16	12	
4.a BRUTO / NETTO OMZET							
gemiddelden	aantal	439	57	100	109	19	43
	bruto omzet	790.405	89.526	176.350	484.633	1.345.053	1.300.399
	inkoopwaarde ingekochte goederen	-/-	164.339	30.246	58.810	147.092	406.632
	uitbesteed werk	-/-	79.622	11.842	7.850	22.743	51.579
	netto omzet	546.444	47.439	109.690	314.798	886.842	856.349
structuur	bruto omzet	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	inkoopwaarde ingekochte goederen	-/-	20,8%	33,8%	33,3%	30,4%	30,2%
	uitbesteed werk	-/-	10,1%	13,2%	4,5%	4,7%	3,8%
	netto omzet	69,1%	53,0%	62,2%	65,0%	65,9%	65,9%
ontwikkeling	aantal	210	25	44	56	16	12
	bruto omzet	9,4%	5,5%	4,8%	7,5%	8,5%	6,7%
	inkoopwaarde ingekochte goederen	-/-	7,0%	8,0%	3,6%	10,1%	15,8%
	uitbesteed werk	-/-	12,9%	47,0%	22,8%	-0,2%	-15,0%
	netto omzet	9,8%	0,0%	3,8%	6,9%	7,6%	3,3%
aantal bedrijven met de betreffende kosten							
	inkoopwaarde ingekochte goederen	97,9%	91,2%	100,0%	99,1%	100,0%	100,0%
	uitbesteed werk	72,4%	43,9%	67,0%	79,8%	78,9%	74,4%
voorwaardelijke gemiddelden							
	inkoopwaarde ingekochte goederen	167.779	33.154	58.810	148.454	406.632	282.860
	uitbesteed werk	109.918	27.000	11.716	28.494	65.333	216.594
4.b BRUTO OMZET NAAR TYPE OBJECT							
gemiddelden	aantal	439	57	100	109	19	43
	bruto omzet	790.405	89.526	176.350	484.633	1.345.053	1.300.395
	kleinschalig groen	271.387	80.896	151.886	402.883	1.067.886	242.761
	grootschalig groen	235.494	70	2.023	6.792	27.868	160.798
	project groen	170.465	5.832	16.147	60.613	196.112	661.580
	boomverzorging	43.018	565	1.950	4.587	26.587	74.420
	dak- en geveltuinen	8.046	0	56	436	706	59.622
	verkoop uit eigen tuincentrum	3.988	0	117	4.323	19.784	515
	interieurbeplanting	6.125	0	59	363	0	47.491
	verkoop uit eigen kwekerij	1.031	0	357	866	105	428
	overig	50.850	2.164	3.757	3.771	6.003	52.779
structuur	bruto omzet	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	kleinschalig groen	34,3%	90,4%	86,1%	83,1%	79,4%	18,7%
	grootschalig groen	29,8%	0,1%	1,1%	1,4%	2,1%	12,4%
	project groen	21,6%	6,5%	9,2%	12,5%	14,6%	50,9%
	boomverzorging	5,4%	0,6%	1,1%	0,9%	2,0%	5,7%
	dak- en geveltuinen	1,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%	4,6%
	verkoop uit eigen tuincentrum	0,5%	0,0%	0,1%	0,9%	1,5%	0,0%
	interieurbeplanting	0,8%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	3,7%
	verkoop uit eigen kwekerij	0,1%	0,0%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%
	overig	6,4%	2,4%	2,1%	0,8%	0,4%	4,1%
ontwikkeling	aantal	209	25	44	56	16	12
	bruto omzet	10,5%	5,5%	4,8%	7,5%	8,5%	6,7%
	kleinschalig groen	7,5%	-3,7%	1,4%	5,6%	-0,5%	13,3%
	grootschalig groen	4,8%		88,6%	42,4%	44,4%	13,7%
	project groen	22,2%	-4,9%	7,4%	13,3%	32,2%	1,7%
	boomverzorging	-3,9%	-27,2%	5,9%	77,6%	8,7%	-22,9%
	dak- en geveltuinen	-4,5%		-14,7%		-0,8%	-18,1%
	verkoop uit eigen tuincentrum	14,5%	-100,0%	71,4%	-38,9%	36,5%	
	interieurbeplanting						
	verkoop uit eigen kwekerij	-71,7%		35,6%	-23,9%		89,3%
	overig	80,8%	32,2%	88,5%			46,6%

hoveniers, particulier en zakelijk	boom- verzorgers	gemengd groen- voorzieners / hoveniers	groen- voorzieners	SW- bedrijven	referentiegroep
46	15	22	14	14	aantal bedrijven in 2008
24	8	9	9	6	aantal bedrijven in 2007 en 2008
4.a BRUTO / NETTO OMZET					
46	15	22	14	14	<i>aantal</i> <i>gemiddelden</i>
614.217	720.000	1.921.364	2.262.786	5.496.357	bruto omzet
171.413	102.200	413.182	348.214	373.929	-/- inkoopwaarde ingekochte goederen
40.435	125.067	228.273	363.929	660.786	-/- uitbesteed werk
402.370	492.733	1.279.909	1.550.643	4.461.643	netto omzet
<i>structuur</i>					
100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	bruto omzet
27,9%	14,2%	21,5%	15,4%	6,8%	-/- inkoopwaarde ingekochte goederen
6,6%	17,4%	11,9%	16,1%	12,0%	-/- uitbesteed werk
65,5%	68,4%	66,6%	68,5%	81,2%	netto omzet
24	8	9	9	6	<i>aantal</i> <i>ontwikkeling</i>
14,6%	-1,5%	9,6%	17,6%	2,7%	bruto omzet
4,1%	9,8%	-9,4%	33,6%	-31,9%	-/- inkoopwaarde ingekochte goederen
111,8%	-46,7%	-7,3%	-1,0%	87,0%	-/- uitbesteed werk
11,2%	4,5%	18,7%	19,6%	2,3%	netto omzet
<i>aantal bedrijven met de betreffende kosten</i>					
100,0%	93,3%	95,5%	92,9%	100,0%	inkoopwaarde ingekochte goederen
84,8%	80,0%	81,8%	78,6%	85,7%	uitbesteed werk
<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>					
171.413	109.500	432.857	375.000	373.929	inkoopwaarde ingekochte goederen
47.692	156.333	279.000	463.182	770.917	uitbesteed werk

4.b BRUTO OMZET NAAR TYPE OBJECT

46	15	22	14	14	<i>aantal</i> <i>gemiddelden</i>
614.217	720.000	1.921.364	2.262.786	5.496.357	bruto omzet
323.853	41.393	290.139	61.909	137.745	kleinschalig groen
28.459	13.333	788.295	1.930.616	3.507.956	grootschalig groen
219.784	19.821	451.367	161.633	821.841	project groen
5.377	638.927	55.780	63.666	178.780	boomverzorging
505	0	38.669	2.000	0	dak- en geveltuinen
18.039	0	1.823	0	0	verkoop uit eigen tuincentrum
1.359	0	13.816	2.000	14.787	interieurbeplanting
2.874	0	1.418	0	9.911	verkoop uit eigen kwekerij
13.966	6.525	280.057	40.963	825.334	overig
<i>structuur</i>					
100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	bruto omzet
52,7%	5,7%	15,1%	2,7%	2,5%	kleinschalig groen
4,6%	1,9%	41,0%	85,3%	63,8%	grootschalig groen
35,8%	2,8%	23,5%	7,1%	15,0%	project groen
0,9%	88,7%	2,9%	2,8%	3,3%	boomverzorging
0,1%	0,0%	2,0%	0,1%	0,0%	dak- en geveltuinen
2,9%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	verkoop uit eigen tuincentrum
0,2%	0,0%	0,7%	0,1%	0,3%	interieurbeplanting
0,5%	0,0%	0,1%	0,0%	0,2%	verkoop uit eigen kwekerij
2,3%	0,9%	14,6%	1,8%	15,0%	overig
24	8	9	8	6	<i>aantal</i> <i>ontwikkeling</i>
14,6%	-1,5%	9,6%	25,5%	2,7%	bruto omzet
11,8%	-55,2%	39,3%	30,5%	-0,7%	kleinschalig groen
-0,1%		4,1%	-5,2%	6,0%	grootschalig groen
-3,3%	-7,5%	9,2%		3,8%	project groen
7,8%		48,5%	-21,5%	-43,6%	boomverzorging
-65,4%		-29,8%			dak- en geveltuinen
		-100,0%			verkoop uit eigen tuincentrum
1,2%					interieurbeplanting
	-97,5%	9,9%		-84,0%	verkoop uit eigen kwekerij
					overig

referentiegroep	totaal	éénpitters, hoveniers particulier (=< 1 fte)	kleine hoveniers particulier (1- 3 fte)	middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	grote hoveniers particulier (> 10 fte)	hoveniers zakelijk
aantal bedrijven in 2008	439	57	100	109	19	43
aantal bedrijven in 2007 en 2008	210	25	44	56	16	12

4.b BRUTO OMZET NAAR TYPE OBJECT, vervolg

aantal bedrijven met de betreffende activiteit

kleinschalig groen	93,6%	100,0%	99,0%	100,0%	100,0%	81,4%
grootschalig groen	26,0%	3,5%	10,0%	15,6%	21,1%	37,2%
project groen	73,6%	45,6%	65,0%	78,9%	89,5%	83,7%
boomverzorging	22,8%	12,3%	16,0%	14,7%	31,6%	30,2%
dak- en geveltuinen	4,6%	0,0%	3,0%	3,7%	5,3%	11,6%
verkoop uit eigen tuincentrum	4,6%	0,0%	3,0%	7,3%	21,1%	2,3%
interieurbeplanting	6,6%	0,0%	3,0%	4,6%	0,0%	23,3%
verkoop uit eigen kwekerij	5,2%	0,0%	5,0%	7,3%	5,3%	4,7%
overig	18,2%	15,8%	10,0%	12,8%	10,5%	30,2%

voorwaardelijke gemiddelden

kleinschalig groen	289.875	80.896	153.420	402.883	1.067.886	298.249
grootschalig groen	906.860	-	20.225	43.547	132.375	432.145
project groen	231.685	12.785	24.841	76.823	219.184	790.221
boomverzorging	188.851	4.597	12.190	31.247	84.193	246.160
dak- en geveltuinen	176.609	-	1.853	11.880	-	512.750
verkoop uit eigen tuincentrum	87.540	-	3.890	58.900	93.975	-
interieurbeplanting	92.725	-	1.953	7.912	-	204.211
verkoop uit eigen kwekerij	19.678	-	7.136	11.793	-	-
overig	279.042	13.703	37.571	29.359	-	174.578

4.c BRUTO OMZET NAAR TYPE OPDRACHTGEVER

gemiddelden

aantal	439	57	100	109	19	43
bruto omzet	790.405	89.526	176.350	484.633	1.345.053	1.300.395
particulieren	271.052	79.894	150.951	391.751	1.037.634	239.335
overheid	240.358	35	1.271	3.694	18.492	201.559
bedrijven	187.031	7.293	20.441	62.940	200.996	604.948
instellingen	66.663	1.375	2.111	15.578	52.138	198.744
indirect	25.302	930	1.575	10.671	35.792	55.810

structuur

bruto omzet	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
particulieren	34,3%	89,2%	85,6%	80,8%	77,1%	18,4%
overheid	30,4%	0,0%	0,7%	0,8%	1,4%	15,5%
bedrijven	23,7%	8,1%	11,6%	13,0%	14,9%	46,5%
instellingen	8,4%	1,5%	1,2%	3,2%	3,9%	15,3%
indirect	3,2%	1,0%	0,9%	2,2%	2,7%	4,3%

ontwikkeling

aantal	200	25	43	52	15	12
bruto omzet	7,4%	5,5%	5,8%	5,8%	8,7%	6,7%
particulieren	7,1%	-2,0%	0,0%	3,4%	1,3%	26,9%
overheid	12,3%	-	-	0,7%	81,9%	7,6%
bedrijven	12,8%	-11,7%	39,2%	16,8%	49,4%	-11,5%
instellingen	-6,4%	374,8%	125,5%	-14,0%	11,9%	4,8%
indirect	-7,8%	960,0%	106,0%	112,9%	-3,4%	53,6%

aantal bedrijven met de betreffende activiteit

particulieren	95,2%	100,0%	99,0%	99,1%	100,0%	86,0%
overheid	24,1%	1,8%	7,0%	9,2%	21,1%	48,8%
bedrijven	84,7%	57,9%	80,0%	81,7%	100,0%	95,3%
instellingen	36,2%	7,0%	20,0%	33,0%	42,1%	60,5%
indirect	23,2%	1,8%	11,0%	22,9%	26,3%	46,5%

voorwaardelijke gemiddelden

particulieren	284.669	79.894	152.476	395.378	1.037.634	278.146
overheid	995.444	-	18.161	40.260	87.838	412.716
bedrijven	220.716	12.597	25.552	77.084	200.996	634.457
instellingen	184.057	19.588	10.557	47.166	123.828	328.692
indirect	108.898	-	14.319	46.525	136.010	119.991

hoveniers, particulier en zakelijk	boom- verzorgers	gemengd groen- voorzieners / hoveniers	groen- voorzieners	SW- bedrijven	referentiegroep
46	15	22	14	14	aantal bedrijven in 2008
24	8	9	9	6	aantal bedrijven in 2007 en 2008

4.b BRUTO OMZET NAAR TYPE OBJECT, vervolg

100,0%	46,7%	95,5%	64,3%	64,3%	<i>aantal bedrijven met de betreffende activiteit</i>
30,4%	13,3%	95,5%	100,0%	100,0%	kleinschalig groen
100,0%	33,3%	81,8%	71,4%	100,0%	grootschalig groen
19,6%	100,0%	40,9%	28,6%	35,7%	project groen
2,2%	0,0%	22,7%	7,1%	0,0%	boomverzorging
6,5%	0,0%	4,5%	0,0%	0,0%	dak- en geveltuinen
10,9%	0,0%	13,6%	7,1%	14,3%	verkoop uit eigen tuincentrum
10,9%	0,0%	4,5%	0,0%	7,1%	interieurbeplanting
17,4%	20,0%	45,5%	21,4%	57,1%	verkoop uit eigen kwekerij
					overig

323.853	88.700	303.955	96.302	214.270	<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>
93.509	-	825.832	1.930.616	3.507.956	kleinschalig groen
219.784	59.464	551.671	226.286	821.841	grootschalig groen
27.482	638.927	136.352	222.830	500.584	project groen
-	-	170.142	-	-	boomverzorging
276.600	-	-	-	-	dak- en geveltuinen
12.504	-	101.317	-	-	verkoop uit eigen tuincentrum
26.445	-	-	-	-	interieurbeplanting
80.305	32.627	616.126	191.160	1.444.335	verkoop uit eigen kwekerij
					overig

4.c BRUTO OMZET NAAR TYPE OPDRACHTGEVER

46	15	22	14	14	<i>aantal</i>	<i>gemiddelden</i>
614.217	720.000	1.921.364	2.262.786	5.496.357	bruto omzet	
347.747	91.364	298.918	45.009	147.306	particulieren	
18.882	465.585	554.080	1.550.695	3.872.511	overheid	
168.160	125.189	701.586	479.617	799.413	bedrijven	
63.614	14.509	232.975	113.268	563.274	instellingen	
15.815	23.352	133.805	74.196	113.853	indirect	

100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	bruto omzet	<i>structuur</i>
56,6%	12,7%	15,6%	2,0%	2,7%	particulieren	
3,1%	64,7%	28,8%	68,5%	70,5%	overheid	
27,4%	17,4%	36,5%	21,2%	14,5%	bedrijven	
10,4%	2,0%	12,1%	5,0%	10,2%	instellingen	
2,6%	3,2%	7,0%	3,3%	2,1%	indirect	

23	7	9	7	6	<i>aantal</i>	<i>ontwikkeling</i>
15,1%	-2,2%	9,6%	8,6%	2,7%	bruto omzet	
16,1%	-9,9%	58,4%	49,3%	-9,9%	particulieren	
257,2%	9,0%	14,2%	8,2%	8,2%	overheid	
9,8%	-13,1%	6,0%	35,8%	-8,9%	bedrijven	
5,1%	-0,5%	-18,9%	-28,9%	-5,9%	instellingen	
-43,2%	-3,8%	0,6%	-41,7%	16,8%	indirect	

100,0%	86,7%	95,5%	64,3%	64,3%	<i>aantal bedrijven met de betreffende activiteit</i>
28,3%	80,0%	59,1%	78,6%	100,0%	particulieren
100,0%	100,0%	100,0%	92,9%	100,0%	overheid
52,2%	40,0%	72,7%	57,1%	78,6%	bedrijven
23,9%	53,3%	40,9%	35,7%	50,0%	instellingen
					indirect

347.747	105.420	313.152	70.014	229.143	<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>
66.815	581.982	937.673	1.973.612	3.872.511	particulieren
168.160	125.189	701.586	516.511	799.413	overheid
121.927	36.273	320.341	198.219	716.895	bedrijven
66.134	43.785	327.079	207.750	227.706	instellingen
					indirect

referentiegroep	totaal	éénpitters, hoveniers particulier (=< 1 fte)	kleine hoveniers particulier (1- 3 fte)	middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	grote hoveniers particulier (> 10 fte)	hoveniers zakelijk
aantal bedrijven in 2008	439	57	100	109	19	43
aantal bedrijven in 2007 en 2008	210	25	44	56	16	12

4.d BRUTO OMZET NAAR TYPE DIENST

<i>gemiddelden</i>	<i>aantal</i>	438	57	100	109	19	42
	bruto omzet	784.881	89.526	176.350	484.633	1.345.053	1.254.929
	onderhoud	415.722	32.476	66.827	157.288	407.090	575.497
	aanleg	306.383	51.615	101.797	301.979	905.288	555.429
	ontwerp en advies	14.478	4.352	4.828	14.102	27.115	20.195
	overig	48.298	1.083	2.899	11.265	5.558	103.806

<i>structuur</i>	bruto omzet	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	onderhoud	53,0%	36,3%	37,9%	32,5%	30,3%	45,9%
	aanleg	39,0%	57,7%	57,7%	62,3%	67,3%	44,3%
	ontwerp en advies	1,8%	4,9%	2,7%	2,9%	2,0%	1,6%
	overig	6,2%	1,2%	1,6%	2,3%	0,4%	8,3%

<i>ontwikkeling</i>	<i>aantal</i>	196	24	42	52	14	11
	bruto omzet	8,3%	6,5%	6,6%	6,3%	11,7%	5,5%
	onderhoud	10,9%	17,4%	10,1%	14,8%	10,5%	14,4%
	aanleg	7,5%	1,5%	4,1%	1,7%	16,1%	-0,6%
	ontwerp en advies	3,3%	-1,4%	-8,8%	20,1%	-47,0%	-5,7%
	overig	-6,6%	-41,9%	69,7%	4,0%	-65,8%	-20,3%

<i>aantal bedrijven met de betreffende activiteit</i>							
	onderhoud	98,2%	96,5%	99,0%	100,0%	100,0%	95,2%
	aanleg	95,0%	87,7%	97,0%	99,1%	100,0%	92,9%
	ontwerp en advies	44,5%	31,6%	45,0%	52,3%	68,4%	47,6%
	overig	28,1%	17,5%	16,0%	23,9%	21,1%	40,5%

<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>							
	onderhoud	423.456	33.657	67.502	157.288	407.090	604.272
	aanleg	322.586	58.842	104.945	304.775	905.288	598.154
	ontwerp en advies	32.520	13.781	10.728	26.966	39.629	42.409
	overig	171.987	6.175	18.117	47.225	26.403	256.463

hoveniers, particulier en zakelijk	boom- verzorgers	gemengd groen- voorzieners / hoveniers	groen- voorzieners	SW- bedrijven	referentiegroep
46	15	22	14	14	aantal bedrijven in 2008
24	8	9	9	6	aantal bedrijven in 2007 en 2008

4.d BRUTO OMZET NAAR TYPE DIENST

46	15	22	14	14	aantal	<i>gemiddelden</i>
614.217	720.000	1.921.364	2.262.786	5.496.357	bruto omzet	
255.646	420.609	806.827	1.552.256	4.782.265	onderhoud	
334.404	224.367	739.518	558.184	342.694	aanleg	
14.478	22.761	46.815	14.865	33.199	ontwerp en advies	
9.688	52.262	328.201	137.479	338.197	overig	
100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	bruto omzet	<i>structuur</i>
41,6%	58,4%	42,0%	68,6%	87,0%	onderhoud	
54,4%	31,2%	38,5%	24,7%	6,2%	aanleg	
2,4%	3,2%	2,4%	0,7%	0,6%	ontwerp en advies	
1,6%	7,3%	17,1%	6,1%	6,2%	overig	
21	8	9	8	6	aantal	<i>ontwikkeling</i>
12,3%	-1,5%	9,6%	13,4%	2,7%	bruto omzet	
4,7%	8,3%	14,6%	16,2%	5,4%	onderhoud	
21,6%	17,9%	-2,3%	13,4%	-7,9%	aanleg	
24,6%	-10,3%	44,1%	236,4%	-48,1%	ontwerp en advies	
-39,5%	-36,5%	22,3%	-1,4%	-33,4%	overig	
100,0%	80,0%	100,0%	100,0%	100,0%	<i>aantal bedrijven met de betreffende activiteit</i>	
100,0%	73,3%	95,5%	92,9%	85,7%	onderhoud	
50,0%	33,3%	36,4%	14,3%	28,6%	aanleg	
34,8%	60,0%	63,6%	28,6%	50,0%	ontwerp en advies	
					overig	
255.646	525.761	806.827	1.552.256	4.782.265	<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>	
334.404	305.955	774.733	601.121	399.809	onderhoud	
28.957	68.283	128.742	-	116.195	aanleg	
27.854	87.103	515.744	481.175	676.394	ontwerp en advies	
					overig	

referentiegroep	totaal	éénpitters, hoveniers particulier (=< 1 fte)	kleine hoveniers particulier (1- 3 fte)	middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	grote hoveniers particulier (> 10 fte)	hoveniers zakelijk
aantal bedrijven in 2008	439	57	100	109	19	43
aantal bedrijven in 2007 en 2008	210	25	44	56	16	12

5.a EXPLOITATIEKOSTEN

<i>gemiddelden</i>	<i>aantal</i>	439	57	100	109	19	43
	arbeidskosten	510.578	32.771	64.938	204.642	579.095	555.599
	materiële kosten	171.056	16.893	33.178	86.107	242.314	242.000
	bruto exploitatiekosten	681.634	49.664	98.116	290.749	821.409	797.600
	loonkostensubsidie	193.093	0	340	1.046	32.263	1.977
	exploitatiekosten	488.541	49.664	97.776	289.703	789.146	795.623

<i>structuur</i>							
	arbeidskosten	74,9%	66,0%	66,2%	70,4%	70,5%	69,7%
	materiële kosten	25,1%	34,0%	33,8%	29,6%	29,5%	30,3%
	bruto exploitatiekosten	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

<i>ontwikkeling</i>	<i>aantal</i>	210	25	44	56	16	12
	arbeidskosten	7,1%	-0,1%	3,2%	5,1%	6,8%	2,0%
	materiële kosten	11,7%	29,0%	11,9%	4,1%	9,8%	26,1%
	bruto exploitatiekosten	8,3%	9,1%	5,9%	4,8%	7,7%	8,7%
	loonkostensubsidie	4,8%	-	-87,5%	16,2%	3637,5%	-35,7%
	exploitatiekosten	9,3%	9,1%	6,1%	4,8%	2,2%	8,7%

5.b SAMENSTELLING ARBEIDSKOSTEN

<i>gemiddelden</i>	<i>aantal</i>	431	53	98	109	19	43
	arbeidskosten	505.558	32.546	65.055	204.642	579.095	555.599
	salariskosten (excl. ondernemersloon)	415.782	208	18.898	129.495	437.105	426.767
	ondernemersloon	55.432	31.859	41.337	62.442	108.947	57.280
	ingeleend personeel	32.786	415	4.126	10.572	31.789	69.563
	toegerekend loon niet-gesalarieerden	1.557	64	694	2.132	1.253	1.989

<i>structuur</i>							
	arbeidskosten	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	salariskosten (excl. ondernemersloon)	82,2%	0,6%	29,0%	63,3%	75,5%	76,8%
	ondernemersloon	11,0%	97,9%	63,5%	30,5%	18,8%	10,3%
	ingeleend personeel	6,5%	1,3%	6,3%	5,2%	5,5%	12,5%
	toegerekend loon niet-gesalarieerden	0,3%	0,2%	1,1%	1,0%	0,2%	0,4%

<i>ontwikkeling</i>	<i>aantal</i>	202	24	42	56	15	12
	arbeidskosten	5,6%	-0,3%	3,9%	5,1%	7,8%	2,0%
	salariskosten (excl. ondernemersloon)	4,9%	-	8,9%	8,9%	10,9%	8,6%
	ondernemersloon	6,6%	-1,7%	9,3%	-3,9%	-1,6%	27,8%
	ingeleend personeel	12,4%	37,5%	-41,6%	22,0%	-4,3%	-35,6%
	toegerekend loon niet-gesalarieerden	-21,0%	-	18,0%	-43,7%	89,0%	-100,0%

<i>aantal bedrijven met de betreffende kosten</i>							
	arbeidskosten	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	salariskosten (excl. ondernemersloon)	77,3%	13,2%	68,4%	100,0%	100,0%	76,7%
	ondernemersloon	95,1%	53	100,0%	99,1%	100,0%	95,3%
	ingeleend personeel	44,3%	9,4%	37,8%	47,7%	84,2%	51,2%
	toegerekend loon niet-gesalarieerden	13,5%	1,9%	10,2%	24,8%	10,5%	11,6%

<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>							
	arbeidskosten	505.558	32.546	65.055	204.642	579.095	555.599
	salariskosten (excl. ondernemersloon)	538.144	1.571	27.642	129.495	437.105	556.091
	ondernemersloon	58.271	31.859	41.337	63.020	108.947	60.074
	ingeleend personeel	73.984	4.400	10.928	22.162	37.750	135.964
	toegerekend loon niet-gesalarieerden	11.572	-	6.800	8.607	-	17.102

hoveniers, particulier en zakelijk	boom- verzorgers	gemengd groen- voorzieners / hoveniers	groen- voorzieners	SW- bedrijven	referentiegroep
46	15	22	14	14	aantal bedrijven in 2008
24	8	9	9	6	aantal bedrijven in 2007 en 2008
5.a EXPLOITATIEKOSTEN					
46	15	22	14	14	<i>aantal</i> <i>gemiddelden</i>
257.445	298.213	771.682	950.329	7.998.947	arbeidskosten
118.079	155.860	354.391	537.121	1.666.532	materiële kosten
375.524	454.073	1.126.073	1.487.449	9.665.479	bruto exploitatiekosten
1.587	333	3.682	2.000	5.981.071	loonkostensubsidie
373.937	453.740	1.122.391	1.485.449	3.684.408	exploitatiekosten
<i>structuur</i>					
68,6%	65,7%	68,5%	63,9%	82,8%	arbeidskosten
31,4%	34,3%	31,5%	36,1%	17,2%	materiële kosten
100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	bruto exploitatiekosten
24	8	9	9	6	<i>aantal</i> <i>ontwikkeling</i>
6,6%	8,3%	14,0%	26,0%	1,0%	arbeidskosten
21,2%	-1,6%	18,4%	7,3%	12,7%	materiële kosten
10,7%	4,8%	15,3%	19,0%	2,9%	bruto exploitatiekosten
60,0%	300,0%	-24,1%	-78,6%	2,8%	loonkostensubsidie
10,5%	4,3%	15,6%	19,3%	3,0%	exploitatiekosten
5.b SAMENSTELLING ARBEIDSKOSTEN					
45	15	22	14	13	<i>aantal</i> <i>gemiddelden</i>
259.766	298.213	771.682	950.329	8.165.482	arbeidskosten
175.133	216.533	563.545	730.286	7.909.000	salariskosten (excl. ondernemersloon)
62.181	62.947	92.432	67.829	6.692	ondernemersloon
20.222	18.733	113.773	152.214	240.923	ingeleend personeel
2.229	0	1.932	0	8.866	toegerekend loon niet-gesalarieerden
<i>structuur</i>					
100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	arbeidskosten
67,4%	72,6%	73,0%	76,8%	96,9%	salariskosten (excl. ondernemersloon)
23,9%	21,1%	12,0%	7,1%	0,1%	ondernemersloon
7,8%	6,3%	14,7%	16,0%	3,0%	ingeleend personeel
0,9%	0,0%	0,3%	0,0%	0,1%	toegerekend loon niet-gesalarieerden
24	8	9	7	4	<i>aantal</i> <i>ontwikkeling</i>
6,6%	8,3%	14,0%	21,1%		arbeidskosten
0,2%	2,3%	15,0%	23,9%		salariskosten (excl. ondernemersloon)
26,9%	31,1%	18,9%	-20,2%		ondernemersloon
26,5%	34,2%	6,1%	24,0%		ingeleend personeel
-30,7%	135,3%	-7,4%	-		toegerekend loon niet-gesalarieerden
<i>aantal bedrijven met de betreffende kosten</i>					
100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	arbeidskosten
93,3%	66,7%	90,9%	92,9%	100,0%	salariskosten (excl. ondernemersloon)
100,0%	93,3%	90,9%	78,6%	7,7%	ondernemersloon
40,0%	66,7%	50,0%	71,4%	76,9%	ingeleend personeel
20,0%	0,0%	9,1%	0,0%	15,4%	toegerekend loon niet-gesalarieerden
<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>					
259.766	298.213	771.682	950.329	8.165.482	arbeidskosten
187.643	324.800	619.900	786.462	7.909.000	salariskosten (excl. ondernemersloon)
62.181	67.443	101.675	86.327	-	ondernemersloon
50.556	28.100	227.545	213.100	313.200	ingeleend personeel
11.144	-	-	-	-	toegerekend loon niet-gesalarieerden

referentiegroep	totaal	éénpitters, hoveniers particulier (=< 1 fte)	kleine hoveniers particulier (1- 3 fte)	middelgrote hoveniers particulier (4-10 fte)	grote hoveniers particulier (> 10 fte)	hoveniers zakelijk
aantal bedrijven in 2008	439	57	100	109	19	43
aantal bedrijven in 2007 en 2008	210	25	44	56	16	12

5.c SAMENSTELLING MATERIËLE KOSTEN

<i>gemiddelden</i>	aantal	435	56	98	109	19	43
materiële kosten per arbeidsplaats		10.584	17.755	15.525	15.104	15.933	16.638
autokosten		2.430	4.917	4.078	3.399	3.855	3.892
machinekosten		2.170	2.994	2.319	2.425	2.596	4.219
algemene kosten		967	2.070	1.960	1.530	1.170	1.567
afvalkosten		344	980	1.018	921	827	536
huisvesting		1.193	924	1.463	1.809	2.699	2.174
kantoorkosten		691	1.959	1.458	1.500	1.464	1.460
verkoop/reclame		507	1.091	980	1.448	1.315	1.055
vermogenskosten		678	1.285	1.057	1.071	1.114	1.052
afdracht aan moederbedrijf		1.281	111	10	77	260	21
accountantskosten		323	1.423	1.181	924	633	662

<i>structuur</i>							
materiële kosten per arbeidsplaats		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
autokosten		23,0%	27,7%	26,3%	22,5%	24,2%	23,4%
machinekosten		20,5%	16,9%	14,9%	16,1%	16,3%	25,4%
algemene kosten		9,1%	11,7%	12,6%	10,1%	7,3%	9,4%
afvalkosten		3,2%	5,5%	6,6%	6,1%	5,2%	3,2%
huisvesting		11,3%	5,2%	9,4%	12,0%	16,9%	13,1%
kantoorkosten		6,5%	11,0%	9,4%	9,9%	9,2%	8,8%
verkoop/reclame		4,8%	6,1%	6,3%	9,6%	8,3%	6,3%
vermogenskosten		6,4%	7,2%	6,8%	7,1%	7,0%	6,3%
afdracht aan moederbedrijf		12,1%	0,6%	0,1%	0,5%	1,6%	0,1%
accountantskosten		3,1%	8,0%	7,6%	6,1%	4,0%	4,0%

<i>ontwikkeling</i>	aantal	207	24	44	55	16	12
materiële kosten per arbeidsplaats		12,1%	24,5%	5,5%	3,0%	6,7%	21,4%
autokosten		11,6%	0,6%	8,1%	3,9%	1,2%	22,9%
machinekosten		24,6%	29,2%	28,3%	26,0%	10,9%	24,1%
algemene kosten		13,2%	115,5%	10,0%	-10,7%	55,4%	15,3%
afvalkosten		-	-	-	-	-	-
huisvesting		0,4%	37,1%	10,5%	3,7%	10,2%	-2,7%
kantoorkosten		1,6%	-10,4%	-6,4%	11,9%	3,3%	20,4%
verkoop/reclame		-0,7%	-10,3%	-1,7%	2,6%	-31,4%	71,5%
vermogenskosten		4,5%	4,9%	-0,6%	4,2%	7,2%	5,0%
afdracht aan moederbedrijf		39,2%	-	-5,7%	-91,3%	160,3%	-
accountantskosten		-3,6%	-6,6%	-21,6%	2,1%	-15,4%	26,0%

<i>aantal bedrijven met de betreffende kosten</i>							
autokosten		96,8%	87,5%	98,0%	99,1%	100,0%	93,0%
machinekosten		92,4%	80,4%	90,8%	96,3%	100,0%	88,4%
algemene kosten		81,8%	75,0%	80,6%	85,3%	89,5%	74,4%
afvalkosten		68,7%	50,0%	66,3%	80,7%	68,4%	72,1%
huisvesting		76,1%	33,9%	63,3%	91,7%	100,0%	69,8%
kantoorkosten		91,3%	83,9%	87,8%	94,5%	100,0%	88,4%
verkoop/reclame		84,8%	66,1%	80,6%	96,3%	100,0%	76,7%
accountantskosten		88,7%	75,0%	90,8%	93,6%	100,0%	86,0%

<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>							
autokosten		40.804	5.429	8.885	19.556	58.632	60.850
machinekosten		38.173	3.600	5.449	14.352	39.474	69.447
algemene kosten		19.211	2.667	5.190	10.226	19.882	30.625
afvalkosten		8.129	1.893	3.277	6.500	18.385	10.806
huisvesting		25.492	2.632	4.935	11.240	41.053	45.333
kantoorkosten		12.313	2.255	3.547	9.049	22.263	24.026
verkoop/reclame		9.719	1.595	2.595	8.571	20.000	20.000
accountantskosten		5.915	1.833	2.775	5.627	9.632	11.189

hoveniers, particulier en zakelijk	boom- verzorgers	gemengd groen- voorzieners / hoveniers	groen- voorzieners	SW- bedrijven	referentiegroep
46	15	22	14	14	aantal bedrijven in 2008
24	8	9	9	6	aantal bedrijven in 2007 en 2008
5.c SAMENSTELLING MATERIËLE KOSTEN					
45	15	22	14	14	<i>aantal</i> <i>gemiddelden</i>
15.864	22.308	16.659	22.037	5.794	materiële kosten per arbeidsplaats
3.797	8.592	4.194	4.903	1.144	autokosten
2.766	3.517	4.641	8.663	842	machinekosten
1.118	833	1.769	2.192	500	algemene kosten
898	646	538	419	64	afvalkosten
2.201	3.206	2.041	2.183	510	huisvesting
1.421	2.122	1.256	1.158	133	kantoorkosten
1.360	1.578	799	648	43	verkoop/reclame
1.048	1.124	1.029	1.048	385	vermogenskosten
384	0	15	287	2.155	afdracht aan moederbedrijf
871	689	376	536	17	accountantskosten
<i>structuur</i>					
100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	materiële kosten per arbeidsplaats
23,9%	38,5%	25,2%	22,2%	19,7%	autokosten
17,4%	15,8%	27,9%	39,3%	14,5%	machinekosten
7,1%	3,7%	10,6%	9,9%	8,6%	algemene kosten
5,7%	2,9%	3,2%	1,9%	1,1%	afvalkosten
13,9%	14,4%	12,2%	9,9%	8,8%	huisvesting
9,0%	9,5%	7,5%	5,3%	2,3%	kantoorkosten
8,6%	7,1%	4,8%	2,9%	0,7%	verkoop/reclame
6,6%	5,0%	6,2%	4,8%	6,6%	vermogenskosten
2,4%	0,0%	0,1%	1,3%	37,2%	afdracht aan moederbedrijf
5,5%	3,1%	2,3%	2,4%	0,3%	accountantskosten
<i>ontwikkeling</i>					
24	8	9	8	6	<i>aantal</i> <i>ontwikkeling</i>
23,4%	-14,6%	14,2%	6,2%	14,1%	materiële kosten per arbeidsplaats
22,0%	-16,1%	2,6%	15,3%	9,8%	autokosten
37,3%	-8,1%	8,0%	30,6%	13,3%	machinekosten
152,6%	-7,0%	149,1%	-6,0%	-20,8%	algemene kosten
-	-	-	-	-	afvalkosten
-17,1%	11,2%	-1,2%	-18,8%	13,4%	huisvesting
20,9%	-49,2%	38,1%	-7,4%	-41,2%	kantoorkosten
16,3%	36,8%	2,8%	-19,9%	-48,5%	verkoop/reclame
14,2%	-13,6%	0,1%	0,3%	2,2%	vermogenskosten
-	-	-	-103,7%	64,7%	afdracht aan moederbedrijf
5,2%	-49,4%	-15,7%	16,7%	-42,2%	accountantskosten
<i>aantal bedrijven met de betreffende kosten</i>					
100,0%	100,0%	100,0%	92,9%	100,0%	autokosten
97,8%	93,3%	95,5%	92,9%	100,0%	machinekosten
77,8%	80,0%	90,9%	92,9%	92,9%	algemene kosten
73,3%	60,0%	63,6%	50,0%	78,6%	afvalkosten
91,1%	80,0%	95,5%	100,0%	92,9%	huisvesting
95,6%	100,0%	86,4%	100,0%	92,9%	kantoorkosten
93,3%	80,0%	95,5%	71,4%	78,6%	verkoop/reclame
97,8%	93,3%	90,9%	100,0%	35,7%	accountantskosten
<i>voorwaardelijke gemiddelden</i>					
27.911	60.032	89.227	128.692	329.071	autokosten
20.795	26.330	103.429	227.385	242.214	machinekosten
10.571	7.271	41.400	57.538	155.000	algemene kosten
9.000	7.522	18.000	20.429	23.545	afvalkosten
17.756	28.000	45.476	53.214	158.000	huisvesting
10.930	14.828	30.947	28.214	41.077	kantoorkosten
10.714	13.777	17.810	22.100	15.636	verkoop/reclame
6.545	5.161	8.800	13.071	13.800	accountantskosten

seo economisch onderzoek

Roetersstraat 29 . 1018 WB Amsterdam . T (+31) 20 525 16 30 . F (+31) 20 525 16 86 . www.seo.nl